Nr 305.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42; given Stockholms slott den 17 oktober 1941.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42, föreslå riksdagen att, med godkännande av de i protokollet berörda förslagen, å nämnda riksstat upptaga de utgifter, som framgå av en vid protokollet såsom bihang fogad sammanställning jämte specifikationer.

GUSTAF.

Ernst Wigforss.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 17 oktober 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, anför efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter:

I anledning av propositionen nr 296 har årets riksdag med skrivelse den 26 juni 1941 (nr 420) dels godkänt förslag till beredskapsstat för försvarsväsendet för löpande budgetår, dels bemyndigat Kungl. Maj:t att, med iakttagande av vad i det vid propositionen fogade utdraget ur statsrådsprotokollet anförts, fastställa denna beredskapsstat eller viss del därav att lända till efterrättelse såsom förskottsstat från och med budgetårsskiftet samt att ställa å förskottsstaten uppförda anslag till vederbörande myndigheters förfogande. Genom beslut den 28 juni 1941 fastställdes beredskapsstaten att lända till efterrättelse såsom förskottsstat från och med den 1 juli 1941.

Då årets riksdag redan lämnat sitt bemyndigande till beredskapsstatens ikraftträdande, erfordras icke nu någon framställning om att denna skall

få äga fortsatt giltighet; en hemställan av denna innebörd bör däremot vid fortsatt behov av rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis bestrida vissa utgifter riktas till 1942 års lagtima riksdag. Icke heller påkallas för närvarande riksdagens godkännande av ändringar i förskottsstatens utformning. Däremot böra förslag nu framläggas om reglering av vissa av de utgifter som under den tid riksdagen ej varit samlad bestritts av förskottsanslag. I samband därmed böra medel äskas för vissa behov, som aktualiserats efter det att riksdagen åtskildes och som icke lämpligen böra tillgodoses från förskottsanslag.

De anslagsäskanden som sålunda böra framläggas för riksdagen böra sammanfattas å en tilläggsstat I till årets riksstat utformad enligt de principer som vunnit tillämpning under förflutet budgetår. Innan jag anmäler det nu upprättade förslaget till tilläggsstat torde jag få redogöra för en med besparingsarbetet sammanhängande fråga om sättet för bestridande av vissa engångskostnader, till vilken riksdagen i detta sammanhang bör beredas tillfälle att taga ställning.

Vissa engångskostnader i samband med besparingsarbetet. Vid de organisationsundersökningar, som på besparingsberedningens föranstaltande inletts inom olika grenar av den civila statsförvaltningen, har det visat sig, att genomförandet av sådana omläggningar i förvaltningsarbetet, som finnas påkallade ur besparingssynpunkt, i vissa fall är förenat med kostnader för anskaffning av kontorsmaskiner, register och andra inventarier eller för omändring av tjänstelokaler.

Utgifterna för inventarieanskaffning för de civila myndigheterna, affärsverken undantagna, bestridas i allmänhet från de i omkostnadsstaterna upptagna anslagsposterna till expenser, vilka såvitt angår annat än bränsle, lyse och vatten äro maximerade genom beslut av Kungl. Maj:t. Enligt för närvarande tillämpade principer anses något mera avsevärt överskridande av expensmedlen för nyanskaffning av inventarier böra förekomma endast i oförutsedda fall, där omständigheterna ej medge uppskov. Större nyanskaffningar bli därför regelmässigt beroende av att medel för ändamålet av riksdagen anvisas å kommande budgetårs omkostnadsanslag eller i form av särskilt anslag.

Vad beträffar omändringsarbeten i tjänstelokalerna, upptager staten för statens allmänna fastighetsfond under de olika delfonderna särskilda anslagsposter till reparations- och underhållskostnader m. m., vilka anslagsposter, såvitt angår reparations- och andra arbeten, äro upptagna med bestämda belopp. Enligt de för staten hittills tillämpade grunderna anses kostnaderna för andra omändringsarbeten än sådana smärre arbeten, som kunna sägas ingå i den löpande skötseln, icke böra bestridas från dessa anslagsposter. För omändringsarbeten av mera avsevärd omfattning pläga anvisas anslag å kapitalbudgeten. Om arbetena — såsom fallet är med de lokaländringar, varom i detta sammanhang är fråga — icke äro av beskaffenhet att föranleda ökning av det bokförda fastighetsvärdet, upptages samtidigt å driftbudgeten ett mot hela investeringen svarande avskrivningsanslag. Beträffande de för inne-

varande budgetår å fastighetsfonden upptagna anslagsposterna till reparations- och underhållskostnader m. m. må vidare erinras att, i enlighet med vad som anförts i propositionen nr 160 till 1941 års riksdag, den ökning av medelstilldelningen för dylikt ändamål, som för detta budgetår ägt rum, är avsedd att utnyttjas endast i den mån så befinnes lämpligt efter en prövning med hänsyn till materieltillgång och sysselsättningsbehov, företagen genom de organ, åt vilka planläggningen av arbetslöshetspolitiken uppdragits.

De inventarieanskaffningar och lokaländringar, som ifrågakomma i samband med besparingsarbetet, kunna enligt vad erfarenheten visat vara av den beskaffenhet och omfattning, att de enligt i det föregående angivna principer borde genom anslagsäskande underställas riksdagen. Det uppskov, som följer av en dylik ordning, kan emellertid medföra olägenheter för organisationsarbetets fullföljande. När ett organisationsförslag, som innebär avsevärda besparingar, föreligger färdigt till genomförande, är det givetvis önskvärt, att besparingarna må kunna förverkligas utan dröjsmål. Framför allt är det emellertid angeläget att undvika uppskov i de fall, då organisationsprogrammets genomförande innebär ett mera omfattande och invecklat detaljarbete, vilket behöver ställas under ledning av de experter, som utarbetat programmet, samt utföras innan dessa tagas i anspråk för andra organisationsuppgifter och medan de ännu äro fullt inne i programmets olika detaljer.

För att besparingsarbetet icke skall möta svårigheter av nu antytt slag bör Kungl. Maj:t äga att i de fall, då det finnes erforderligt för besparingsåtgärders ändamålsenliga genomförande, *dels* ställa medel för anskaffning av inventarier till förfogande från omkostnadsanslag utöver vad som förutsatts i av riksdagen prövade anslagsberäkningar, *dels ock* föranstalta om lokaländringar med anlitande av i staten för statens allmänna fastighetsfond upptagen anslagspost till reparations- och underhållskostnader m. m. Det sistnämnda bör kunna ske oberoende av den särskilda prövning ur bl. a. sysselsättningssynpunkt, som för innevarande budgetår eljest förutsättes för anlitande av viss del av de anvisade medlen. Å andra sidan böra reparations- och underhållsposterna fortfarande ej anlitas för större ombyggnadsarbeten. För dylika arbeten böra medel i vanlig ordning äskas hos riksdagen. En dylik begränsning av anslagsposternas användning föranledes redan därav att posterna, på sätt förut nämnts, äro upptagna med bestämda belopp.

Vad i det föregående anförts har avseende å de fall, då utgifterna för inventarieanskaffning eller lokaländringar skola bestridas från omkostnadsanslag respektive från statens allmänna fastighetsfond. Motsvarande principer torde böra gälla med avseende å de förvaltningsgrenar, där förekommande utgifter för inventarieanskaffning äro att hänföra till annat förslagsanslag än omkostnadsanslag eller där utgifter för byggnadsarbeten icke skola redovisas å fastighetsfonden utan bestridas från omkostnadsanslag eller annat å driftbudgeten anvisat förslagsanslag.

Därest riksdagen ej däremot framställer erinran, torde de nu förordade riktlinjerna böra följas vid handläggningen av uppkommande frågor om inventarieanskaffningar och lokaländringar i anslutning till det pågående besparingsarbetet.

Tilläggstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42. Vid prövningen av den omfattning i vilken medel nu böra äskas för reglering av utgifter å förskottsstaten böra samma principer vinna tillämpning som under förflutet budgetår. För en redogörelse för dessa regler torde jag få hänvisa till vad jag anförde vid anmälan av förslag till propositionen nr 1 till 1940 års urtima riksdag.

Enligt ifrågavarande principer skall regleringen av huvudparten av de utgifter för försvarsväsendet, som utgå av förskottsanslag, anstå till budgetårets slut. De anslagsäskanden som nu framläggas ge därför blott en ofullständig bild av de utgifter som äro att påräkna utöver de i riksstaten uppförda beloppen. Den totala belastningen på förskottsstatens driftbudgetsdel kan för budgetårets två första månader beräknas till sammanlagt något över 180 miljoner kronor. Denna utgiftssumma faller inom ramen för de beräkningar rörande budgetutfallet som framlades i propositionen nr 293 till årets riksdag. Någon anledning att nu korrigera dessa uppskattningar föreligger alltså icke.

Avskrivningsanslag äskas icke i detta sammanhang.

Eftersom tilläggsstaten är öppen, redovisas icke här alla de nya anslagsbehov som böra bli föremål för riksdagens prövning. Ytterligare förslag äro sålunda att motse. I självständiga propositioner denna dag anmälas vissa till tilläggsstaten hänförliga anslagsäskanden av större räckvidd.

De till en tilläggsstat I till riksstaten för innevarande budgetår hänförliga anslagsäskanden, som i enlighet med det anförda ansetts böra i detta sammanhang föreläggas riksdagen, ha tidigare denna dag anmälts. En sammanställning av de beslut om förslag till riksdagen, vilka Kungl. Maj:t därvid på hemställan av vederbörande föredragande enligt bilagda utdrag av statsrådsprotokollet *(bil. 1—13)* fattat, torde få bifogas statsrådsprotokollet i detta ärende *(bihang)*.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, hemställer härefter, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att godkänna de förut omförmälda förslag, om vilka Kungl. Maj:t enligt bilagda utdrag av statsrådsprotokollet för denna dag (bil. 1—13) fattat beslut, och sålunda å riksstaten för budgetåret 1941/42 upptaga de utgifter som framgå av den vid protokollet såsom bihang fogade sammanställningen jämte specifikationer.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

V. Schwartz.

RIKSSTATEN FÖR BUDGETÅRET

1941/42.

UTGIFTER Å TILLÄGGSSTAT I.

Sammanställning

av utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42.

		Kronor
Driftbudgeten.		
A. Egentliga statsutgifter:		
III. Utrikesdepartementet	30,000	
IV. Försvarsdepartementet	3,157,700	
V. Socialdepartementet	6,497,000	
VI. Kommunikationsdepartementet	65.000	
VII. Finansdepartementet	15,000	
IX. Jordbruksdepartementet	58,000	
X. Handelsdepartementet	2,055,000	
XI. Folkhushållningsdepartementet	365,000	12,242,700
	Summa	**12,242,700**

		Kronor
Kapitalbudgeten.		
Kapitalinvestering:		
I. Statens affärsverksfonder		20,839,300
III. Statens allmänna fastighetsfond		50,000
IV. Försvarsväsendets fastighetsfond		8,592,000
VII. Fonden för förlag till statsverket		900,000
	Summa	**30,381,300**

SPECIFIKATION AV UTGIFTERNA:

DRIFTBUDGETEN.

Egentliga statsutgifter.

III. Utrikesdepartementet.

		Kronor	Kronor
	A. Utrikesdepartementet.		
	Utrikesdepartementet:		
4	Chiffreringsmateriel		**30,000**

IV. Försvarsdepartementet.

		Kronor	Kronor
	C. Försvarskrafterna.		
	Armén.		
	Bidrag och understöd:		
46	Frivilliga skytteväsendets befrämjande, *reservationsanslag*		800,000
	Marinen.		
	Flytande materiel, artillerimateriel m. m.:		
74a	Modernisering av Sverige-skeppen m. m., *reservationsanslag*	1,300,000	
74b	Kommunikationsbåt för marinens anläggningar å Fjäderholmarna, *reservationsanslag*	40,000	1,340,000
			1,340,000
	Flygvapnet.		
	Flygmateriel m. m.:		
112a	Mörkläggningsanordningar för flygvapnets etablissement, *reservationsanslag*	425,000	
113a	Reparations-, räddnings- och röjningsmateriel, *reservationsanslag*	400,000	
113b	Kasernutredning till vissa baracker, *reservationsanslag*	151,000	976,000
			976,000
			3,116,000
	E. Diverse.		
8	Befrämjande av den andliga vården vid försvarsväsendet, *reservationsanslag*		**41,700**
	Summa		**3,157,700**

Egentliga statsutgifter.

V. Socialdepartementet.

		Kronor	Kronor
	F. Civila luftskyddet.		
	Civilt luftskydd:		
4	Gasskyddsutrustning, *reservationsanslag*	1,257,000	
5a	Inköp av vattenbehållare, *reservationsanslag*	75,000	
11a	Bidrag till inköp av motorbrandsprutor åt vissa kommuner, *förslagsanslag*	1,660,000	2,992,000
15	Förberedande åtgärder för mottagande av evakuerad civilbefolkning m. m., *reservationsanslag*		3,100,000
16	Utrustning till provisoriska förlossningshem under utrymning, *reservationsanslag*		405,000
	Summa		**6,497,000**

VI. Kommunikationsdepartementet.

		Kronor	Kronor
	B. Väg- och vattenbyggnadsväsendet.		
	Vägbyggnader och vägunderhåll:		
10	Bidrag till vissa forsknings- och undersökningsarbeten, *reservationsanslag*, att avräknas mot automobilskattemedlen		20,000
	E. Diverse.		
13a	Bidrag till provning av E-cement m. m., *reservationsanslag*		45,000
	Summa		**65,000**

Egentliga statsutgifter.

VII. Finansdepartementet.

		Kronor	Kronor
	E. Diverse.		
7a	Partiell hyresräkning å vissa orter		**15,000**

IX. Jordbruksdepartementet.

		Kronor	Kronor
	D. Undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar m. m.		
	Lantbrukshögskolan:		
12a	Inköp av ett skogsskifte för Sunderbyns försöksgård, *reservationsanslag*		**8,000**
	H. Egnahemsbildning, kolonisation och grundförbättringar m. m.		
	Egnahemsbildning:		
12	Byggnadsbidrag till vissa arbetarsmåbrukslåntagare, *reservationsanslag*		**50,000**
	Summa		**58,000**

Egentliga statsutgifter.

X. Handelsdepartementet.

		Kronor	Kronor
	D. Sjöfart och handel.		
9a	Statens isbrytarverksamhet: Utrustning, *reservationsanslag*		**55,000**
	F. Diverse.		
9a	Torvberedning å vissa staten tillhöriga mossar, *reservationsanslag*		**2,000,000**
	Summa		**2,055,000**

XI. Folkhushållningsdepartementet.

		Kronor	Kronor
	D. Diverse.		
6a	Upplysnings- och instruktionsverksamhet på torvområdet, *reservationsanslag*		65,000
6b	Prov av värmetekniska anordningar, *reservationsanslag*.		15,000
6c	Särskilda omkostnader för vissa fartyg, *förslagsanslag*..		285,000
	Summa		**365,000**

SPECIFIKATION AV UTGIFTERNA:

KAPITALBUDGETEN.

Kapitalinvestering.

I. Statens affärsverksfonder.

		Kronor	Kronor
	B. Telegrafverket.		
4	Kompletteringsarbeten å det permanenta telefonnätet, *reservationsanslag*		251,300
5	Transportabla överdragsstationer m. m., *reservationsanslag*		438,000
6	Luftskyddsanordningar m. m. vid telegrafverket, *reservationsanslag*		1,000,000
			1,689,300
	C. Statens järnvägar.		
	Nya byggnader och anläggningar vid statens trafikerade järnvägar:		
	Bangårdar:		
a	Bangårdsarbeten i Ånge m. m., *reservationsanslag*	350,000	
5a	Telefonanläggningar m. m., *reservationsanslag*	300,000	
7	Anläggningar för elektrisk tågdrift, *reservationsanslag*	850,000	
11	Försvarsberedskap vid statens järnvägar, *reservationsanslag*	600,000	2,100,000
	Rullande materiel:		
16	Godsvagnar, *reservationsanslag*	7,800,000	
16a	Tankvagnar, *reservationsanslag*	1,250,000	9,050,000
			11,150,000
	D. Statens vattenfallsverk.		
	Kraftverken:		
	Norrländska kraftverken:		
2a	Kraftstation i Midskogsforsen, *reservationsanslag*	6,000,000	
5	Distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk, *reservationsanslag*	2,000,000	8,000,000
			8,000,000
	Summa		**20,839,300**

Kapitalinvestering.

III. Statens allmänna fastighetsfond.

		Kronor	Kronor
	Utrikesdepartementet:		
1a	Utvidgning av fastighet för beskickningen i Berlin, *reservationsanslag*		50,000

IV. Försvarsväsendets fastighetsfond.

		Kronor	Kronor
	Arméförvaltningens delfond:		
3a	Ordnande av förläggningen för försvarsväsendets radioanstalt, *reservationsanslag*	1,500,000	
5a	Anordnande av centralförråd för intendenturmateriel, *reservationsanslag*	2,865,000	
9a	Ordnande av kraftförsörjningen vid Gotlands infanteriregemente och Gotlands artillerikår, *reservationsanslag*	230,000	
12a	Vissa förråds- och stallbyggnader vid Livregementets grenadjärer, *reservationsanslag*	133,800	
13a	Modernisering av verkstäderna vid Bodens tygstation, *reservationsanslag*	590,000	
13b	Anläggning för viss krigsindustriell tillverkning, *reservationsanslag*	1,500,000	
21a	Förvärv av vissa markområden för utvidgning av Järvafältet, *reservationsanslag*	40,000	6,858,800
	Marinförvaltningens delfond:		
36a	Gaskammare och avgasningsstation vid Stockholms örlogsstation, *reservationsanslag*	19,200	
38a	Förvärv av vissa områden i Djurö socken, *reservationsanslag*	108,500	127,700
	Flygförvaltningens delfond:		
42a	Iståndsättningsarbeten vid flygkrigsskolan, *reservationsanslag*	169,000	
45a	Vissa förråds-, hangar- och verkstadsbyggnader, *reservationsanslag*	463,200	
48a	Byggnad för telefonväxelstation vid Västmanlands flygflottilj, *reservationsanslag*	31,800	
48b	Förläggningsbaracker vid vissa flygflottiljer, *reservationsanslag*	795,000	
49a	Omklädnadsbarack vid flygreservskolan i Eslöv, *reservationsanslag*	36,500	
50a	Nytt flygfält för flygkrigsskolan, *reservationsanslag*	110,000	1,605,500
	Summa		8,592,000

Kapitalinvestering.

VII. Fonden för förlag till statsverket.

		Kronor	Kronor
	Folkhushållningsdepartementet:		
8	Förlagskapital för drift av vissa fartyg, *reservationsanslag*	600,000	
9	Förlagskapital för clearingkassan för kolonialvaror, *reservationsanslag*	300,000	900,000
	Summa		**900,000**

Bilaga 1.

Egentliga statsutgifter.

Tredje huvudtiteln.

Utdrag av protokollet över utrikesdepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 17 oktober 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Ministern för utrikes ärendena anmäler under utrikesdepartementets handläggning hörande ärende angående egentliga statsutgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 samt anför därvid följande.

A. Utrikesdepartementet.

[1.] **4. Utrikesdepartementet: Chiffreringsmateriel.** För anskaffande av chiffreringsmateriel åt utrikesförvaltningen beviljade dels 1940 års urtima riksdag ett anslag av 46,500 kronor å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1940/41, dels 1941 års riksdag ett anslag av 56,400 kronor å tilläggsstat II till samma riksstat.

Den under nu rådande förhållanden undan för undan ökade omfattningen av telegraferingen i chiffer har medfört, att ännu ett antal chiffreringsmaskiner erfordras för utrikesdepartementet och beskickningarna i utlandet. Särskilt har det visat sig påkallat att på vissa håll hava tillgång till dylika maskiner för elektrisk drift, vilka medföra avsevärd minskning i det tidsödande arbetet med chiffreringstelegrammens expedierande och lösande. För anskaffande av ifrågavarande materiel beräknas ett belopp av 30,000 kronor vara erforderligt. Närmare upplysningar rörande materielen torde få lämnas riksdagens vederbörande utskott.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Utrikesdepartementet: Chiffreringsmateriel* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett anslag av .... kronor 30,000.

Vad ministern för utrikes ärendena sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt behagar Hans Maj:t Konungen bifalla.

Ur protokollet:

Stig Unger.

Bilaga 2.

Egentliga statsutgifter.

Fjärde huvudtiteln.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 17 oktober 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Sköld, anmäler härefter under försvarsdepartementets handläggning hörande ärenden angående egentliga statsutgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 samt anför därvid följande.

C. Försvarskrafterna.

Armén.

Bidrag och understöd.

[1.] **46. Frivilliga skytteväsendets befrämjande,** *reservationsanslag.* Å riksstaten för innevarande budgetår är detta anslag uppfört med ett belopp av 950,000 kronor. Ur anslaget utgår bidrag till bestridandet av de med skytterörelsen förenade löpande kostnaderna.

I skrivelse den 1 oktober 1941 har *skytteförbundens överstyrelse* hemställt, att medel måtte under budgetåret 1941/42 ställas till överstyrelsens förfogande för att möjliggöra vissa inköp av gevär från kronans förråd. Överstyrelsen har anfört följande:

Det frivilliga skytteväsendet hade under år 1940 genomgått en utomordentlig utveckling. Sålunda hade antalet aktiva medlemmar ökats från 121,300 vid årets början till 321,900 vid årets slut och antalet inregistrerade skytteföreningar från 1,432 till 2,194.

För att på ändamålsenligt sätt kunna bedriva skjutövningarna vore givetvis tillgången på gevär av den allra största betydelse. Det antal gevär, som

stode till skytteväsendets förfogande för ovan nämnda stora antal skyttar, utgjorde emellertid endast omkring 33,000.

Svårigheterna att med detta i förhållande till skytteantalet mycket ringa gevärsbestånd planlägga och genomföra de frivilliga skjutövningarna ökades därjämte dels genom att förbud för köp av gevär från kronans förråd gällde från och med mars till och med november 1940, dels genom att skyttar och skytteföreningar ålades att ställa såväl egna som från kronan lånade gevär till hemvärnets förfogande.

Under en kort tid, den 1 december 1940—den 12 mars 1941, då gevärsköp i begränsad omfattning åter medgivits, beviljades inköp av endast 332 gevär. Dessutom hade innevarande år omkring 2,000 gevär utlånats från kronans förråd.

Skytteväsendets gevärsbestånd utgjorde sålunda för närvarande omkring 35,300 gevär.

Den 12 september 1941 hade chefen för armén medgivit, att 10,000 6.5 mm gevär m/96 finge inköpas av det frivilliga skytteväsendet, att tillhandahållas med 2,000 i oktober och 1,000 i november 1941 samt med 7,000 före den 1 mars 1942. På grundval av till överstyrelsen inkomna uppgifter torde emellertid antalet inneliggande ansökningar om gevärsköp kunna beräknas till det tredubbla, d. v. s. omkring 30,000.

Inköpspriset, som under de senaste åren varit 65 kronor per st., hade för dessa gevär satts till 180 kronor per st. Att höjda materiel- och arbetskostnader under nu rådande förhållanden måst inverka, sade sig självt, men det syntes dock som om andra beräkningsgrunder tillämpats än som förut varit fallet vid försäljning till skytteväsendet.

Genom denna prissättning hade det frivilliga skytteväsendet ställts inför en synnerligen allvarlig situation. De förhoppningar, som en stor mängd skytteföreningar och skyttar länge hyst att äntligen kunna förskaffa sig egna gevär — ofta för skänkta eller insamlade medel — hade reducerats i väsentlig omfattning. Skyttar, som vid hemvärnets organisation försålt sina vapen till kronan och då för ett fullgott dylikt erhållit 65 kronor, nödgades nu erlägga nästan tredubbelt belopp för att åter bliva ägare till ett gevär. Ett pris av 180 kronor torde få anses överstiga de flesta skytteföreningars och enskilda skyttars ekonomiska bärkraft. Av hela det beräknade antalet gevär skulle endast omkring $^1/_3$ kunna anskaffas.

Skytteföreningars och skyttars ansträngningar att anskaffa egna gevär för att därigenom såväl bereda tillfälle till skjutning för största möjliga antal medborgare som att nå högre grad av skjutskicklighet syntes överstyrelsen vara ett erkännansvärt utslag av vilja att bidraga till höjandet av landets försvarskraft.

Överstyrelsen ville framhålla vad som från alla håll i landet meddelades, nämligen att det utan tvivel komme att vålla stora svårigheter att hålla det alltjämt starka skytteintresset uppe, därest icke skytterörelsen bereddes tillfälle att få köpa gevär till någorlunda rimligt pris.

Det högsta gevärspris, som utan ekonomiska svårigheter torde kunna bäras av skytteväsendets organisationer och medlemmar, ansåge överstyrelsen vara 100 kronor.

Överstyrelsen har under åberopande av vad sålunda anförts hemställt om bidrag av statsmedel å 800,000 kronor, avsett att underlätta inköp av ifrågavarande 10,000 gevär.

Arméförvaltningens tygdepartement, som i utlåtande den 9 oktober 1941 tillstyrkt överstyrelsens framställning, har i fråga om prissättningen å ifråga-

varande gevär framhållit, att tillverkningskostnaderna för 6.5 mm gevär m/38 numera uppginge till omkring 215 kronor per vapen, därav en del — 17 kronor 50 öre — kunde betraktas såsom engångskostnad för maskinanskaffning. Då de gevär, som avsåges skola försäljas — 6.5 mm gevär m/96 — icke vore fabriksnya, hade departementet funnit sig böra tills vidare fastställa ett försäljningspris av 180 kronor för dessa vapen.

Departementschefen.

Av överstyrelsens framställning framgår, att det antal gevär, som står till det frivilliga skytteväsendets förfogande, numera icke förslår för skjutövningarnas ändamålsenliga bedrivande. En ytterligare utökning av gevärsbeståndet framstår för skytterörelsen som en angelägenhet av största vikt. Möjlighet föreligger nu att från kronans förråd tillföra skytteväsendet ett avsevärt antal gevär. Svårighet har emellertid mött för skytteväsendet att genomföra detta nyförvärv med de priser, kronan på grund av tillverkningskostnaderna numera måste betinga sig. Det synes under sådana förhållanden befogat, att staten genom anvisande av särskilda bidragsmedel medverkar till att ifrågavarande överlåtelse kan komma till stånd. Den lämpligaste utvägen synes vara att tillerkänna det frivilliga skytteväsendet särskilt statsbidrag så beräknat, att ifrågavarande gevär kunna av skytteföreningarna och deras medlemmar anskaffas för ett nettopris av 100 kronor per gevär. Med tillstyrkande av bifall till överstyrelsens av tygdepartementet biträdda hemställan får jag därför hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Frivilliga skytteväsendets befrämjande* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 800,000.

Marinen.

Flytande materiel, artillerimateriel m. m.

[2.] **74 a. Modernisering av Sverige-skeppen m. m.,** *reservationsanslag.* Genom beslut den 12 maj 1939 bemyndigade Kungl. Maj:t marinförvaltningen att av det för budgetåret 1938/39 anvisade anslaget till försvarsberedskapens omedelbara stärkande taga i anspråk högst 2,250,000 kronor för påbörjande av pansarkryssaren Fylgias till sammanlagt 5,400,000 kronor kostnadsberäknade iståndsättning och modernisering.

Det enligt kostnadsberäkningarna ytterligare erforderliga beloppet, 3,150,000 kronor, inräknades sedermera i det å riksstaten för budgetåret 1940/41 uppförda reservationsanslaget av 7,675,000 kronor till modernisering av Sverige-skeppen m. m.

Vidare ingick i det av innevarande års riksdag (skrivelse nr 57, punkten 3) å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1940/41 anvisade reservationsanslaget till modernisering av Sverige-skeppen m. m. ett belopp av 900,000

kronor för täckande av de på grund av prisstegring uppkomna merkostnaderna för Fylgias modernisering.

I skrivelse den 29 augusti 1941 har *marinförvaltningen* gjort framställning om anvisande av de ytterligare medel, som på grund av inträffade omständigheter erfordrades för avslutande av arbetena med iståndsättning och modernisering av Fylgia.

Marinförvaltningen har bland annat framhållit följande:

Genom de av den förstärkta försvarsberedskapen förorsakade många och stora underhålls- och moderniseringsarbeten, som åvilat Karlskrona örlogsvarv under de senaste åren, hade moderniseringsarbetena å Fylgia upprepade gånger tillfälligt fått eftersättas för andra mera brådskande arbeten. För att kryssaren skulle bliva färdigställd innevarande höst, hade ytterligare forcering av arbetet måst äga rum och hade Karlskrona örlogsvarv i anledning därav bland annat lånat personal från aktiebolaget Götaverken i Göteborg. Kostnaderna därför hade av ämbetsverket icke kunnat medtagas i tidigare gjorda beräkningar. Vidare hade under det gångna budgetåret fortsatt prisstegring ägt rum, varigenom kostnaderna ytterligare stigit. Härtill komme vissa kostnader, som föranletts därav, att chefen för marinen omräknat fartygets besättningslista under i vissa avseenden ändrade förutsättningar, bl. a. att fartyget skulle komma att tjänstgöra som avdelningschefsfartyg (i sjökrigsskoleavdelning) eller såsom långresefartyg, i båda fallen med kadetter ombord. Som följd härav och bland annat med hänsyn till det ökade antalet officerare hade ytterligare ändrings- och moderniseringsarbeten vidtagits, innebärande bland annat förbättringar av förläggnings-, sanitets- och andra utrymmen. Till följd av sålunda angivna omständigheter försloge hitintills anvisade medel icke till täckande av kostnaderna för arbetenas fullbordande. Då fartygets färdigställande nu närmade sig, kunde kostnaderna utöver förut anvisade medel för slutförande av moderniserings- och iståndsättningsarbetena bättre överblickas.

Uti en den 17 september 1941 dagtecknad promemoria, vilken infordrats av försvarsdepartementet, har marinförvaltningen anfört, att kostnaderna för vissa redan vidtagna moderniseringsarbeten, vilka kostnader ursprungligen avsetts att bestridas från det ordinarie underhållsanslaget, med hänsyn till gällande bestämmelser för krigstitlarnas ianspråktagande icke ansetts böra belasta den mot nämnda anslag svarande krigstiteln. Sagda kostnader hade därför i stället bokförts å anslaget till Fylgias modernisering. Det medelsbehov, som nu förelåge för slutförande av iståndsättnings- och moderniseringsarbeten å Fylgia uppginge enligt marinförvaltningens beräkningar till 1,300,000 kronor, varav belöpte å omförmälda, redan vidtagna moderniseringsarbeten 530,000 kronor, extra arbeten till följd av ökad besättningslista 140,000 kronor, extra kostnader i anledning av arbetenas forcering 240,000 kronor samt prisstegring m. m. 390,000 kronor.

Under åberopande av vad sålunda anförts har marinförvaltningen hemställt, att ett belopp av 1,300,000 kronor måtte ställas till ämbetsverkets förfogande för ifrågavarande ändamål.

Departementschefen. Jag finner mig böra biträda marinförvaltningens förevarande framställning. Det äskade beloppet, 1,300,000 kronor, torde böra uppföras å tilläggs-

stat till riksstaten för innevarande budgetår under samma rubrik som de tidigare å riksstaten uppförda anslagen till modernisering av Sverige-skeppen m. m.

Jag får fördenskull hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Modernisering av Sverige-skeppen m. m.* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 1,300,000.

[3.] **74 b. Kommunikationsbåt för marinens anläggningar å Fjäderholmarna,** *reservationsanslag.* I skrivelse den 29 augusti 1941 angående vissa medelsäskanden för budgetåret 1941/42 har *marinförvaltningen* hemställt, att medel måtte anvisas för anskaffning av en kommunikationsbåt för sjöförbindelsen mellan Slussen i Stockholm och Fjäderholmarna. Marinförvaltningen har anfört följande:

Sjöförbindelsen Slussen—Fjäderholmarna har ett flertal år uppehållits av Stockholms ångslups aktiebolag. På grund av den å Stora Fjäderholmen och Ängsholmen numera ökade verksamheten, vilken medför stegrade krav i avseende å förbindelsernas upprätthållande, ävensom genom det förhållandet, att restaurantrörelsen å Stora Fjäderholmen numera nedlagts, ha förutsättningarna för sjöförbindelsens ordnande kommit i ett nytt läge.

Hitintills har under vintermånaderna hyrts en kommunikationsbåt från Stockholms ångslupsbolag, medan förbindelsen under sommarmånaderna (juni—augusti) upprätthålles av nämnda bolag i samband med dess ordinarie trafik mot erläggande av pollettavgifter. Detta system har emellertid visat sig vara förenat med vissa olägenheter. Den av bolaget sommartid upprätthållna trafiken har på grund av särskilda förhållanden (bland annat koltilldelning m. m.) ej kunnat följa överenskommen turlista med härav föranledda förseningar i arbetartransporterna. Det torde därjämte vara olämpligt att Fjäder- och Ängsholmarna med därstädes förefintliga försvarsanläggningar angöras av i allmän persontrafik ingående båtar, i synnerhet som förutsättningar saknas för en effektiv kontroll av utlänningar vid denna trafik. Ovannämnda öar med angränsande farvatten äro fridlysta. Kostnaderna för förbindelsens upprätthållande med förhyrd kommunikationsbåt kunna betecknas som ekonomiskt ofördelaktiga för statsverket.

Av ovannämnda anledningar har marinförvaltningen låtit undersöka förutsättningarna för sjöförbindelsens upprätthållande under hela året genom örlogsvarvets egen försorg. Återupptagna förhandlingar angående möjligheterna att genom eventuellt inköp förvärva lämplig kommunikationsbåt ha resulterat i ett erbjudande av Stockholms ångslupsbolag om försäljning av ångslupen »Nornan», vilken sistförfluten vinter förhyrts för sjöförbindelsen. Inköpspriset för båten, som skall levereras i av fartygsinspektionen godkänt skick, utgör 40,000 kronor. Enär hyreskostnaden för helt år utgör 14,600 kronor, synes en lösning av frågan om ifrågavarande sjöförbindelses slutgiltiga ordnande genom här ifrågasatt inköp vara att förorda såsom varande gynnsam för kronan.

I anslutning till det anförda har marinförvaltningen hemställt, att ett belopp av 40,000 kronor måtte ställas till ämbetsverkets förfogande för ändamålet.

Departements-chefen. I likhet med marinförvaltningen anser jag mig böra tillstyrka, att ifrågavarande båt inköpes för statsverkets räkning till det av ämbetsverket angivna priset.

Jag hemställer således, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Kommunikationsbåt för marinens anläggningar å Fjäderholmarna* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av .... kronor 40,000.

Flygvapnet.

Flygmateriel m. m.

[4.] **112 a. Mörkläggningsanordningar för flygvapnets etablissement,** *reservationsanslag.* I skrivelse den 30 augusti 1941 rörande flygvapnets medelsäskanden å tilläggsstat för innevarande budgetår och å riksstaten för budgetåret 1942/43 har *flygförvaltningen* hemställt om anvisande av medel för tillgodoseende av flygvapnets behov av mörkläggningsanordningar. Ämbetsverket har framhållit, att, sedan medel för mörkläggnings- och alarmanordningar under de senaste åren beviljats i viss omfattning, behov kvarstode av bland annat fönsterersättning av träfiberplatta, varjämte försliten mörkläggningsmateriel borde ersättas. Dessutom borde mörkläggningsmateriel nyanskaffas för större hangar- och verkstadsfönster samt för lanterniner. Kostnaderna för denna anskaffning beräknades uppgå till sammanlagt 325,000 kronor. Härtill komme, att mörkläggnings- och alarmeringsanordningar erfordrades för de under uppsättning varande Södermanlands och Kalmar flygflottiljer samt för Norrbottens flygbaskår. Kostnaderna härför beräknades uppgå till 100,000 kronor.

Erinras må, att årets riksdag under fjärde huvudtiteln anvisat ett reservationsanslag av 30,000 kronor till mörkläggnings- och alarmanordningar för Göta flygflottilj och tionde flygflottiljen.

Departements-chefen. Förevarande framställning om komplettering och nyanskaffning av mörkläggningsmateriel finner jag mig böra biträda. Då intet synes vara att erinra mot storleken av de begärda medelsanvisningarna, får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Mörkläggningsanordningar för flygvapnets etablissement* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 425,000.

[5.] **113 a. Reparations-, räddnings- och röjningsmateriel,** *reservationsanslag.* I skrivelsen den 30 augusti 1941 har *flygförvaltningen* vidare hemställt om anvisande dels av 259,000 kronor för anskaffande av materiel och

verktygsutrustning för reparation av vatten-, ring-, gas- och elektriska ledningar m. m., dels ock av 153,000 kronor för anskaffande av räddnings- och röjningsmateriel. Reparationsmaterielen vore avsedd att fullständiga den vid flottiljer, centrala flygverkstäder och flygplatser befintliga dylika materielen, vilken icke vore tillfyllest. Jämväl räddnings- och röjningsmaterielen vid ifrågavarande förband behövde fullständigas för att under krig medgiva snabb räddning av genom ras och bombnedslag innestängda personer, för utförande av uppstöttningsarbeten samt för sprängning och desarmering av icke kreverade bomber.

Med hänsyn till angelägenheten av att materiel av angivet slag i erforderlig utsträckning finnes att tillgå, anser jag mig böra tillstyrka, att medel för anskaffningarnas genomförande äskas hos riksdagen. För ändamålet torde ett till 400,000 kronor avrundat belopp kunna förslå. *Departementschefen.*

Åberopande det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Reparations-, räddnings- och röjningsmateriel* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 400,000.

[6.] **113 b. Kasernutredning till vissa baracker,** *reservationsanslag.* I skrivelse den 15 maj 1941 gjorde *chefen för flygvapnet och flygförvaltningen* framställning om anvisande av medel för uppförande av förläggningsbaracker vid vissa flygflottiljer och anförde därvid i huvudsak följande:

I skrivelse den 26 februari 1941 hade flygförvaltningen gjort framställning om anvisande av medel för uppförande av vakt- och beredskapsbyggnader vid vissa flygflottiljer. I dessa byggnader hade bland annat upptagits förläggningslokaler för personal avsedd för vakt och beredskap. Härigenom skulle andra för sådant ändamål nu anlitade förläggningslokaler ha kunnat frigöras och den vid de flesta flygflottiljerna rådande bristen på förläggningsutrymmen i viss mån minskas. Ifrågavarande framställning hade ej föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Med anledning härav komme en avsevärd brist på förläggningsutrymmen att uppstå vid Roslagens, Östgöta, Jämtlands, Västgöta, Skaraborgs, Svea, Göta och Södermanlands flygflottiljer samt Tionde flygfottiljen, vilken brist särskilt komme att göra sig gällande under tiden den 15 november 1941—den 13 mars 1942, under vilken tid förläggningsutrymmen erfordrades för, förutom stammanskapet, halva årsklassen av 1940 års värnpliktiga samt hela årsklassen av 1941 års värnpliktiga. Som provisorisk åtgärd för att täcka bristerna i förläggningsutrymme borde därför förläggningsbaracker uppföras vid de nämnda flottiljerna med undantag för Tionde flygflottiljen, där lokalbehoven kunde tillgodoses genom förhyrning. — Förläggningsbarackerna borde utföras enligt flygvapnets standardtyp med plats för 48 man vid dubbelförläggning. De borde dock av sanitära skäl utökas med vatten-, avlopps- och värmeledning. Genom att placera vissa baracker i närheten av uppställningsplatser för brand-, ambulans- och beredskapsbilar kunde ökad brandberedskap vinnas jämfört med den vid flottiljerna nu rådande. Uppförandet av tillräckligt antal förläggningsbaracker möjlig-

gjorde även, att värnpliktiga, som fullgjorde första tjänstgöring (fredstjänstgöring), icke behövde hempermitteras på grund av rådande brist på förläggningsutrymmen. Barackernas anordnande tillgodosåge emellertid endast förläggningsbehovets provisoriska täckande under kortare tid och utgjorde således icke en slutgiltig lösning av förläggningsbehovet. Det erforderliga antalet baracker uppginge till 4 vid Roslagens flygflottilj, 2 vid Östgöta flygflottilj, 4 vid Jämtlands flygflottilj, 3 vid Västgöta flygflottilj, 3 vid Skaraborgs flygflottilj, 4 vid Svea flygflottilj, 3 vid Göta flyflottilj samt 2 vid Södermanlands flygflottilj. — Kostnaderna för förläggningsbarackerna beräknades till 795,000 kronor, däri inberäknat ett belopp av 45,000 kronor för administration och oförutsedda utgifter. Härtill komme för kasernutredning en kostnad av 151,000 kronor. Sammanlagda kostnaden utgjorde sålunda (795,000 + 151,000 =) 946,000 kronor.

I anslutning till vad sålunda anförts hemställde chefen för flygvapnet och flygförvaltningen, att nämnda belopp, 946,000 kronor, måtte ställas till flygförvaltningens förfogande för uppförande av barackbyggnaderna samt för anskaffande av kasernutredning till desamma.

Överbefälhavaren över rikets försvarskrafter tillstyrkte i utlåtande den 15 maj 1941 bifall till flygmyndigheternas hemställan samt anförde, att barackernas framtida användning icke torde behöva begränsas enbart till flygvapnet.

Genom beslut den 28 juni 1941 medgav Kungl. Maj:t, att flygförvaltningen finge disponera *dels* för uppförande av ifrågavarande barackbyggnader högst 795,000 kronor från det å förskottsstaten för försvarsväsendet för budgetåret 1941/42 under kapitalbudgeten, fonden för förlag till statsverket, uppförda förskottsanslaget till försvarsberedskapens stärkande i allmänhet (VII: b), *dels ock* för anskaffning av kasernutredning för barackbyggnaderna högst 151,000 kronor från det å förskottsstaten uppförda förskottsanslaget Flygvapnets löpande utgifter (Fa).

Departementschefen.

De för kasernutredning till ifrågavarande barackbyggnader anvisade medlen, 151,000 kronor, torde nu böra täckas genom anslag under driftbudgeten å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår. För byggnadernas uppförande anvisade medel böra däremot täckas medelst investeringsanslag under försvarsväsendets fastighetsfond, flygförvaltningens delfond. Jag vill senare denna dag anmäla anslagsäskande för sistnämnda ändamål. Under förevarande punkt får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Kasernutredning till vissa baracker* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 151,000.

E. Diverse.

[7.] **8. Befrämjande av den andliga vården vid försvarsväsendet,** *reservationsanslag.* Detta anslag är i riksstaten för innevarande budgetår uppfört med 120,000 kronor. Av det vid 1941 års statsverksproposition (fjärde huvudtiteln, punkten 163) fogade utdraget av statsrådsprotokollet över försvarsärenden framgår, att av anslaget avsetts 12,300 kronor till omkostnader för centralrådet för religiös och kulturell verksamhet inom försvarsväsendet, 37,000 kronor till arvoden åt militärpastorer, 45,000 kronor till bidrag till soldathemsverksamhet samt 20,000 kronor för bildningsrådens verksamhet vid truppförband (motsvarande). Härutöver har beräknats ett belopp av 5,700 kronor till Kungl. Maj:ts förfogande för oförutsedda behov.

I skrivelse den 10 april 1941 har *centralrådet* gjort framställning i fråga om anvisande under innevarande budgetår av ytterligare medel för den med anlitande av detta anslag bedrivna kulturella verksamheten vid truppförband (motsvarande). Såsom allmän motivering för denna framställning har anförts följande:

De medelsbehov, varom nu är fråga, hänföra sig till den intensifiering av det kulturella arbetet, som betingas av den ettåriga övningstiden för de värnpliktiga. Medan man särskilt för bildningsrådens del tidigare haft att under normala fredsförhållanden räkna med en relativt inskränkt verksamhet under vinterhalvåret, kommer numera arbetet vid bildningsråden att bedrivas i samma omfattning såväl sommar som vinter. Härtill kommer önskvärdheten av att den pågående nyordningen inom vårt försvarsväsende jämväl kommer att innebära en ökad kulturell omvårdnad om den militära personalen i förhållande till vad som tidigare gällt. Utsikterna att hos denna personal väcka bestående intresse för studie- och annan fritidsverksamhet torde med tillgodogörande av de erfarenheter, som vunnits under det snart tvååriga beredskapstillståndet, vara mycket goda.

I anslutning till de sålunda angivna riktlinjerna har centralrådet skisserat ett program för den kulturella verksamheten under utbildningsåret 1941—42 vid de olika truppförbandens bildningsråd. Programmet avser i stora drag en intensifiering och utökning av föreläsnings-, biblioteks- och studiecirkelverksamhet, teaterverksamhet samt ett vidgat och fördjupat samarbete med folkrörelsernas bildningssträvanden, folkparksrörelsen o. s. v. Programmets genomförande beräknas för centralrådet och enkannerligen dess kulturvårdssektion medföra en avsevärt ökad arbetsbelastning, varjämte särskilda kostnader beräknas uppstå för utgivande i tryck av vägledande broschyrer och periodiska meddelanden för truppförbandens kulturella verksamhet.

Enligt centralrådets föreliggande framställning kan programmet icke realiseras inom ramen för de medel, som för ändamålet beräknats under anslaget till befrämjande av den andliga vården vid försvarsväsendet under budgetåret 1941/42. Det ökade medelsbehov, som utvidgningen av den i centralrådets regi bedrivna kulturella verksamheten beräknats medföra, har när-

mare preciserats i centralrådets skrivelse och innebär sammanfattningsvis följande:

Enligt för budgetåren 1939/40 och 1940/41 gällande bestämmelser för fördelningen av det för centralrådets omkostnader avsedda beloppet under anslaget till befrämjande av den andliga vården vid försvarsväsendet har för expenser och oförutsedda utgifter avsetts ett belopp av 1,400 kronor samt för föreläsningsverksamhet 5,000 kronor. För expenser beräknas nu ytterligare 1,200 kronor och för trycksaker 2,500 kronor. För av centralrådet arrangerad föreläsningsverksamhet äskas utöver hittills utgående belopp, 5,000 kronor, ett ytterligare belopp av 5,000 kronor. Det i denna del erforderliga tilläggsanslaget uppgår sålunda till sammanlagt (1,200 + 2,500 + 5,000 =) *8,700 kronor.*

För bildningsrådens verksamhet utgå enligt hittills gällande föreskrifter årliga bidragsbelopp av respektive 300, 200 och 100 kronor, alltefter vederbörande truppförbands storlek. Centralrådet hemställer nu, att dessa belopp för innevarande budgetår måtte ökas till respektive 500, 400 och 200 kronor, medförande en kostnadsökning av *13,000 kronor.* — I detta sammanhang har centralrådet jämväl hemställt om anvisande av ett särskilt belopp av *10,000 kronor,* avsett att användas för beredande av arvoden åt professionella lärarkrafter vid genom bildningsråden anordnad kvalificerad studiecirkelverksamhet samt yrkesundervisning.

Slutligen har centralrådet hemställt om anvisande av *10,000 kronor* för anskaffning av studiemateriel vid truppförband (annan organisation) för den kulturella verksamhet, som ledes av bildningsråd. Centralrådet har erinrat, att Kungl. Maj:t den 29 november 1940 för angivna ändamål till centralrådets förfogande ställt ett belopp av 10,000 kronor från anslag å förskottsstaten för försvarsväsendet samt att det sålunda anvisade beloppet kunde beräknas förslå för sitt ändamål intill den 1 juli 1941. Det i nu förevarande sammanhang äskade beloppet avses för bestridande av hithörande utgiftsändamål under tiden den 1 juli—den 31 december 1941.

Sammanlagt skulle alltså enligt centralrådets beräkningar för den i det föregående omförmälda kulturella verksamheten vid truppförband (motsvarande) erfordras ytterligare (8,700 + 13,000 + 10,000 + 10,000 =) 41,700 kronor.

Departementschefen. De bidragsbelopp, som enligt hittills gällande ordning utgått för den kulturella verksamheten vid truppförband (motsvarande), ha beräknats från förutsättningar, som delvis icke längre gälla. I de till grund för beloppens storlek liggande beräkningarna vid 1939 års lagtima riksdag (prop. 139, riksdagens skr. nr 4, p. 174) har sålunda räknats med att den kulturella verksamheten i stort sett skulle koncentreras till sommarhalvåret, då huvuddelen av de värnpliktiga enligt då gällande utbildningssystem fullgjorde första tjänstgöringen. Med den nu införda ettåriga utbildningstiden för de värnpliktiga i allmänhet kommer bildningsverksamheten att fortgå i stort sett kontinuerligt under hela året. Härav följer helt naturligt en ganska avsevärd stegring av medelsbehovet för de organ, som centralt och lokalt ha att ordna och leda det kulturella arbetet. Ur dessa synpunkter finner jag mig kunna biträda centralrådets föreliggande framställning och förordar, att erforderliga medel äskas å tilläggsstat till riksstaten för löpande budgetår.

Åberopande det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Befrämjande av den andliga vården vid försvarsväsendet* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 41,700.

Vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt behagar Hans Maj:t Konungen bifalla.

Ur protokollet:

A. Broberg.

Bilaga 3.

Egentliga statsutgifter.

Femte huvudtiteln.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 17 oktober 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, anmäler härefter under socialdepartementets handläggning hörande ärenden angående egentliga statsutgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 samt anför därvid följande.

F. Civila luftskyddet.

[1.] **4. Civilt luftskydd: Gasskyddsutrustning,** *reservationsanslag.* I skrivelse den 20 september 1941 har *luftskyddsinspektionen* hemställt om anvisande å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår av medel till gasskyddsutrustning för det civila luftskyddet.

Luftskyddsinspektionen upplyser till en början, att till utrustning av den aktiva luftskyddspersonalen hittills under årens lopp anskaffats 667,000 gasmasker av typerna A och B. Vidare hade till skydd för civilbefolkningen i övrigt inom landets luftskyddsorter anskaffats 1,550,000 gasmasker av typ C (s. k. folkgasmasker). Nu omnämnda typer av gasmasker bestode av ansiktsskydd och filterbehållare. Till följd av att kolfiltret i behållaren mättades förlorade behållaren, vars uppgift vore att filtrera bort eventuellt i luften förekommande stridsgaser, efter viss tids användning i stridsgasbemängd luft sin skyddande förmåga. Gasmaskerna vore därför så konstruerade, att behållaren, sedan den förbrukats, kunde borttagas och en ny behållare insättas i ansiktsskyddet.

Inspektionen erinrar i sin skrivelse om vissa tidigare för ifrågavarande ändamål anvisade anslag och anför därvid:

Å här ifrågavarande anslag anvisades å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1939/40 7,800,000 kronor, av vilket belopp omkring 3,800,000 kronor voro avsedda för anskaffning av 340,000 ventilhus och 1,000,000 behållare i reserv till gasmasker av typerna A och B. I inspektionens skrivelse den 28 september 1940 angående anslagsberäkningar för innevarande budgetår anförde inspektionen emellertid, att, till dess behovet av reservmateriel kunde säkrare beräknas, inspektionen funne, att en första anskaffning av 75,000 ventilhus och 500,000 gasmaskbehållare borde vara tillfyllest, varigenom omkring 1,400,000 kronor skulle kunna användas för annat ändamål. Till följd härav anvisades till anskaffning av luftskyddsmateriel å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1940/41 ett belopp, som med 1,400,000 kronor understeg vad som beräknades för anskaffande av erforderligt antal ventilhus och behållare i reserv. Inspektionen har numera anskaffat, förutom ventilhus, 500,000 gasmaskbehållare i reserv.

De i reserv redan anskaffade 500,000 gasmaskbehållarna kunde användas endast till gasmasker av typen A eller B. Det vore emellertid enligt inspektionen angeläget, att ett visst antal reservbehållare anskaffades jämväl för C-gasmasker. För det antal gasmasker av typen C som anskaffats — 1,500,000 stycken — borde enligt inspektionens mening 500,000 reservbehållare vara tillfyllest. Dessa reservbehållare torde kunna erhållas till ett pris av två kronor stycket. Beräknades för bestridande av fraktkostnader ett belopp av 15,000 kronor, skulle sammanlagda kostnaden för ifrågavarande anskaffning sålunda uppgå till 1,015,000 kronor.

Inspektionen har vidare gjort framställning om medel för inköp av ytterligare gasmasker för sjukhusens behov.

Tidigare hava medel anvisats för anskaffande av 20,500 gasmasker av typ A och 9,530 gasmasker av typ B för beredskapssjukhusens räkning samt 2,000 gasmasker av typ B för övriga å luftskyddsorter belägna sjukvårdsinrättningar.

Det ökade behov av gasmasker för sjukhus, som inspektionen anmäler, härrör för det första därav att jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 28 juni 1941 om fastställande av tilläggsförteckning till den tidigare förteckningen över beredskapssjukhus antalet vårdsplatser å beredskapssjukhus utökats med 6,516. Inspektionen beräknar, att på grund därav ytterligare gasmasker erfordras till ett antal av beträffande typ A 2,165 och i fråga om typ B 820.

Vidare anmäler inspektionen behov av ytterligare gasmasker för å luftskyddsorter belägna sjukvårdsinrättningar av annat slag än beredskapssjukhus. Tidigare hava, såsom nämnts, för detta ändamål anvisats medel till anskaffande av 2,000 gasmasker av typ B. Enligt vad inspektionen nu uppgiver erfordras ytterligare 11,080 gasmasker av sistnämnda typ.

Sammanlagt skulle för personal och patienter vid beredskapssjukhus och andra sjukvårdsinrättningar nu erfordras ytterligare 2,165 gasmasker av typ A och 11,900 gasmasker av typ B. Då enligt inspektionen anskaffningskostnaden kan beräknas till för en gasmask av typ A 18 kronor och för en gasmask av typ B 17 kronor, skulle den totala anskaffningskostnaden uppgå till i avrundat belopp 242,000 kronor.

Luftskyddsinspektionen tillägger i detta sammanhang följande:

Då gasmasker av typ C anskaffats till ett sådant antal, att omkring 100,000 beräknas finnas i reserv, synes behovet av ovannämnda 11,900 gasmasker av typ B i nödfall kunna täckas av denna reserv. Inspektionen ställer sig emellertid tveksam till, huruvida de principer, som tidigare följts vid anskaffning av vissa gasmasktyper för här ifrågavarande ändamål, nu böra frångås.

I sammanhang härmed vill inspektionen framhålla, att gasmasktillverkningen vid samtliga de fabriker, vilka tillverka gasmasker för civilt ändamål, beräknas bliva nedlagd omkring årsskiftet, varför det är angeläget, att anslagsmedel för anskaffande av ytterligare gasmasker av typerna A och B ävensom behållare i reserv beviljas redan under innevarande budgetår. Härigenom skulle tillverkningen av gasmaskerna kunna ske i omedelbar anslutning till tidigare beställningar, varigenom gasmaskerna kunna erhållas till lägre pris än vad annars blir fallet.

Luftskyddsinspektionens hemställan rörande anslag till gasskyddsutrustning innebär sålunda, att å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår skall anvisas *dels* för anskaffande av 500,000 filterbehållare till gasmasker ett belopp av 1,015,000 kronor, *dels ock* för anskaffande av 2,165 gasmasker av typ A och 11,900 gasmasker av typ B ett belopp av 242,000 kronor eller tillhopa 1,257,000 kronor.

Departementschefen.

I den anskaffning för det civila luftskyddets behov, vartill 1940 års lagtima riksdag anvisade medel å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1939/40, ingick anskaffandet av ett reservlager på 1,000,000 gasmaskbehållare. Såsom för 1940 års urtima riksdag i proposition nr 67 anmäldes, fann luftskyddsinspektionen sedermera en första anskaffning av 500,000 gasmaskbehållare vara tillfyllest till dess behovet av reservmateriel kunde säkrare beräknas. I anslutning härtill disponerades enligt riksdagens beslut de medel, som sålunda icke togos i anspråk för inköp av gasmaskbehållare, till anskaffning av annan luftskyddsmateriel.

Luftskyddsinspektionen har nu föreslagit ett fullföljande av det ursprungliga anskaffningsprogrammet beträffande gasmaskbehållare och framhållit såsom önskvärt ur produktionsteknisk synpunkt att beställningarna snart komma till stånd. Jag anser mig böra biträda inspektionens förslag och tillstyrker sålunda, att medel å tillhopa 1,015,000 kronor äskas å tilläggsstat till innevarande års riksstat för anskaffande av 500,000 gasmaskbehållare.

Förslaget att anskaffa ytterligare gasmasker för sjukvårdsinrättningarna är föranlett av dels att antalet vårdplatser å beredskapssjukhus utökats, dels ock att det tidigare beräknade behovet av gasmasker för andra sjukvårdsinrättningar visat sig vara otillräckligt. Även i denna del innefattar förslaget sålunda allenast ett fullföljande av tidigare riktlinjer. Då det icke synes tillrådligt att fylla det uppkomna behovet genom att taga i anspråk den förefintliga reserven av folkgasmasker, tillstyrker jag inspektionens förslag även i denna del och förordar, att 242,000 kronor äskas å tilläggsstat I för inköp av 2,165 gasmasker av typ A och 11,900 gasmasker av typ B.

Jag hemställer sålunda, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Civilt luftskydd: Gasskyddsutrustning* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 1,257,000.

[2.] **5 a. Civilt luftskydd: Inköp av vattenbehållare,** *reservationsanslag.* Av 1940 års urtima riksdag anvisades å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1940/41 ett reservationsanslag å 225,000 kronor för inköp av vattenbehållare m. m. (proposition nr 67, riksdagens skrivelse nr 84). Av nämnda belopp avsåg 105,000 kronor att bestrida kostnaderna för anskaffande av 300 transportabla vattenbehållare, vilka av luftskyddsinspektionen skulle kostnadsfritt tillhandahållas de luftskyddsmyndigheter, som kunde vara i behov därav.

I skrivelse den 20 september 1941 har *luftskyddsinspektionen* hemställt om medel för anskaffande av ytterligare 150 vattenbehållare. De förut beviljade medlen hade räckt till anskaffande av endast 250 behållare, nämligen 120 stycken om 1.2 kubikmeter och 130 stycken om 3.0 kubikmeter. Från kommuner hade emellertid inkommit ansökningar om tilldelning av sammanlagt 450 behållare. Efter prövning av ansökningarna hade inspektionen funnit, att, utöver de redan anskaffade 250 vattenbehållarna, trängande behov förelåge av ytterligare 150 dylika behållare. Verkställda undersökningar hade givit vid handen, att medelpriset för dessa behållare för närvarande utgjorde omkring 500 kronor per styck, varför totalkostnaden för behållarna skulle uppgå till 75,000 kronor. Inköp och fördelning av behållarna borde verkställas centralt av inspektionen. Behållarna borde kostnadsfritt tilldelas de kommuner, som vore i behov därav.

Brandförsvarsutredningen har i infordrat yttrande tillstyrkt luftskyddsinspektionens förslag.

Departementschefen. I den framställning av den 8 november 1940, som låg till grund för det vid 1940 års urtima riksdag framlagda förslaget om inköp och utdelning till kommuner av vattenbehållare, angav inspektionen förstahandsbehovet av behållare till 300. På grund av prisförhöjningar samt viss omdimensionering av vattenbehållarna har det anvisade anslaget endast räckt till anskaffande av 250 behållare. Trängande behov föreligger emellertid enligt inspektionens uppgifter av ytterligare 150 vattenbehållare.

Med hänsyn till nämnda behov och den betydelse, som tillgången på dylika behållare har för eldsläckningen inom områden med dålig vattentillgång, anser jag mig böra tillstyrka luftskyddsinspektionens förslag. Jag förordar, att ett belopp å 75,000 kronor äskas för ändamålet å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42.

Jag får sålunda hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Civilt luftskydd: Inköp av vattenbehållare* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 75,000.

[3.] **Civilt luftskydd: Luftskyddsövningar.** Å riksstaten för innevarande budgetår har till luftskyddsövningar anvisats ett förslagsanslag av 50,000 kronor. Anslaget är avsett för sådana övningar, som anordnas på initiativ av luftskyddsinspektionen i avsikt att dels pröva luftskyddstjänstens organisation, dels ock utröna luftskyddets funktionsduglighet inom olika delar av landet. Ungefär hälften av anslaget avses att fördelas på länsstyrelserna för övningar, som skola anordnas på anmodan av inspektionen.

I skrivelse den 20 september 1941 hemställer *luftskyddsinspektionen* om ytterligare anslag för detta ändamål under innevarande budgetår. Inspektionen framhåller, att de luftskyddsövningar, som avhållits under sistförflutna och innevarande budgetår, utvisat, att behovet av övningar vore synnerligen stort, och att de brister, som förefunnes i fråga om den personella beredskapen, bäst kunde avhjälpas genom dylika övningar. Inspektionen anser därför, att dess verksamhet i fortsättningen särskilt borde inrikta sig på detta område.

Inspektionen framhåller i detta sammanhang, att det syntes erforderligt att tillfälligt anlita viss sakkunnig personal såsom övningsledare, enär inspektionens egna tjänstemän i stor utsträckning vore bundna av andra arbetsuppgifter. De för ändamålet anvisade medlen behövde därför tagas i anspråk även för tillfälligt anlitande av dylika övningsledare och för bestridande av kostnaderna för resor och traktamenten åt dem.

Inspektionen beräknar de ökade kostnaderna för den sålunda intensifierade övningsverksamheten under innevarande budgetår till 25,000 kronor.

Departementschefen.

Det är för luftskyddets effektivitet av stor betydelse att övningar komma till stånd i tillräcklig omfattning. Jag tillstyrker därför luftskyddsinspektionens förslag om intensifiering under innevarande budgetår av den på inspektionens initiativ bedrivna övningsverksamheten. I den mån det visar sig oundgängligen erforderligt att för dessa övningar tillfälligt anlita viss sakkunnig personal såsom övningsledare och att betala särskild ersättning åt dessa, vill jag icke göra erinran däremot. Jag förutsätter, att dylik ersättning hålles inom snäva gränser och icke kommer i fråga i andra fall, än där övningsledare tjänstgör inom annat luftskyddsområde än sitt eget. Kostnaderna härför synas böra bestridas av de till övningarna anvisade medlen.

Enligt luftskyddsinspektionens beräkningar skulle nu nämnda åtgärder medföra ett överskridande med 25,000 kronor av det för innevarande budgetår anvisade förslagsanslaget till luftskyddsövningar. Därest riksdagen icke framställer erinran däremot, ämnar jag förorda, att luftskyddsinspektionen må för ifrågavarande ändamål taga anslaget i anspråk i nu angiven omfattning.

[4.] **11 a. Civilt luftskydd: Bidrag till inköp av motorbrandsprutor åt vissa kommuner,** *förslagsanslag.* I enlighet med förslag i propositionen nr 167 till 1940 års lagtima riksdag anvisade riksdagen (skrivelse nr 288) till

Bidrag till inköp av motorbrandsprutor åt vissa kommuner dels å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1939/40 ett förslagsanslag av 1,000,000 kronor, dels ock å riksstaten för budgetåret 1940/41 ett förslagsanslag av likaledes 1,000,000 kronor. Medlen voro avsedda att möjliggöra för luftskyddsinspektionen att inköpa 1,200 motorbrandsprutor, vilka skulle tillhandahållas de kommuner, som inspektionen funne vara i behov därav. Tillhandahållandet skulle ske kostnadsfritt i fråga om de kommuner, som under år 1939 åtnjutit understöd av skatteutjämningsmedel, medan beträffande övriga kommuner kostnaden skulle så fördelas mellan staten och kommunen, att den senare vidkändes ett belopp, vilket, om det utdebiterades under ett år, skulle medföra en höjning av kommunalskatten med 5 öre per skattekrona, varemot eventuellt överskjutande kostnad skulle erläggas av statsmedel. I enlighet härmed har luftskyddsinspektionen inköpt 1,200 motorbrandsprutor, vilka fördelats på de föreskrivna villkoren.

I skrivelse den 20 september 1941 har *luftskyddsinspektionen* anmält, att behov förelåge av ytterligare motorbrandsprutor. Inspektionen föreslår, att dessa skola anskaffas och tillhandahållas efter samma grunder som tidigare bestämts i motsvarande fall. Inspektionen meddelar, att till och med den 21 augusti 1941 rekvisitioner från kommuner inkommit å 230 motorsprutor utöver det förut tillhandahållna antalet sprutor. Vidare säger sig inspektionen hava verkställt förfrågningar hos lokala organ om det möjligen föreliggande ytterligare behovet av motorsprutor. Av de inkomna svaren drager inspektionen den slutsatsen, att det, utöver de gjorda rekvisitionerna, erfordras ytterligare i medeltal 10 sprutor för varje län. Inspektionen anser därför, att i runt tal 500 nya sprutor behöva anskaffas. Med hänsyn till att de uppgifter om behovet av motorsprutor, till vilka inspektionen äger tillgång, äro ofullständiga, finner inspektionen sannolikt, att ytterligare ett antal sprutor komma att erfordras. Inspektionen anmäler därför sin avsikt, att därest uppgifter, som framdeles må komma inspektionen till handa, giva anledning därtill, inkomma med ny framställning i ärendet.

Rörande sättet för den nu föreslagna nyanskaffningen av motorbrandsprutor anför inspektionen:

Inköp och fördelning av de sprutor, som ytterligare skulle erfordras för kommunerna, torde böra ske efter samma grunder, som tidigare varit gällande. De av inspektionen tidigare företagna stora inköpen ha medgivit serietillverkning till i jämförelse med då gällande marknadspris reducerade kostnader, varigenom besparingar för staten kunnat göras. Sålunda synes det även i fortsättningen lämpligast med en central upphandling av ifrågavarande sprutor. Därest försäljningen skulle ske i fria marknaden och varje kommun själv ombesörja sina inköp, torde fördelarna av en serietillverkning i anslutning till tidigare tillverkning icke kunna påräknas, varjämte erforderlig kontroll över såväl tillverkningen som inköpen avsevärt skulle för svåras.

Inköp bör enligt inspektionens förmenande företagas uteslutande av sprutor av svensk tillverkning och omfatta omkring 500 sprutor med kärror för en medelkostnad av 3,500 kronor stycket. Sammanlagda kostnaden för spru-

torna skulle sålunda uppgå till 1,750,000 kronor. Sprutornas dimensioner böra beräknas i förhållande till de behov, som angivits i ovannämnda rekvisitioner å ytterligare sprutor.

Motorsprutorna böra såsom ovan anförts fördelas å kommunerna efter enahanda grunder, som gällt för de hittills fördelade 1,200 sprutorna. Under denna förutsättning skulle enligt en med ledning av de ytterligare 230 inkomna rekvisitionerna gjord approximativ beräkning statens kostnader för de föreslagna 500 sprutorna belöpa sig till sammanlagt omkring 95 procent av hela inköpssumman eller omkring 1,662,500 kronor, medan återstoden, omkring 87,500 kronor, skulle gäldas av kommunerna själva.

Över luftskyddsinspektionens framställning har yttrande infordrats av *brandförsvarsutredningen*. I sitt yttrande förklarar utredningen sig finna inspektionens äskande väl motiverat med hänsyn till brandförsvarets nuvarande läge. Förslaget läte sig därjämte väl förena med de förslag till ny brandorganisation m. m., som utredningen komme att framlägga.

Departementschefen.

För att stärka rikets brandförsvar gingo statsmakterna under våren 1940 i författning om central upphandling genom luftskyddsinspektionens försorg av motorbrandsprutor, vilka tillhandahöllos sådana kommuner, som för sitt brandväsen vore i behov av desamma. De kommuner, som under år 1939 åtnjutit understöd av skatteutjämningsmedel, erhöllo sprutorna kostnadsfritt, medan statsverket för övriga kommuner bar kostnaden, i den mån denna översteg ett belopp, som motsvarade 5 öre per skattekrona inom kommunen.

I nu angiven ordning har kommunernas brandförsvar tillförts motorsprutor till ett antal av 1,200. Härtill komma de sprutor, vilka vissa kommuner redan innan det statliga initiativet förverkligades anskaffat och till vilka enligt särskilt beslut statligt bidrag i viss utsträckning utgått.

I vissa av de kommuner, som sålunda erhållit motorsprutor, finnas brandkårer icke upprättade. För att påskynda upprättande av brandkårer inom ifrågavarande kommuner samt bereda dem sakkunnig hjälp vid organisationsarbetet och utbildningen av personal överväger chefen för kommunikationsdepartementet förslag om att i särskild proposition hos riksdagen hemställa om visst anslag.

Enligt luftskyddsinspektionens nu föreliggande framställning skulle de vidtagna åtgärderna på detta område dock ej vara tillräckliga utan behov föreligga av ytterligare 500 motorbrandsprutor.

Det synes önskvärt att det sålunda konstaterade behovet av ytterligare brandsprutor tillgodoses redan under innevarande budgetår. Vid tillhandahållandet av dessa sprutor åt kommunerna torde samma grunder böra tillämpas som vid den tidigare anskaffningen. För avgörande huruvida en kommun åtnjutit understöd av skatteutjämningsmedel bör hänsyn dock tagas till om dylikt understöd utgått under år 1941. Kommun, i vilken brandkår ej finnes upprättad, bör erhålla motorspruta endast om det med säkerhet kan antagas, att brandkår kommer att upprättas i kommunen inom den närmaste framtiden.

Enligt inspektionens beräkningar skulle omkring 95 procent av anskaffningskostnaden för sprutorna komma att stanna å statsverket. Orsaken till

att så stor del av kostnaden beräknas komma att belöpa å statsverket torde vara den att brandsprutorna nu i relativt större antal fall än tidigare komma att tilldelas kommuner, som äro skattetyngda. Jag förutsätter, att inspektionen utövar noggrann kontroll att denna förmån icke missbrukas.

I likhet med vad tidigare skett torde för ändamålet böra anvisas ett förslagsanslag, till beloppet motsvarande anskaffningskostnaderna för sprutorna efter avdrag av de köpeskillingar, som komma att erläggas av kommunerna. I anslutning till luftskyddsinspektionens beräkningar förordar jag, att å tilläggsstat I till riksstaten för innevarande budgetår upptages ett förslagsanslag av 1,660,000 kronor.

För användning av ifrågavarande 500 motorbrandsprutor erfordras, enligt vad luftskyddsinspektionen framhållit i sin förutnämnda skrivelse, 250,000 meter brandslang. Några förnyade centrala inköp av brandslang för att fylla detta behov äro emellertid icke påkallade. Den nuvarande tillgången förslår att täcka även detta behov. Brandslangar, som upphandlats centralt, äga kommunerna till självkostnadspris inköpa från luftskyddsinspektionen. Enligt vad inspektionen uppgiver i sin framställning är det däremot erforderligt att centralt inköpa ytterligare slangarmatur för ifrågavarande brandsprutor, att tillhandahållas kommunerna till självkostnadspris. Inköpskostnaden beräknades av inspektionen till 250,000 kronor.

Slangarmatur har tidigare upphandlats centralt och till självkostnadspris tillhandahållits kommunerna. Därvid har förevarande anslag till bidrag till inköp av motorbrandsprutor åt vissa kommuner anlitats att förskottsvis bestrida inköpskostnaderna, vilka sedermera täckts genom de vid armaturens försäljning inflytande köpeskillingarna. Jag utgår från att för anskaffande av nu erforderlig armatur liknande anordningar träffas och att sålunda anslag till ifrågavarande förlagsändamål icke är erforderligt.

Under åberopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Civilt lyftskydd: Bidrag till inköp av motorbrandsprutor åt vissa kommuner* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *förslagsanslag*
av ..... kronor 1,660,000.

[5.] **15. Förberedande åtgärder för mottagande av evakuerad civilbefolkning m. m.,** *reservationsanslag.* Den 12 april 1940 ställde Kungl. Maj:t till statens utrymningskommissions förfogande ett belopp av högst 500,000 kronor till bestridande av kostnaderna för dels sådana åtgärder av förberedande natur, vilka kunde erfordras för att i händelse av luftskyddstillstånd evakuerad civilbefolkning skulle kunna mottagas å de orter, till vilka densamma borde överflyttas, dels ock de åtgärder i övrigt, vilka föranleddes av på kommissionen ankommande uppgifter. Därjämte anbefallde Kungl. Maj:t statskontoret att utbetala högst förenämnda belopp från det å förskottsstat

för försvarsväsendet m. m. under sjunde huvudtiteln anvisade anslaget till engångsanskaffning av materiel för civilbefolkningens skydd m. m.

För täckande av utgifterna för ändamålet anvisades å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1939/40 ett förslagsanslag av 500,000 kronor (prop. nr 293; riksdagens skrivelse nr 436).

Jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 21 juni 1940 angående fortsatt giltighet för vissa dispositionsbeslut beträffande förskottsstaten för budgetåret 1939/40 skulle omförmälda belopp av högst 500,000 kronor få disponeras jämväl under budgetåret 1940/41, därvid ifrågakommande utgifter skulle bestridas från motsvarande förskottsanslag å den från och med den 1 juli 1940 gällande förskottsstaten. Den 24 januari 1941 har Kungl. Maj:t därefter förklarat hinder icke möta för statens utrymningskommission att av sistnämnda belopp bestrida kostnaderna för tryckning av s. k. utrymningsbiljetter ävensom av särskilda transportregister, som utarbetats för att underlätta utlämnandet av dylika biljetter. Genom beslut den 28 februari 1941 har Kungl. Maj:t vidare meddelat föreskrifter om grunderna för arvode och vissa ersättningar till ledamot av inkvarteringsnämnd, vilken gottgörelse jämväl skall gäldas från sagda medelsanvisning. Därjämte har Kungl. Maj:t genom skilda beslut förklarat hinder icke möta för utrymningskommissionen att av ifrågavarande medel bestrida dels, efter samråd med statens industrikommission, kostnaderna för inköp av högst 2,500 ton träull, att uppläggas såsom reservlager för att i händelse av utrymning användas för stoppning av madrasser och kuddar till bostäder, vilka komme att tagas i anspråk för inkvarteringsändamål, dels ock, efter samråd med statens bränslekommission, kostnaderna för inköp av omkring 2,300 ton koks, att uppläggas såsom reservlager för att i händelse av utrymning användas till uppvärmning av sådana bostäder inom Malmöhus och Kristianstads län, vilka komme att tagas i anspråk för inkvarteringsändamål.

För täckande av sådana utgifter för de nu ifrågavarande ändamålen, vilka belöpte å budgetåret 1940/41, anvisades å tilläggsstat II till riksstaten för nämnda budgetår ett förslagsanslag av 500,000 kronor (prop. nr 292; riksdagens skrivelse nr 434).

Av de medel, som sålunda under budgetåren 1939/40 och 1940/41 stodo till utrymningskommissionens förfogande, hade intill den 1 juli 1941 förbrukats allenast 95,818 kronor 74 öre eller under budgetåret 1939/40 10,685 kronor 20 öre och under budgetåret 1940/41 85,133 kronor 54 öre. (Budgetredovisningen utvisar en annan fördelning mellan budgetåren på grund av att en återleverans vid budgetårsskiftet bokförts såsom uppbörd å anslaget för budgetåret 1940/41 i stället för som avsetts å anslaget för budgetåret 1939/40.)

Anskaffning av materiel till kommissionens internatförläggningar har under tiden intill den 1 juli 1941 i viss utsträckning skett med anlitande av andra medel än de nu nämnda. I samband med den av kommissionen under sommaren 1940 omhänderhavda utflyttningen av vissa skolbarn till landet anskaffades nämligen dylik materiel för en kostnad av 235,573 kronor 31

öre, vilka utgifter bestredos av det för skolbarnsutflyttningens genomförande anvisade anslaget.

Den 28 juni 1941 meddelade Kungl. Maj:t beslut om fortsatt giltighet under budgetåret 1941/42 för vissa dispositionsbeslut beträffande förskottsstaterna för budgetåren 1939/40 och 1940/41. På grund av detta beslut ägde utrymningskommissionen att av det belopp å 500,000 kronor, som genom Kungl. Maj:ts beslut den 12 april 1940 ställts till dess förfogande, vid ingången av nu löpande budgetår disponera (500,000 — 95,818: 74 =) 404,181 kronor 26 öre.

Genom beslut den 4 juli 1941 ställde Kungl. Maj:t till kommissionens förfogande till bestridande av kostnaderna för de i Kungl. Maj:ts beslut den 12 april 1940 omförmälda åtgärderna — utöver det genom sistnämnda beslut anvisade beloppet av högst 500,000 kronor — ytterligare högst 750,000 kronor från det å förskottsstaten för försvarsväsendet för budgetåret 1941/42 under sjunde huvudtiteln anvisade anslaget till engångsanskaffning av materiel för civilbefolkningens skydd m. m.

Under innevarande budgetår stå sålunda till kommissionens förfogande för ifrågavarande ändamål (404,181: 26 + 750,000) 1,154,181 kronor 26 öre. Häri har icke inräknats det belopp å högst 405,000 kronor, som genom beslut den 26 september 1941 ställts till kommissionens förfogande för utrustning till provisoriska förlossningshem under utrymning, och vars reglering jag återkommer till under nästföljande punkt.

I skrivelse den 13 oktober 1941 har *statens utrymningskommission* dels lämnat redogörelse för de åtgärder för anskaffning av materiel till inkvarteringsbostäder, som kommissionen hittills vidtagit, dels hemställt om medel för verkställande av vissa ytterligare åtgärder för samma ändamål.

Av utrymningskommissionen hittills vidtagna åtgärder. Av kommissionens skrivelse framgår, att kommissionen under budgetåren 1939/40 och 1940/41 samt under tiden den 1 juli—8 oktober 1941 för materiel, som inköpts direkt av kommissionen eller anskaffats genom inkvarteringsnämnderna, från förevarande anslag utgivit sammanlagt 949,607 kronor 97 öre. I anledning av gjorda materielanskaffningar hava därjämte till kommissionen inkommit ännu ej likviderade fakturor å ett sammanlagt belopp av 111,232 kronor 37 öre. Därjämte har genom beställningar av materiel disponerats ett ytterligare belopp av uppskattningsvis inemot 580,000 kronor. De förberedelser, som hittills vidtagits för att anskaffa beredskapsmateriel, kunna sålunda beräknas komma att draga en kostnad av omkring 1,640,000 kronor. Kostnaderna fördela sig på olika materielslag på sätt framgår av följande uppställning:

Materiel		Kostnad
Virke till sängar m. m.	kronor	617,898: —
Koks	»	210,996: —
Träull	»	389,842: —
Halm och spån	»	6,533: —

Materiel		Kostnad
Spik, skruv m. m.	kronor	2,274: —
Spisar	»	73,068: —
Brandskyddsmateriel	»	36,500: —
Masonite (för mörkläggning)	»	67,300: —
Sängkläder och linne	»	30,573: —
Köksutrustningar	»	204,042: —
Diverse	»	614: 34
	Summa kronor	1,639,640: 34.

Av det belopp för inköp av materiel, som kommissionen hittills utbetalat, belöper å innevarande budgetår 916,771 kronor 55 öre. Kommissionen har därjämte under samma tid från förevarande anslag bestritt vissa andra utgifter (resekostnader, kontorsomkostnader och arvoden till inkvarteringsnämnder, tryckningskostnader, hyror av förrådslokaler, transporter m. m.) till ett belopp av 43,336 kronor 98 öre. Sammanlagt har kommissionen alltså under innevarande budgetår av det till kommissionens förfogande stående beloppet till och med den 8 oktober 1941 förbrukat 960,108 kronor 53 öre. Såsom förut nämnts uppgår hela det belopp, som under innevarande budgetår står till kommissionens förfogande, till 1,154,181 kronor 26 öre. Den materielanskaffning, för vilken kommissionen ännu ej erlagt betalning, uppgår till ett belopp av (1,639,640: 34 — 949,607: 97) 690,032 kronor 37 öre, medan av de för innevarande budgetår disponibla medlen allenast återstår ett belopp av (1,154,181: 26 — 960,108: 53) 194,072 kronor 73 öre. Det är sålunda erforderligt, att ett ytterligare belopp av (690,032: 37 — 194,072: 73) 495,959 kronor 64 öre ställes till kommissionens förfogande.

Av utrymningskommissionen planlagd ytterligare materielanskaffning. Beträffande frågan huruvida den hittills gjorda anskaffningen av materiel är tillräcklig för att i inkvarteringsorterna erhålla en skälig beredskap framhåller kommissionen inledningsvis, att materielanskaffningen hittills så gott som uteslutande avsett att tillgodose behovet av utrustning för internatförläggningarna, men att en del av träullsförråden kunde förutses jämväl behöva utnyttjas för den enskilda inkvarteringens behov. Kommissionen yttrar härefter:

Vid planläggningsarbetet hava de olika utrymningsorterna tilldelats inkvarteringsdistrikt med ett såsom tillräckligt beräknat antal platser å internat och i enskild inkvartering. Utöver det sålunda tilldelade antalet har kommissionen låtit inventera ett antal platser, vilka utgöra en reserv, som kan tagas i bruk för befolkning, som bortflyttat på grund av militärutrymning, eller eljest för oförutsedda inkvarteringsbehov. Utrymningsorterna hava hittills tilldelats tillhopa 3,986 internat med ett sammanlagt platsantal av 207,698. De av kommissionen inventerade reservplatserna uppgå för närvarande till omkring 152,000, fördelade på ungefär 3,000 internat.

Vid tilldelningen av internat har beräkningsgrunden i allmänhet varit, att platsantalet skulle vara tillräckligt för förläggning av 70 procent av antalet

skolbarn samt att utrymningsorten därjämte skulle hava till sitt förfogande ett betryggande platsantal för anordnande av småbarnsinternat samt internat för gamla.

Den utsträckning, i vilken de tilldelade internaten kunna komma att behöva tagas i bruk vid en luftskyddsutrymning blir givetvis beroende på den omfattning utrymningen erhåller. Utrymningen kan sålunda bliva antingen frivillig eller obligatorisk. Antalet internat, som kan behöva upprättas, blir vidare beroende på valet av inkvarteringsform. Enligt de av kommissionen utfärdade anvisningarna skola nämligen föräldrarna kunna välja mellan att själva taga vård om sina barn i självordnad eller enskild inkvartering eller att låta barnen medfölja till internatförläggning. Med anledning härav har kommissionen vid internattilldelningen utgått från att icke mer än 70 procent av skolbarnen kunna beräknas komma att medfölja till internat. Å andra sidan kan anslutningen till internat givetvis komma att bliva mindre, om föräldrarna föredraga att låta barnen avresa till självordnad eller enskild inkvartering. En förutsättning härför är emellertid, att barnens mödrar eller av föräldrarna vidtalade vårdarinnor kunna medfölja barnen till inkvarteringsorterna för att där taga vård om dem. De möjligheter, som i detta hänseende kunna finnas å olika utrymningsorter, äro beroende på flera omständigheter och framförallt på huruvida kvinnlig arbetskraft i orten i större eller mindre omfattning sysselsättes i förvärvslivet.

Kommissionen framhåller vidare, att de hittills vidtagna materielanskaffningarna möjliggjorde vidtagande av beredskapsåtgärder för allenast en del av de utrymningsorterna tilldelade internaten. Omfattningen av de vidtagna beredskapsåtgärderna vore mycket skiftande för olika inkvarteringsområden, men för riket i dess helhet hade beredskapsåtgärder vidtagits beträffande 59 procent av de tilldelade internatplatserna. Med beredskapsåtgärder avses därvid, att virke till sängar antingen anskaffats eller utan dröjsmål kan anskaffas i orten, att madrassfyllningsmateriel finnes tillgänglig, samt att köksutrustning antingen kan tillhandahållas från kommissionens förråd eller enligt verkställd undersökning kan upplånas eller eljest anskaffas i orten. Möjligheterna att i samband med en utrymning från endast en del av utrymningsorterna överföra materiel från visst område till ett annat vore enligt kommissionen, åtminstone såvitt anginge den mera skrymmande materielen, såsom t. ex. träull, på grund av transportsvårigheterna mycket små. Med den nuvarande beredskapen funnes icke heller ens vid en relativt begränsad luftskyddsutrymning någon marginal för tillgodoseende av de oförutsedda behov, som kunde uppkomma vid en militärutrymning. Då verkställda undersökningar utvisat, att behov förelåge av utrymningsåtgärder i närheten av vissa fabriksföretag och militära anläggningar, vore dessutom en ökning av platstilldelningen för internat med säkerhet att emotse. Kommissionen hade därför kommit till den uppfattningen, att en ökning av beredskapen utöver de hittills vidtagna åtgärderna vore ofrånkomlig. I fråga om omfattningen av den ökade beredskapen ansåge kommissionen erforderligt, att utrustning anskaffades för internat motsvarande hela det platsantal, som hittills tilldelats utrymningsorterna. Erforderligt utrymme skulle då kunna finnas för en viss om än begränsad utbyggnad av

utrymningsplanläggningen med bibehållande av erforderlig beredskap. Därjämte skulle ökade möjligheter beredas att i ett läge, då icke alla utrymningsorter behövt utrymmas, verkställa inkvartering av de personer, som bortflyttat på grund av militärutrymning.

Kommissionen ingår därefter närmare på den ytterligare materielanskaffning, som kommissionen finner erforderlig samt yttrar därvid:

Vid en utbyggnad av beredskapen till den omfattning, som ovan förordats, kan anskaffningskostnaden för sängvirke med nuvarande prisnivå beräknas till i runt tal 500,000 kronor, däri inberäknat kostnaden för anskaffning av spik och skruv. Vid beräkningen av detta belopp har till utgångspunkt tagits kostnaderna för den hittillsvarande anskaffningen. Sålunda har hänsyn tagits till att virkesbehovet i viss utsträckning kan tillgodoses utan inköp genom att leverantörer kostnadsfritt åtaga sig att reservera behövligt virke för vissa internat. Vidare har kommissionen räknat med att det nyinköpta virket till undvikande av värdeförluster skall bibehållas okapat.

För driften av internatförläggningar är det oundgängligen nödvändigt att tillräckliga kokmöjligheter förefinnas. För erhållande av nuvarande beredskap har för detta ändamål måst anskaffas 590 spisar. Enligt kommissionens uppfattning är denna anskaffning hållen i underkant. Därest beredskapen skulle utbyggas i den omfattning som ovan förutsatts, torde ytterligare 600 spisar behöva anskaffas. Dessa spisar torde kunna erhållas till ett genomsnittspris av 125 kronor eller sålunda för tillhopa 75,000 kronor.

Den av kommissionen innevarande år anskaffade köksutrustningen utgöres av 1,000 satser. Anskaffningskostnaden har uppgått till 204,041 kronor 80 öre. Kommissionen kan emellertid icke finna den därigenom uppnådda beredskapen tillfredsställande. Genom anskaffande av ytterligare ett 1,000-tal satser synes en försvarlig beredskap på detta område kunna uppnås. Därigenom skulle köksutrustning finnas tillgänglig för i runt tal halva antalet utrymningsorterna tilldelade internat. Vid en anskaffning av ett ökat antal köksutrustningssatser synes emellertid huvudvikten böra läggas på erhållande av tillräckligt antal större kokkärl. Beträffande smärre artiklar torde däremot vissa inskränkningar kunna göras i förhållande till de tidigare anskaffade satserna. De nya satserna skulle i så fall tilldelas internat, som äro belägna i orter, där möjligheten att genom lån eller köp erhålla komplettering kan bedömas vara relativt stor. Därest de nya satserna sålunda skulle göras mindre omfattande, synes det vara skäligt att räkna med en anskaffningskostnad per sats av 150 kronor eller sålunda för 1,000 satser sammanlagt 150,000 kronor.

Vad angår träull får den hittills verkställda anskaffningen anses tillräcklig — ehuru i knappaste laget — för de utrymningsorterna tilldelade internaten. Med hänsyn till transportsvårigheterna måste förråden emellertid redan under fred vara decentraliserade, vilket i sin tur försvårar ett fullständigt utnyttjande av de upplagda kvantiteterna. Härtill kommer, att såsom ovan framhållits en del av träullförråden kan behöva utnyttjas för den enskilda inkvarteringens behov. Erfarenheterna i samband med den hittills verkställda upphandlingen visar därjämte, att leveranstiderna för träull äro relativt långa. En forcerad anskaffning under ett skärpt krisläge synes därför icke vara möjlig. Härtill kommer, att möjligheterna att anskaffa halm såsom madrassfyllnadsmaterial på grund av det dåliga skördeutfallet måste anses som obefintliga. En viss ökning av lagren av träull synes sålunda ofrånkomlig, därest betryggande beredskap skall kunna uppehållas. Kommissionen vill föreslå, att ytterligare 1,500 ton anskaffas. Priset för träull har hittills utgjort 115

kronor per ton. Den ytterligare anskaffningskostnaden skulle alltså utgöra 172,500 kronor. Härtill måste läggas utgifterna för frakter med mera, varför sammanlagda kostnaden för ifrågavarande träullsanskaffning kan beräknas till 210,000 kronor.

Av brandskyddsmateriel för internatens behov har hittills beordrats 1,000 satser för en kostnad av 36,500 kronor. Vidare har till en kostnad av 67,300 kronor träffats avtal om leverans av 26,000 skivor masonite (4 × 5 fot) att användas såsom mörkläggningsmateriel. Den sålunda anskaffade materielen kan beräknas motsvara en fjärdedel av det behov, som skulle uppkomma vid en fullt genomförd luftskyddsutrymning. Jämväl i förevarande hänseende är en ökning av beredskapen av behovet påkallad. Enligt kommissionens mening bör tillgången på brandskydds- och mörkläggningsmateriel möjliggöra att åtminstone hälften av de utrymningsorterna tilldelade internaten kunna förses med sådan utrustning från kommissionens förråd. Detta skulle medföra en fördubbling av den nuvarande lagerhållningen. Kostnaden härför kan beräknas belöpa sig till samma belopp som kostnaderna för den hittills verkställda anskaffningen, eller sålunda till 103,800 kronor.

I kommissionens skrivelse behandlas därefter frågan om anskaffande av sängutrustning för inkvarteringsbostäderna. Härom yttrar kommissionen:

Därest utrymning skulle påbjudas är det en angelägenhet av största betydelse att den evakuerade befolkningen har tillgång till erforderlig sängutrustning. Avsikten är, att de bortflyttande själva skola anskaffa sin personliga utrustning, däri inräknat sängutrustning. I de utfärdade utrustningslistorna har sålunda angivits, att sängutrustningen bör bestå av madrass- och kuddvar, en eller två filtar samt om möjligt även lakan. I den mån de bortflyttande icke själva kunna anskaffa sin personliga utrustning bör det ankomma på de kommunala organen i utrymningsorterna att komplettera vad som brister. Någon skyldighet i detta hänseende finnes emellertid icke i författningsväg ålagd kommunerna. Spörsmålet har emellertid berörts av föredragande departementschefen i propositionen nr 148 till 1940 års lagtima riksdag med förslag till förordning om utrymningshjälp, m. m. (se sid. 43 och 80 i propositionen).

Även om sålunda sängutrustning vid bortflyttning bör medföras av den enskilde samt utrymningskommunen bör komplettera vad som brister, kan förutses, att åtskilliga bortflyttande, framför allt om utrymningen äger rum under den kallare årstiden, icke komma att vara försedda med tillräcklig utrustning. Detta kan bland annat befaras bliva fallet med avseende å täcken och filtar. Även om varje bortflyttande skulle medföra ett täcke eller en till två filtar kan denna utrustning vintertid bliva otillräcklig, framför allt om förläggningen skulle hava ordnats i en lokal, vars uppvärmningsanordningar äro mindre tillfredsställande. Det är i sådana fall angeläget att kompletterande utrustning kan utlämnas till de evakuerade å inkvarteringsorten.

Det kan vidare förutses, att alla utrymmande icke komma att vara försedda med madrass- och kuddvar. Stadsbefolkningen torde numera i allmänhet begagna vadd- eller tagelmadrasser i stället för madrasser, stoppade med halm. De madrass- och kuddvar, som skola medföras vid utrymning, måste därför säkerligen i stor utsträckning anskaffas i förväg av den enskilde för just detta ändamål. Jämväl i detta hänseende kommer därför med säkerhet att å inkvarteringsorterna uppstå ett behov av att kunna tillhandahålla en lämplig kompletterande utrustning.

Därest militärutrymning skulle påbjudas kan det befaras, att de som beröras därav i många fall icke få möjlighet att medföra tillräcklig utrustning, t. ex. om bortflyttningen måste ske i form av landsvägsmarsch. Även i detta fall

uppkommer å inkvarteringsorten ett behov av att kunna förse de evakuerade med den nödvändigaste bäddutrustningen i form av madrassvar och filt.

Dessa överväganden hava medfört, att kommissionen ansett sig böra undersöka möjligheterna att anskaffa vissa beredskapslager av bäddutrustning. Med hänsyn till angelägenheten att inte för en dylik beredskapsanskaffning utnyttja den begränsade tillgången av textilprodukter har kommissionen verkställt vissa undersökningar angående möjligheterna att tillverka madrassvar och filtar av papper. Vad angår madrassvar av papper hava sådana i icke ringa utsträckning kommit till användning i mera stadigvarande militära fältförläggningar. Kostnaden för anskaffning av en lämplig pappersmadrass torde vid större upphandling icke komma att överstiga 1 krona 30 öre per styck. Vad angår filtar, tillverkade av papper, ha sådana kommissionen veterligt icke hittills saluförts i handeln. Enligt vad kommissionen funnit kan emellertid en fullt användbar filt, bestående av flera lager kreppat papper tillverkas för en kostnad, icke överstigande 1 krona 25 öre per styck. Kommissionen vill föreslå, att ett beredskapslager anskaffas bestående av 100,000 pappersfiltar och 75,000 pappersmadrasser. Kostnaden härför kan beräknas uppgå till högst 222,500 kronor.

Vidare erinrar kommissionen om att kostnaderna för arvoden och vissa ersättningar till inkvarteringsnämndernas ledamöter bestredes från anslaget till förberedande inkvarteringsåtgärder. Med hänsyn till de betydande arbetsuppgifter, som måste påläggas inkvarteringsnämnderna i samband med pågående materielanskaffning, torde, enligt vad kommissionen framhåller, dessa kostnader under förra delen av innevarande budgetår bliva relativt betydande. Även i fortsättningen torde ifrågavarande kostnader bliva avsevärda om ytterligare materielanskaffning skulle äga rum i enlighet med vad kommissionen föreslagit. För återstoden av budgetåret kunna kostnaderna enligt kommissionens uppfattning beräknas till omkring 75,000 kronor.

Förrådslokaler för den anskaffade materielen hade i begränsad utsträckning kunnat erhållas avgiftsfritt i outnyttjade utrymmen i skolhus och andra dylika lokaler. I största antalet fall hade det emellertid visat sig nödvändigt att förhyra förrådslokaler. Kostnaderna härför samt för den övervakning av förråden, som i vissa fall måste anordnas, beräknar kommissionen — under förutsättning av ytterligare materielanskaffning i enlighet med kommissionens förslag — till 50,000 konor.

Slutligen hemställer kommissionen om ett anslag för oförutsedda utgifter å 300,000 kronor. Kommissionen säger sig hava för avsikt, att härav bestrida bl. a. kostnaderna för vissa ytterligare beredskapsåtgärder, om vilka sådan utredning för närvarande icke förelåge, att behovets omfattning kunde mera exakt angivas. Kommissionen nämner i detta sammanhang, att uppvärmningsanordningarna å internaten i viss utsträckning behövde kompletteras genom anskaffning av kaminer samt att viss sjukvårdsutrustning torde böra anskaffas.

Kommissionens skrivelse innefattar sålunda hemställan om anslag — förutom för täckande av tidigare angivna kostnader för redan beslutad materielanskaffning — för följande ändamål:

Anskaffning av virke	kronor	500,000
Anskaffning av spisar	»	75,000
Anskaffning av köksutrustning	»	150,000
Anskaffning av träull	»	210,000
Anskaffning av brandskydds- och mörkläggningsmateriel	»	103,800
Anskaffning av pappersfiltar och pappersmadrasser	»	222,500
Arvoden och vissa ersättningar till ledamöter i inkvarteringsnämnder	»	75,000
Hyror för förrådslokaler m. m.	»	50,000
Oförutsedda utgifter	»	300,000
	Summa kronor	1,686,300.

Departementschefen. Utrymningskommissionens framställning innehåller i första hand förslag om täckning av utgifter för materielanskaffning, vilken kommissionen betalat under den gångna delen av innevarande budgetår eller beräknas komma att betala under återstoden av budgetåret, ävensom av vissa med inkvarteringsverksamheten sammanhörande utgifter, vilka jämlikt särskilda medgivanden må utgå av de till utrymningskommissionens förfogande ställda medlen. Som nämnts har enligt olika Kungl. Maj:ts beslut till kommissionens disposition under innevarande budgetår till förberedande åtgärder för mottagande av evakuerad civilbefolkning m. m. stått å förskottsstaten för försvarsväsendet anvisade medel om tillhopa (404,181: 26 + 750,000) 1,154,181 kronor 26 öre. För dessa förskottsanvisningar, som kommissionen disponerat men ännu icke utbetalt i sin helhet, bör täckning nu ske genom anvisande av medel å tilläggsstat för löpande budgetår.

Därutöver fordras medel för bestridande av kostnader för av kommissionen anskaffad eller beställd materiel å tillhopa 495,959 kronor 64 öre.

Sammanlagt behöver alltså för nu nämnda ändamål anvisas ett anslag av (1,154,181: 26 + 495,959: 64) 1,650,140 kronor 90 öre.

Utrymningskommissionens framställning innehåller emellertid därjämte en plan för kommissionens fortsatta verksamhet för anskaffande av erforderlig utrustning till de inkvarteringsbostäder, som skola tagas i bruk i händelse utrymning skulle påbjudas. Den hittills gjorda materielanskaffningen räcker nämligen, enligt vad kommissionens undersökningar givit vid handen, endast till för att fylla behovet av den nödvändiga utrustningen å genomsnittligt sett 59 procent av antalet platser å de av kommissionen planerade internatförläggningarna. Då kommissionen finner detta förhållande vara ur beredskapssynpunkt otillfredsställande, föreslår kommissionen en utökad materielanskaffning av betydande mått. Ytterligare anskaffning skulle sålunda ske av virke, spisar, köksutrustning, träull samt brandskydds- och mörkläggningsmateriel för en sammanlagd kostnad av 1,038,800 kronor.

Då den materiel, som här avses, är oundgänglig för härbärgering i internatförläggningar av den del av befolkningen, som i händelse av utrymning måste anvisas sådan förläggning, finner jag de hittills vidtagna åtgärderna icke vara ur beredskapssynpunkt tillräckliga. Med hänsyn till den utomordentliga betydelsen av att de personer, för vilka internatförläggningarna äro

avsedda, vid krigstillfälle kunna undanföras från de mest hotade orterna är det, trots de därmed förbundna betydande kostnaderna, enligt min mening nödvändigt att utöka beredskapen på detta område. Då jag vidare icke kan finna att kommissionens anskaffningsprogram kan göras mindre omfattande än som föreslagits samt förslaget i denna del ej heller i övrigt giver anledning till erinran, förordar jag, att det av kommissionen för ifrågavarande anskaffning begärda beloppet ställes till kommissionens förfogande.

Vidare har kommissionen framlagt förslag om anskaffning av ett beredskapslager av 100,000 pappersfiltar och 75,000 pappersmadrasser samt härför begärt anvisande av sammanlagt 222,500 kronor.

Nu nämnda anskaffning hänför sig visserligen till de evakuerades personliga utrustning, för vilken varje enskild i princip själv bör svara. Såsom jag vid framläggandet för 1940 års lagtima riksdag av förslag till förordning om utrymningshjälp uttalade kunna emellertid fall inträffa, då understöd för utrustningen ter sig nära nog som en nödvändighet. I fråga om bäddutrustningen tillkommer den omständigheten att det kan vara praktiskt omöjligt att vid utrymningstransporten medföra sådan utrustning till inkvarteringsorten, varför det kan bliva nödvändigt att tillhandahålla bäddutrustning. Icke medellösa personer böra i sådana fall härför gälda ersättning, beräknad efter statens självkostnadspris. I anslutning till dessa synpunkter finner jag mig böra biträda kommissionens förslag om anskaffning av ett beredskapslager av pappersfiltar och pappersmadrasser.

Jag har intet att erinra mot kommissionens beräkning av ett belopp å 75,000 kronor till arvoden och vissa ersättningar till inkvarteringsnämndernas ledamöter samt ett belopp å 50,000 kronor till förhyrning av förrådslokaler.

Slutligen har kommissionen hemställt att tillika skulle till dess förfogande ställas ett belopp av 300,000 kronor, närmast avsett till anskaffning av kaminer och sjukvårdsutrustning för internatförläggningarna. Kommissionen har emellertid ännu icke medhunnit att verkställa några närmare undersökningar rörande behovet av nämnda materiel eller kostnaderna för anskaffningen. Med anvisande av medel för dessa ändamål synes mig vid sådant förhållande böra anstå, till dess kommissionen är i tillfälle framlägga närmare beräkningar. Skulle på grund av oförutsedda omständigheter omedelbart behov av medel för ifrågavarande ändamål uppkomma, synes den utvägen kunna anlitas, att kostnaden får bestridas från vederbörligt anslag under förskottsstaten för försvarsväsendet.

Vid bifall till vad jag i det föregående förordat beträffande kommissionens fortsatta verksamhet för materielanskaffning samt vissa därmed sammanhörande utgifter uppkommer ett anslagsbehov av 1,386,300 kronor.

För att täcka utgifter för redan beslutad materielanskaffning erfordras, såsom förut nämnts, ett anslag av 1,650,140 kronor 90 öre.

Det totala medelsbehovet till bestridande av utgifter för förberedande åtgärder för mottagande av evakuerad civilbefolkning uppgår sålunda till

3,036,440 kronor 90 öre. Jag förordar, att anslag för ändamålet äskas å tilläggsstat I till riksstaten för löpande budgetår. Med hänsyn till att anslagsäskandet grundas på mera detaljerade beräkningar än vid beviljande av anslag för samma ändamål under tidigare budgetår, synes anslaget, vilket förut utgått såsom förslagsanslag, nu böra givas formen av reservationsanslag, därvid emellertid en avrundning uppåt torde böra ske till 3,100,000 kronor.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Förberedande åtgärder för mottagande av evakuerad civilbefolkning m. m.* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 3,100,000.

[6.] **16. Utrustning till provisoriska förlossningshem under utrymning,** *reservationsanslag.* I skrivelse den 22 september 1941 har *statens utrymningskommission* framlagt förslag om inrättande under utrymning av provisoriska förlossningshem samt hemställt om anslag för anskaffande av utrustning till dylika hem.

Planläggning för luftskyddsutrymning (utrymning enligt 1 § utrymningslagen) verkställes för närvarande genom kommissionens försorg inom 76 orter i riket. Planerna åsyfta ett undanförande av barn samt blivande mödrar, åldringar och eljest arbetsoförmögna personer ävensom erforderlig vårdpersonal.

De som bortflytta kunna antingen begiva sig till självordnad inkvartering eller ock erhålla inkvartering genom myndigheternas försorg. I senare fallet är inkvarteringen avsedd att äga rum antingen i form av enskild inkvartering eller å särskilda internatförläggningar. Den enskilda inkvarteringen ifrågakommer för dem, som kunna sköta sin egen hushållning, t. ex. mödrar med barn, under det att de, som i ena eller andra hänseendet behöva särskild omvårdnad, förläggas i internat (skolinternat, småbarnsinternat, internat för gamla).

Utrymningskommissionen framhåller i sin förenämnda skrivelse, att, enligt de anvisningar kommissionen efter samråd med medicinalstyrelsen och dess vetenskapliga råd lämnat, bland de blivande mödrarna endast sådana, som väntade sin nedkomst inom tre månader, borde lämna utrymningsorterna. Man måste emellertid enligt kommissionen räkna med vissa undantag från denna regel. Å ena sidan komme även andra gravida kvinnor att bortflytta vid utrymning av den anledningen att de hade vårdnaden om barn. Å andra sidan komme en del av de kvinnor, vilkas förlossning vid utrymningstillfället vore nära förestående, icke att kunna förflyttas till inkvarteringsorterna på grund av de risker, som vore förenade med längre resor.

Då vidare i händelse av frivillig utrymning icke alla havande kvinnor komme att efterfölja uppmaningen till utrymning och man dessutom icke visste vilka av planläggningsorterna som i ett visst läge verkligen komme att bliva föremål för utrymningsåtgärder, kunde antalet blivande mödrar, som komme att bortflytta vid en luftskyddsutrymning, icke med någon större grad av tillförlitlighet bestämmas på förhand. Kommissionen ansåge sig därför till grund för sina beräkningar böra lägga det antal kvinnor i utrymningsorterna, som med nuvarande födelsetal kunde beräknas vänta sin nedkomst under de närmaste tre månaderna. Nämnda antal utgjorde i runt tal 8,000.

De blivande mödrarna kunde, enligt vad kommissionen framhåller, efter utrymningens genomförande beredas förlossningsvård antingen *å redan befintliga förlossningsanstalter* eller *genom distriktsbarnmorskornas försorg.* I senare fallet måste förlossningarna som regel äga rum i de enskilda hem, där vederbörande kvinnor erhållit bostäder.

I fråga om det förra av dessa alternativ har kommissionen verkställt en undersökning, för vilken redogörelse lämnas i framställningen. Av undersökningen framgår, att möjlighet icke finnes att i någon nämnvärd omfattning grunda förlossningsvården för evakuerade kvinnor på ett utnyttjande av nu befintliga allmänna eller enskilda anstalter. Detta förhållande beror huvudsakligen på två omständigheter, nämligen dels att de flesta barnbördsplatser å civila och militära sjukvårdsinrättningar samt å privata förlossningshem äro belägna å utrymningsorter, dels att förefintliga anstalter i stor utsträckning bliva tagna i anspråk såsom beredskapssjukhus.

Möjligheten att realisera det senare alternativet är, yttrar kommissionen, i första hand beroende av huruvida barnmorskornas arbetskapacitet är tillräcklig för den decentraliserade förlossningsvård som i detta fall kommer i fråga. Enligt av kommissionen föranstaltad undersökning möjliggör barnmorskornas arbetskapacitet väl i och för sig att de evakuerade kvinnorna beredas förlossningsvård i hemmen, men åtskilliga svårigheter och olägenheter äro förenade med ett sådant ordnande av förlossningsvården. Härom yttrar kommissionen:

De blivande mödrarna måste sålunda vid utrymningen fördelas mellan de olika inkvarteringskommunerna på ett sådant sätt, att barnmorskornas arbetsförmåga kan i lämplig grad utnyttjas. En sådan fördelning försvåras avsevärt genom att hänsyn därvid måste tagas till möjligheterna för även andra barnmorskeutbildade personer än distriktsbarnmorskorna att inträda i full tjänstgöring i samband med utrymningen.

En fördelning av de blivande mödrarna efter dessa grunder medför därjämte att de i många fall få förläggas i kommuner, som äro belägna på mycket långt avstånd från utrymningsorten och i kommuner, som i övrigt icke utnyttjas för inkvartering av befolkning från vederbörandes hemort.

Inkvarteringsförhållandena äro vidare i hög grad växlande mellan olika delar av riket. Om de evakuerade kvinnorna skola förlösas i hemmen, är det i hög grad önskvärt, att de vid utrymningen erhålla inkvartering i sådana hem, där tillräckligt utrymme finnes och där skäliga anspråk på hygien kunna tillgodoses. Därav följer, att inkvarteringen av de blivande mödrarna i första hand bör äga rum inom kommuner med en relativt god bostads-

standard, under det att kommuner med lägre bostadsstandard böra ur inkvarteringssynpunkt utnyttjas för andra befolkningskategorier än blivande mödrar. En sådan uppdelning kan emellertid icke genomföras, om barnmorskornas möjligheter att biträda vid förlossningarna i främsta rummet skola vara avgörande för valet av inkvarteringsort. Slutligen kan förutses, att stora olägenheter skulle uppkomma för värdfamiljerna, om de evakuerade kvinnornas förlossningar som regel skulle äga rum i hemmen, vilket förhållande lätt skulle kunna medföra en viss ovillighet från landsbefolkningens sida att i sina hem mottaga blivande mödrar.

Kommissionen har på grund härav efter samråd med medicinalstyrelsen funnit sig böra förorda, att förlossningsvård lämnas de evakuerade kvinnorna på särskilda för ändamålet upprättade provisoriska förlossningshem inom de olika inkvarteringsområdena. De blivande mödrar, som vid utrymning bereddes inkvartering genom myndigheternas försorg, borde enligt kommissionen i så fall anvisas enskild inkvartering i närheten av de upprättade förlossningshemmen. De skulle därefter vid tidpunkten för förlossningen intagas å hemmen och förlösas därstädes för att efter utskrivningen flytta tillbaka till sina inkvarteringsbostäder.

Kommissionen framhåller, att upprättandet av särskilda förlossningshem i inkvarteringsorterna vore önskvärt även ur en annan synpunkt. Till följd av inkvarteringen måste nämligen en avsevärd trångboddhet uppstå på landsbygden. Detta förhållande komme uppenbarligen i sin tur att medföra svårigheter för barnaföderskorna bland den bofasta befolkningen inom inkvarteringsområdena att vid förlossningarna erhålla vård i sina hem. Jämväl dessa kvinnor borde därför i likhet med de evakuerade äga möjlighet att erhålla vård å de upprättade förlossningshemmen.

Beträffande antalet erforderliga platser å förlossningshemmen anför kommissionen:

Vid beräkningen av antalet erforderliga platser å förlossningshemmen har utrymningskommissionen utgått från den uppfattningen, att vårdtiden för patienterna å dessa hem i genomsnitt måste bliva något längre än vad som är fallet på barnbördshusen under fredstid. Mödrarna måste nämligen vid utskrivningen vara så återställda, att de utan alltför stor hjälp av andra själva kunna vårda sina barn. På grund härav synes vårdtiden å förlossningshemmen i allmänhet böra beräknas till omkring tio dagar. Varje vårdplats å förlossningshemmen skulle alltså under en tidrymd av tre månader kunna utnyttjas av högst nio barnaföderskor. För att vid utrymning kunna bereda vård åt 8,000 barnaföderskor under tre månader — motsvarande det beräknade antalet bortflyttande blivande mödrar från samtliga utrymningsorter — skulle alltså erfordras sammanlagt 889 vårdplatser. Med hänsyn till behovet av tillgång på reservplatser synes platsantalet böra ökas till minst 1,000. För att i görligaste mån minska risken för infektioner synas förlossningshemmen icke böra göras alltför stora utan i allmänhet omfatta 10—15 platser. Vid beräkningen av storleken av den utrustning, som måste anskaffas för hemmen, har kommissionen med hänsyn härtill utgått från att 100 förlossningshem böra upprättas, vartdera om 10 vårdplatser.

Enligt kommissionens mening måste ur beredskapssynpunkt krävas, att förlossningshemmen i samband med en utrymning kunna organiseras utan

onödig tidsutdräkt. Med hänsyn därtill syntes redan under fredstid all den utrustning böra anskaffas, som icke kunde tillhandahållas av barnmorskorna eller eljest anskaffas i orten vid utrymningens påbjudande.

Vid den utredning kommissionen företagit rörande frågan om utrustningen å de provisoriska förlossningshemmen har kommissionen utgått från att de barnmorskor, som skola tjänstgöra å förlossningshemmen, ställa den instrumentutrustning till förfogande, som varje barnmorska är skyldig inneha. Vidare har kommissionen ansett viss utrustning (bord, stolar, handfat, flaskor, rengöringsmedel m. m.) kunna vid utrymningens påbjudande anskaffas i orten.

Den utrustning, som enligt kommissionens mening redan under fredstid borde centralt anskaffas för de planerade 100 förlossningshemmen, har av kommissionen upptagits å en skrivelsen bilagd, specificerad förteckning. Utrustningen är planerad med utgångspunkt från förlossningshem, som normalt omfatta cirka fem rum för vartdera två mödrar, ett förlossningsrum, ett rum för två barnmorskor, ett matrum och eventuellt ett rum för de nyfödda barnen.

Av utrymningskommissionens skrivelse framgår vidare, att medicinalstyrelsens materielnämnd på begäran av kommissionen verkställt en beräkning av anskaffningskostnaden för den i nämnda förteckning upptagna utrustningen. Kostnaderna hade därvid uppskattats till 4,050 kronor för varje förlossningshem eller för 100 sådana hem till sammanlagt 405,000 kronor.

Slutligen framhåller kommissionen, att den redan påbörjat arbetet med att utvälja fastigheter, som lämpade sig för anordnandet av förlossningshem. Då därvid möjlighet ofta visat sig föreligga att anordna förlossningshem med ett större antal vårdplatser än tio samt det vidare stundom visat sig möjligt att såsom förlossningshem uttaga vårdhem eller elevhem, där fullständiga sängutrustningar i tillräckligt antal redan funnes, syntes det vara möjligt att, sedan rekognosceringsarbetet avslutats, i någon mån nedbringa den beräknade kostnaden för anskaffande av utrustning. För anskaffandet av spädbarnsutstyrslar hade kommissionen trätt i förbindelse med bland annat Svenska Röda korset i syfte att undersöka möjligheterna att anskaffa sådana utstyrslar genom Röda korsets försorg. Även därigenom hoppades kommissionen kunna uppnå vissa besparingar. Å andra sidan syntes risken för prishöjningar icke kunna uteslutas. Kommissionen ansåge sig därför ej böra föreslå någon ändring i det beräknade kostnadsbeloppet.

Kommissionen hemställer därför om ett anslag å högst 405,000 kronor för anskaffande av utrustning till provisoriska förlossningshem.

Departementschefen.

Vid planläggning av olika beredskapsåtgärder för en eventuell utrymning är frågan om beredande av förlossningsvård åt evakuerade barnaföderskor av stor vikt. Utrymningskommissionen har efter övervägande av olika alternativ för denna frågas lösning stannat vid att föreslå inrättandet av ett antal provisoriska förlossningshem. Även enligt min mening kan av skilda skäl något annat sätt att lösa denna fråga icke förordas.

Om dessa provisoriska förlossningshem skola kunna tagas i anspråk in-

om rimlig tid efter en utrymning, är det nödvändigt att hemmen på förhand i detalj planerats och utrustningen för hemmen till väsentlig del anskaffats och iordningsställts redan i fredstid.

Sedan utrymningskommissionen under hand meddelat, att om medel för ändamålet omedelbart ställdes till förfogande anordningarna för utrustningens anskaffande sannolikt skulle — särskilt i fråga om den del därav, beträffande vilken medverkan av Röda korset syntes kunna erhållas — komma att slutföras på avsevärt kortare tid än eljest, ställde Kungl. Maj:t genom beslut den 26 september 1941 till kommissionens förfogande ett belopp av högst 405,000 kronor för anskaffande i huvudsaklig enlighet med kommissionens förslag av ifrågavarande utrustning. Samtidigt anbefallde Kungl. Maj:t statskontoret att på rekvisition, i mån av behov, till kommissionen utbetala högst nämnda belopp från det å förskottsstat för försvarsväsendet under sjunde huvudtiteln anvisade anslaget till engångsanskaffning av materiel för civilbefolkningens skydd m. m.

För täckning av detta utgiftsbelopp böra medel äskas å tilläggsstat för innevarande budgetår. På grund härav hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Utrustning till provisoriska förlossningshem under utrymning* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 405,000.

Vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt behagar Hans Maj:t Konungen bifalla.

Ur protokollet:

Anders Lundstedt.

Bilaga 4.

Egentliga statsutgifter.

Sjätte huvudtiteln.

Utdrag av protokollet över kommunikationsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 17 oktober 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Chefen för kommunikationsdepartementet, statsrådet Andersson, anmäler härefter under kommunikationsdepartementets handläggning hörande ärenden angående egentliga statsutgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 samt anför därvid följande.

B. Väg- och vattenbyggnadsväsendet.

[1.] **Bidrag till byggande av bro över Dalälven vid Överboda.** Med skrivelse den 5 juni 1941 har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen överlämnat en den 10 maj 1941 dagtecknad framställning av Uppsala läns norra vägdistrikt om erhållande av högsta möjliga statsbidrag för utförande å rikshuvudvägen Stockholm—Uppsala—Gävle av ny bro över Dalälven vid Överboda jämte tillfartsvägar.

Av till ärendet hörande handlingar inhämtas bland annat följande:

Nämnda rikshuvudväg passerar inom Uppsala läns norra vägdistrikt Dalälven på den s. k. Carl XIII:s bro, som är belägen omedelbart intill kraftstationen vid Älvkarleby omkring 10 km från Dalälvens mynning. Bron uppfördes under åren 1814—1816. Farbanans fria bredd utgör omkring 7.25 m. Inom Uppsala län finnes ytterligare en i allmän väg ingående bro över Dalälven, nämligen den år 1924 av fortifikationstrupper såsom övningsarbete uppförda hängbron vid Överboda omkring 4 km från älvens mynning. Denna hängbro, som är upplåten för trafik med fordon med högst 2 tons hjultryck, tillmätes av sakkunskapen en mycket begränsad livslängd. Den närmast dessa broar belägna, för vägtrafik användbara broförbindel-

sen över Dalälven är bron vid Gysinge inom Gävleborgs län, c:a 50 km uppströms Carl XIII:s bro. Antalet fordon pr dygn å Carl XIII:s bro utgjorde bortsett från cyklar enligt verkställda trafikräkningar åren 1926, 1931 och 1936 i medeltal 195, 659 respektive 515. Antalet fordon med ett högsta tillåtet hjultryck, överstigande 2 ton, uppgick vid samma tillfällen till 3 procent, 15 procent respektive 27 procent av medeltalet fordon pr dygn.

Vid ett flertal tillfällen hava rörelser och formförändringar i konstruktionen hos Carl XIII:s bro kunnat iakttagas. I skrivelse till länsstyrelsen i Uppsala län den 17 november 1938 framhöll väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, efter verkställd granskning av föreslagna förstärkningsåtgärder å bron, att någon förstärkning icke borde utföras, enär ett sådant arbete skulle draga betydande kostnader utan att nämnvärt öka brons livslängd. Man borde i stället överväga, om icke inom de närmaste åren en ny bro vid Älvkarleby i nytt broläge borde uppföras. Den gamla bron borde kunna bibehållas för att betjäna de lokala trafikbehoven, varvid en belastning för densamma av högst 2 tons hjultryck borde tillåtas under förutsättning, att bron underhölles på ett tillfredsställande sätt. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen meddelade sedermera i skrivelse den 4 januari 1939 till länsstyrelsen såsom belastningsföreskrift för bron att, om sådana åtgärder vidtoges, att rikshuvudvägen efter högst fyra år icke längre komme att framgå över bron, fordon med ett största hjultryck av 2.5 ton finge tillåtas passera intill dess, därest bron underhölles på ett tillfredsställande sätt. Enligt gällande länskungörelse är den största tillåtna belastningen å bron 12.0 ton, varjämte föreskrives att, såvitt avser lastbilar och omnibussar, bron ej samtidigt får befaras med flera än ett sådant fordon. Bron får vidare enligt kungörelsen ej befaras med större hastighet än 30 km i timmen.

Med anledning av nu anförda förhållanden har vägingenjören i Uppsala län K. K. Adler på uppdrag av länsstyrelsen i länet utarbetat tre olika förslag till ny bro över Dalälven jämte tillfartsvägar. Broförbindelsen skulle enligt förslagen förläggas antingen vid Älvkarleö station omkring 160 m nedströms den där belägna järnvägsbron (alt. I) eller vid Överboda 900 m uppströms den där befintliga hängbron (alt. II) eller vid Rotskär omkring 1,700 m nedströms nyssnämnda hängbro (alt. III). Alt. II omfattar i sin tur två förslag, vilka innebära olika konstruktioner av bron (alt. II a och II b), och alt. III avser broar över Dalälvens östra och västra grenar. De tre huvudförslagen omfatta jämväl anordnande av tillfartsvägar till respektive broförbindelser. Genom resolution den 6 maj 1941, som vunnit laga kraft, har länsstyrelsen i enlighet med hemställan av länets norra vägdistrikt förpliktat vägdistriktet att — under förutsättning av att statsbidrag erhölles med minst 90 procent av byggnadskostnaderna, som enligt den 1 augusti 1939 gällande priser sammanlagt beräknats till 1,090,000 kronor, samt att erforderliga markområden kunde förvärvas — uppföra ny bro enligt alt. II a och tillfartsvägar till densamma enligt alt. II. Bron skulle omfatta fyra spann med underliggande bågar. Den sammanlagda fria spännvidden skulle bli 214.4 m och den totala brolängden 249 m. Brobredden

skulle utgöra 12 m, uppdelad på en körbana om 7 m och 2 gång- och cykelbanor om vardera 2.5 m. Brons farbana skulle komma att ligga omkring 11 m över den normala vattenytan. För anordnande av tillfartsvägar till bron måste vidare enligt förslaget rikshuvudvägen, som nu passerar Carl XIII:s bro, omläggas och erhålla den nya sträckningen Stallmon—Älvkarleby—Östanå—Överboda—Skogslund, omfattande en väglängd av omkring 8 km. Av nyssnämnda totalkostnad för arbetsföretaget, 1,090,000 kronor, skulle 745,000 kronor belöpa å bron och 345,000 kronor å tillfartsvägarna. Enligt ett inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen den 20 maj 1941 reviderat kostnadsförslag beräknas kostnaderna vid företagets omedelbara igångsättande hava stigit till 1,350,000 kronor för bron och 550,000 kronor för tillfartsvägarna eller tillhopa till 1,900,000 kronor, varvid marklösen icke inräknats.

I skrivelse till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen den 13 februari 1941 har *chefen för försvarsstaben* anfört, att det ur riksförsvarets intresse vore önskvärt, att en bro över Dalälven komme till stånd snarast möjligt, då Carl XIII:s bro icke kunde upptaga den militära trafik, som måste kunna framföras på kustlandsvägen. Vidare vore det ett militärt önskemål, att sistnämnda bro bibehölles som reservförbindelse.

Under framhållande att behovet av en ny bro över Dalälven vore såväl ur allmän samfärdselsynpunkt som av militära skäl trängande har *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* i sin förutnämnda skrivelse den 5 juni 1941 hemställt, att Kungl. Maj:t måtte till styrelsens förfogande för byggande av ny bro över älven vid Överboda jämte tillfartsvägar ställa ett belopp av 1,710,000 kronor, motsvarande 90 procent av den beräknade kostnaden för företaget. Styrelsen föreslår, att beloppet anvisas att utgå av det å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 anvisade reservationsanslaget (B) till bidrag till byggande och förbättring av vissa för riksförsvaret betydelsefulla vägar och broar. Vid bifall till framställningen torde det, anför styrelsen, få ankomma på styrelsen att besluta, om arbetet borde utföras i egen regi eller på entreprenad.

I anledning av överväganden huruvida igångsättandet av ifrågavarande arbetsföretag icke kunde uppskjutas till en med hänsyn till tillgången på arbetskraft och material för brobyggnader lämpligare tidpunkt har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen avgivit förnyat utlåtande i ärendet. Under åberopande av en inom styrelsen uppgjord promemoria har styrelsen förklarat sig vidhålla sin tidigare uttalade ståndpunkt, att arbetet borde omedelbart igångsättas. I promemorian anföres, att behovet av en ny bro vore oavvisligt och att byggnadstiden för en bro sådan som den föreslagna icke kunde beräknas till kortare tid än omkring två år. Det vore därför angeläget, att arbetet med brons uppförande omedelbart igångsattes, för att den skulle kunna tagas i bruk vid den tid, då en ytterligare inskränkning av den tillåtna trafikbelastningen å Carl XIII:s bro enligt gjorda beräkningar bleve nödvändig. Ett uppskjutande av arbetena till år 1942 skulle innebära, att bron icke kunde bliva färdig förrän sommaren 1944, vilket med hänsyn till

beskaffenheten av Carl XIII:s bro skulle medföra avsevärda olägenheter ur trafiksäkerhetssynpunkt.

Chefen för försvarsstaben har i utlåtande den 1 september 1941 anfört, bland annat, att därest förhållandena under åren 1943—1944 skulle nödvändiggöra upprätthållandet av en försvarsberedskap, jämförlig med den nu rådande, eller medföra Sveriges indragande i krig en inskränkning under längre tid av trafiken över Dalälven i anslutning till kustlandsvägen kunde innebära väsentliga olägenheter. Försvarsstabschefen hemställde därför, att statsbidrag till byggande av ny bro måtte i enlighet med väg- och vattenbyggnadsstyrelsens framställning beviljas i sådan ordning, att bron kunde färdigställas senast under sommaren 1943.

Departementschefen. Rikshuvudvägen Stockholm—Uppsala—Gävle går vid Älvkarleby över Dalälven å den under åren 1814—1816 uppförda, s. k. Carl XIII:s bro. Såsom av det föregående framgår är bron i bristfälligt skick, och det är enligt väg- och vattenbyggnadsstyrelsens beräkningar endast fråga om några få år, innan man av trafiksäkerhetsskäl nödgas ytterligare skärpa de för bron gällande belastningsföreskrifterna, vilka redan nu äro ganska stränga. Att vidtaga förstärkningsåtgärder å bron är enligt sakkunskapen icke ekonomiskt försvarligt och torde icke heller i nämnvärd grad öka brons livslängd. Den tyngre trafiken tvingas redan nu att söka sig andra vägar över älven. Vid Överboda, omkring 6 km från ifrågavarande bro i riktning mot älvens mynning, passerar allmän väg över älven på en hängbro. Denna bro, varå endast trafik med lättare fordon är tillåten, lärer icke heller i förstärkt skick kunna övertaga den trafik, varom här är fråga. Närmaste bro över älven med erforderlig bärförmåga för den tyngre trafiken är belägen vid Gysinge, icke mindre än 50 km uppströms Älvkarleby. Ur allmän trafiksynpunkt synes det sålunda vara påkallat att snarast låta uppföra en ny bro för att bereda trafiken å huvudleden Stockholm—Gävle en nöjaktig förbindelse över Dalälven. En sådan är därjämte ur riksförsvarets synpunkt av stor betydelse. Såsom försvarsstabschefen framhållit torde en inskränkning under längre tid av kustlandsvägens trafik över Dalälven komma att innebära väsentliga olägenheter.

Det förslag, till vars utförande länsstyrelsen förpliktat vägdistriktet, innebär, att bron skulle förläggas vid Överboda omkring 1 km uppströms den där befintliga hängbron samt att omläggning skulle ske av rikshuvudvägen Stockholm —Gävle med ny sträckning Stallmon—Älvkarleby—Östanå—Överboda—Skogslund. Bron skulle byggas i fyra spann samt erhålla en längd av 249 meter och en bredd av 12 meter. Kostnaderna för företaget hava ursprungligen beräknats till 1,090,000 kronor men hava på grund av sedermera inträffade prisstegringar måst uppräknas till 1,900,000 kronor. Av detta belopp hänföra sig 1,350,000 kronor till brobygget och 550,000 kronor till väganläggningarna.

Därest detta projekt kommer till utförande, bör enligt min åsikt frågan om en broförbindelse över Dalälven för huvudleden Stockholm—Gävle vara löst för lång tid framåt. Under föreliggande omständigheter anser jag mig böra

tillstyrka, att medel nu anvisas för att denna brobyggnad må komma till stånd.

Beträffande tidpunkten för arbetenas igångsättande har framhållits att, därest dessa kunde påbörjas inom den närmaste tiden, bron skulle kunna färdigställas till sommaren 1943. Om däremot arbetet icke bleve igångsatt före inträdet av den annalkande vintern, skulle grundläggningsarbetena till följd av vattenståndsförhållandena icke lämpligen kunna påbörjas förrän sommaren 1942, varigenom tidpunkten för brons färdigställande skulle förskjutas framåt ett år. Med hänsyn till betydelsen av att föreliggande brofråga erhåller en snar lösning och då enligt vad jag inhämtat av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen åtgången av högklassig cement, s. k. A-cement, kan minskas genom att i stället s. k. E-cement användes för landfästena, vill jag icke motsätta mig, att arbetena snarast påbörjas.

Jag har icke något att erinra mot att i enlighet med väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag statsbidrag utgår till företaget med 90 procent av kostnaderna, eller 1,710,000 kronor.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har föreslagit, att medel till brobygget skulle utgå av det å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 anvisade reservationsanslaget (B) till bidrag till byggande och förbättring av vissa för riksförsvaret betydelsefulla vägar och broar. Då förutsättningarna för disposition av detta anslag med hänsyn till dess karaktär av arbetslöshetsanslag icke torde för närvarande vara för handen, kan anslaget icke utan riksdagens medgivande tagas i anspråk för detta ändamål. Då det å riksstaten för innevarande budgetår anvisade broanslaget i sin helhet torde erfordras såsom bidrag till andra, mindre broföretag, förordar jag, att riksdagens bemyndigande inhämtas att av förutnämnda B-anslag till ifrågavarande broföretag disponera ett belopp av högst 1,710,000 kronor.

Mellan väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och Uppsala läns norra vägdistrikt bör överenskommelse träffas om arbetets utförande genom styrelsens försorg, därvid vägdistriktet bör förbinda sig att dels bidraga till kostnaderna för företaget med 10 procent och dels utan kostnad till styrelsens förfogande ställa för företagets genomförande erforderlig mark. Det torde få ankomma på väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att avgöra, om företaget skall utföras i styrelsens egen regi eller på entreprenad. Jag förutsätter, att vid företagets utförande samråd äger rum med vederbörande myndigheter i frågor av militär natur samt med arbetsmarknadskommissionen i fråga om anskaffande av arbetskraft.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva

> att av det å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 anvisade reservationsanslaget till bidrag till byggande och förbättring av vissa för riksförsvaret betydelsefulla vägar och broar (B) må till bidrag till byggande av bro över Dalälven vid Överboda disponeras ett belopp av högst 1,710,000 kronor.

[2.] **10. Bidrag till vissa forsknings- och undersökningsarbeten,** *reservationsanslag.* Med skrivelse den 8 oktober 1941 har besparingsberedningen överlämnat en promemoria med yttrande och förslag angående arbetsstudier å vägunderhållets område.

Besparingsberedningen erinrar till en början om att sedan hösten 1938 utredningar pågå genom en särskild avdelning inom väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, benämnd vägunderhållsinspektionen, i syfte att utröna anledningarna till vägunderhållskostnadernas stegring och möjligheterna att begränsa eller stabilisera desamma. I fråga om inspektionens arbete anför beredningen:

Vägunderhållsinspektionens arbete, som i sista hand siktar till en teknisk rådgivning och tillsyn över att lämpliga och ekonomiska underhållsmetoder komma till användning, har begynt med en omfattande och detaljerad jämförelse av varje kostnadselement i varje särskilt vägdistrikt. Underhållskostnaderna för de olika vägdistrikten ha uppdelats på ett tiotal olika utgiftsrubriker. En jämförelse distrikten emellan för var och en av dessa rubriker har givit vid handen var och på vad sätt onödigt stora kostnader uppstått och en på djupet fullföljd analys har givit utgångspunkter för en bedömning av vilka kostnader, som i varje särskilt fall kunna anses skäliga. Härigenom har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen erhållit en värdefull grundval för besparingsarbetet i vad avser vägunderhållskostnaderna. Med tillämpning av det för år 1941 gällande systemet för statens bidrag till vägunderhållet — nämligen bidrag på en av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i förväg beräknad skälig kostnad — har sålunda väg- och vattenbyggnadsstyrelsen kunnat beskära bidragen till de vägdistrikt, inom vilka kostnaderna tidigare varit onormalt höga.

Besparingsberedningen, som informerats om vägunderhållsinspektionens arbete, är av den uppfattningen, att arbetet lett till betydande resultat och att detsamma därför bör fortsättas och därvid bedrivas efter i huvudsak de hittills uppdragna riktlinjerna, dock med den komplettering, som beredningen i det följande berör.

Under erinran om att med det hittills utförda arbetet ett första mål torde kunna sägas hava uppnåtts, nämligen att hålla kostnaderna för vägunderhållet inom en begränsad ram, framhåller beredningen, att det därjämte vore av stor vikt, att största möjliga effekt erhölles av de kostnader, som nedlades å vägunderhållet. Beredningen föreslår därför, att systematiska undersökningar, s. k. arbetsstudier, införas å vägunderhållets område.

Beredningen anför härom:

I vårt land infördes arbetsstudier under första hälften av 1920-talet med början vid några mekaniska verkstäder och järnverk. På grund av de goda besparingsresultat, som härvid uppnåddes, igångsattes dylika studier därefter inom den ena industrigrenen efter den andra, så att för närvarande knappast något viktigt område inom industrien finnes, där arbetsstudier ej tillämpas. I utlandet ha arbetsstudier även använts för sådana arbeten, som gälla jordbruk, vägbyggnad, skogsarbeten och dylikt, vilka äro av mera blandad natur än många arbetsoperationer inom den egentliga industrien. Det må nämnas, att för omkring två år sedan några skogsägande industriföretag i vårt land igångsatte ingående arbetsstudier inom skogsbruket, vilka väntas

bliva av betydelse för hela skogshanteringen. Vidare kan anföras, att vattenfallsstyrelsen funnit avsevärda fördelar kunna uppnås genom arbetsstudier vid sina linjebyggnadsarbeten.

Då de under de senare åren inom skilda arbetsområden bedrivna arbetsstudierna i flertalet fall lämnat utomordentligt goda resultat, är beredningen av den uppfattningen, att genom rätt bedrivna arbetsstudier förbättrade arbetsmetoder och effektivare organisationsformer även skola kunna framskapas inom vägunderhållet i vårt land, varigenom såväl ett bättre arbetsresultat som ock direkta kostnadsbesparingar böra kunna vinnas.

Utgångspunkten för dylika studier borde enligt besparingsberedningen vara att systematiskt undersöka de grundläggande elementen inom vägunderhållsarbetet. Sedan detta skett, skulle en effektivare organisation av arbetet möjliggöras, innebärande icke blott att s. k. spilltider minskades och att genom förbättrade verktyg och övriga hjälpmedel arbetet underlättades för arbetarna utan även att dessa kunde beredas en jämnare sysselsättning. Vidare borde förbättringar i arbetsledningen kunna uppnås, såsom mera regelbunden tillförsel av material och ett rationellare utnyttjande av maskiner m. m. Arbetsstudier underlättade även uppbyggandet av ett rationellt och rättvist ackordsystem, som baserade sig på de i varje särskilt fall förefintliga förutsättningarna. Ackorden kunde då bliva riktigt avvägda, så att olika arbetsmoment värderades i förhållande till den prestation, som arbetet krävde.

Beredningen meddelar, att den i nu berörda fråga haft överläggningar med representanter för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Därvid hade framkommit, att styrelsen hyste intresse för att arbetsstudier infördes inom vägunderhållet. Vägunderhållsinspektionen, till vars verksamhet detta arbete syntes närmast vara att hänföra, kunde emellertid på grund av sina omfattande arbetsuppgifter icke åtaga sig uppgiften med mindre förstärkning i arbetskraft erhölles. Några medel för anställande av ytterligare personal stode dock ej till styrelsens förfogande. Styrelsen hade därför enligt vad styrelsen under hand meddelat för avsikt att i sina anslagsäskanden för budgetåret 1942/43 begära, att i kostnaderna för vägunderhållsinspektionen erforderligt belopp inräknades för arbetsstudier. Då medlen, därest sådana beviljades, icke bleve tillgängliga förrän den 1 juli 1942, skulle arbetsstudierna icke kunna igångsättas förrän vid nämnda tidpunkt.

Med hänsyn till de stora besparingar, som beredningen anser arbetsstudierna kunna medföra, finner beredningen det vara synnerligen angeläget, att arbetsstudier påbörjas så snart som möjligt. Beredningen föreslår därför, att medel härför snarast ställas till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förfogande.

Beredningen har funnit följande personal erforderlig, därest arbetsstudierna skola kunna bedrivas med önskvärd snabbhet och kunna förväntas giva tillfredsställande resultat, nämligen en högskolebildad ingenjör med uppgift att närmast under chefen för vägunderhållsinspektionen leda arbetet, en biträdande ingenjör, två vägmästare och ett skrivbiträde. Beredningen säger sig hava övervägt, huruvida en mindre personaluppsättning skulle kunna vara tillfyllest, därest i viss utsträckning personal hos vägdistrikten kunde anlitas för vissa uppgifter. Beredningen har emellertid kommit till den uppfattningen,

att så icke kan ske, bland annat på grund av arbetets speciella natur. Årskostnaderna för den föreslagna personalen ha beräknats till sammanlagt 45,000 kronor enligt följande fördelning: Arvoden till de båda ingenjörerna respektive 10,000 kronor och 7,200 kronor, till vägmästarna vardera 6,000 kronor och till skrivbiträdet 3,000 kronor samt resor och expenser 12,800 kronor. Sistnämnda belopp, som i huvudsak avses för resor och traktamenten, kunde, anför beredningen, synas högt men torde vara erforderligt med hänsyn till att arbetets rätta bedrivande nödvändiggjorde, att personalen i stor utsträckning måste vistas å annan ort än Stockholm. Beredningen förutsätter emellertid, att för kostnadernas nedbringande dagtraktamenten icke komma att utgå enligt eljest tillämplig traktamentsklass, därest vederbörande tjänsteman under någon längre sammanhängande period kommer att vistas på en och samma ort. Då viss del av innevarande budgetår redan förflutit och arbetet givetvis icke kan omedelbart komma i gång i full omfattning skulle enligt beredningens beräkningar för tiden fram till den 1 juli 1942 av den förut angivna årskostnaden ett belopp erfordras av förslagsvis 20,000 kronor.

Beredningen framhåller slutligen, att den omständigheten, att frågan om vägväsendets förstatligande vore under övervägande, icke torde kunna anses utgöra något skäl att låta tills vidare anstå med frågan om arbetsstudiernas snara igångsättande. Dylika studier bleve nämligen av värde vid nuvarande likaväl som vid en ändrad organisationsform, men resultaten bleve måhända lättare att ernå och genomföra vid ett förstatligat vägväsende.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har i utlåtande den 14 oktober 1941 tillstyrkt framställningen.

Departementschefen.

Inom andra arbetsområden än industrien ha arbetsstudier i vårt land hittills bedrivits endast i jämförelsevis ringa omfattning. Erfarenheterna från icke industriellt betonade verksamhetsområden, inom vilka arbetsstudier förekommit, ha emellertid, i den mån resultaten äro kända, givit vid handen, att fördelar av betydenhet kunna påräknas av dylika studier även då fråga är om arbeten av mera blandad natur.

På grund av de skiftande förhållanden, under vilka vägunderhållsarbetet i allmänhet bedrives, erbjuder måhända detta arbete icke fullt samma möjligheter till rationaliseringar genom arbetsstudier som arbeten exempelvis inom skogsbruket och vid statens vattenfallsverks linjebyggnader, där dylika studier med framgång bedrivits. Jag anser emellertid i likhet med besparingsberedningen, att icke oväsentliga direkta och indirekta besparingar skola kunna vinnas genom rätt anordnade arbetsstudier vid vägunderhållsarbetet. Utgifterna för vägunderhållet äro nämligen av den storleksordningen, att även en procentuellt sett mycket måttlig minskning av den sammanlagda utgiftssumman innebär besparing av icke obetydliga belopp. Jag vill därför tillstyrka besparingsberedningens nu föreliggande framställning om anordnande av arbetsstudier å vägunderhållets område. För att resultatet av arbetet ej skall fördröjas onödigt, anser jag det angeläget, att studierna påbörjas så snart som möjligt.

Besparingsberedningen har beräknat, att arbetsstudierna komma att draga en årskostnad av omkring 45,000 kronor, därest de skola kunna bedrivas med önskvärd snabbhet och kunna förväntas giva tillfredsställande resultat. För tiden fram till den 1 juli 1942 skulle kostnaden uppgå till 20,000 kronor. Beredningens beräkningar ha icke givit mig anledning till erinran.

Då väg- och vattenbyggnadsstyrelsen saknar medel för arbetsstudiernas bedrivande, synas kostnaderna lämpligen böra bestridas av det under sjätte huvudtiteln anvisade anslaget till bidrag till vissa forsknings- och undersökningsarbeten, från vilket anslag utgifterna för vägunderhållsinspektionen utgå. Med hänsyn till omfattningen av de utgifter, som förutsatts skola bestridas av detta anslag, kan emellertid detsamma ej anlitas för nu ifrågasatt ändamål med mindre anslaget ökas. Jag vill därför föreslå, att ett tilläggsanslag å 20,000 kronor anvisas å förevarande tilläggsstat. Beloppet bör i likhet med anslaget i övrigt avräknas mot automobilskattemedlen.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Bidrag till vissa forsknings- och undersökningsarbeten* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 20,000, att avräknas mot automobilskattemedlen.

E. Diverse.

[3.] **13 a. Bidrag till provning av E-cement m. m.,** *reservationsanslag.* Genom beslut den 20 oktober 1939 uppdrog Kungl. Maj:t åt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, byggnadsstyrelsen och statens provningsanstalt att gemensamt verkställa viss revision av gällande statliga cement- och betongbestämmelser ävensom att gemensamt fastställa och utfärda de bestämmelser, vartill denna revision kunde giva anledning. Därjämte medgav Kungl. Maj:t, att samma ämbetsverk finge tillsätta en statlig betongkommitté att tills vidare verkställa utredningsarbeten m. m. enligt visst förslag. Vidare bemyndigade Kungl. Maj:t väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att av anslaget till vissa forsknings- och undersökningsarbeten taga i anspråk vissa belopp såsom bidrag till avsedda cement- och betongundersökningar samt för bestridande av kostnaderna för betongkommitténs verksamhet. I övrigt hade medel för nämnda undersökningar och verksamhet lämnats av vattenfallsstyrelsen och järnvägsstyrelsen samt av svenska betongföreningen och svenska cementförsäljningsaktiebolaget.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 21 maj 1941 hemställde statens industrikommission, med förmälan att betongkommittén (de tekniska ämbetsverkens betongdelegerade av år 1940) hos kommissionen gjort framställning i ämnet, om anvisande av sammanlagt 45,000 kronor för vissa utredningar, därav 20,000 kronor till erforderliga provningar av E-cement och 25,000

kronor till forskningar och bearbetning av resultaten av dessa provningar ävensom forcering av revisionen av nu gällande cement- och betongbestämmelser.

Utlåtanden häröver avgåvos av järnvägsstyrelsen, statens provningsanstalt, byggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen och telegrafstyrelsen samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

Av de till sammanlagt 40,000 kronor beräknade kostnaderna för provningarna av E-cement förutsattes svenska cementföreningen, svenska betongföreningen och svenska vattenkraftföreningen skola bidraga med sammanlagt 20,000 kronor.

Genom beslut den 28 juni 1941 anbefallde Kungl. Maj:t statskontoret att av det å förskottsstaten för försvarsväsendet för budgetåret 1941/42 uppförda förskottsanslaget till engångsanskaffning av materiel för civilbefolkningens skydd m. m. till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen utbetala ett belopp av högst 45,000 kronor, att av styrelsen disponeras för det i skrivelsen den 21 maj 1941 avsedda ändamålet.

I samband därmed föreskrev Kungl. Maj:t, att innan berörda belopp av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen ställdes till betongkommitténs förfogande plan för de avsedda utredningarnas bedrivande skulle vara av styrelsen i samråd med övriga berörda ämbetsverk godkänd, varjämte de anvisade medlens användning skulle vara underkastad den kontroll, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen föreskreve. Vidare skulle kommittén till kommunikationsdepartementet före den 1 augusti 1942 avgiva berättelse rörande de under budgetåret 1941/42 verkställda utredningarna.

Täckning för den sålunda gjorda medelsanvisningen bör nu äskas av riksdagen. Jag får sålunda hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Bidrag till provning av E-cement m. m.* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 45,000.

Vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt behagar Hans Maj:t Konungen bifalla.

Ur protokollet:

F. Wessberg.

Bilaga 5.

Egentliga statsutgifter.

Sjunde huvudtiteln.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 17 oktober 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, anmäler härefter under finansdepartementets handläggning hörande ärenden angående egentliga statsutgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 samt anför därvid följande.

A. Finansdepartementet.

[1.] **Vissa organisationsförändringar inom finansdepartementet.** Finansdepartementets statssekreteraravdelning omorganiserades år 1938. De ändringar, som därvid vidtogos, åsyftade att bereda statssekreteraren vidgat utrymme för statsregleringsärendena och övriga större riksdagsfrågor jämte därmed sammanhängande utredningsverksamhet. Ändringarna inneburo i främsta rummet *dels* att departementets lagbyrå organiserades såsom en mera självständig avdelning av departementet, en rättsavdelning, *dels* att å statssekreteraravdelningen nyinrättades en byråchefstjänst, vars innehavare skulle — under statssekreterarens inseende — omhänderhava och svara för arbetet i de ärenden, som sammanhängde med utformningen av löne- och pensionsförfattningar samt med departementets huvudtitlar.

Då handläggningen inom Kungl. Maj:ts kansli av de civila statsförvaltningen rörande löneärendena i samband med 1939 års allmänna avlöningsrevision sammanfördes till finansdepartementet, inrättades därstädes en särskild lönebyrå. I avbidan på närmare erfarenhet om den blivande arbetsbördans omfattning och beskaffenhet begränsades den kvalificerade personalen

å den nya byrån till ett kansliråd och en förste kanslisekreterare, båda å extra ordinarie stat.

Den ram för statssekreteraravdelningens organisation, som bestämdes 1938, har icke kunnat hållas. Alltsedan hösten 1939 har det visat sig nödvändigt att bereda statssekreteraren befrielse från vissa honom i statssekreterartjänsten åliggande göromål, vilka i stället handlagts av vikarie å statssekreterartjänsten. För närvarande åtnjuter statssekreteraren befrielse från handläggning av frågor avseende avlönings- och pensionsväsendet samt I, VII och XII huvudtitlarna. Såsom vikarie för dessa frågors handläggning har förordnats byråchefen å statssekreteraravdelningen. Dennes byråchefstjänst uppehålles i sin ordning av vikarie.

Anledningen till att ramen för 1938 års omorganisation av statssekreteraravdelningen sålunda sprängts får sökas i olika omständigheter. I första hand är härvid att märka, att det av stormaktskriget orsakade krisläget för vårt land påskyndat en utveckling, som redan tidigare varit märkbar, innebärande att statssekreterarens arbetstid alltmer tagits i anspråk för de med statsregleringsarbetet sammanhängande ekonomiska och finansiella frågorna av allmän räckvidd. Vidare har löneärendenas koncentration till finansdepartementet medfört en betydande ökning av arbetet med de till statssekreteraravdelningen hörande lönefrågorna. Och tillika ha de löpande ärendena samt de med andra departement gemensamma frågorna, icke minst på grund av pågående rationaliserings- och besparingsarbete, avsevärt ökats i omfattning och svårighetsgrad.

Ej heller de på lönebyrån ankommande arbetsuppgifterna ha kunnat fullgöras enbart av det begränsade antal kvalificerade tjänstemän, som står till byråns förfogande. För arbetet å byrån, vilket består förutom av beredningen av ett stort antal löpande ärenden jämväl av arbete med upprättande av förslag till propositioner till riksdagen i lönefrågor, författningsutkast samt en ofta tidsödande utredningsverksamhet, har måst anlitas biträde av särskilda tjänstemän utom departementet. Innevarande höst har lönebyrån förstärkts med en tjänsteman med uppgift att bestrida göromål, som eljest ankomma på förste kanslisekreterare. Beträffande lönebyråns arbetsuppgifter framdeles bör erinras, att, därest såsom är att vänta en avlöningsrevision för folk- och småskollärarna och lärare vid de högre kommunala skolorna i enlighet med civila avlöningsreglementets principer inom kort blir genomförd, handläggningen av de löpande löneärendena för dessa befattningshavare bör överflyttas till finansdepartementet, varigenom arbetet å lönebyrån kommer att bliva än mer krävande.

Under åberopande av den utveckling under de senaste åren av arbetsförhållandena å statssekreteraravdelningen och lönebyrån, som sålunda ägt rum, har i en inom finansdepartementet utarbetad promemoria anförts följande.

De former för arbetets bedrivande på finansdepartementets statssekreteraravdelning, som under de sista åren utvecklat sig, synas ändamålsenliga. Detta gäller — om också krisläget påskyndat utvecklingen — såvitt nu kan bedö-

mas, även för mera normala tider. Uppenbarligen representera å ena sidan statsregleringsfrågorna jämte därmed förbundna allmänna ekonomiska och finansiella problem, budgeträttsliga spörsmål m. m. och å andra sidan frågorna rörande statens löne- och pensionsväsen ärendesgrupper, som till sin art äro helt skilda från varandra och även ställa helt olika kompetenskrav på den för ärendenas handläggning ansvarige tjänstemannen. Båda grupperna äro också och torde jämväl framdeles komma att vara av sådan betydelse och så arbetskrävande att de var för sig kräva en tjänsteman med direkt ansvar för verksamheten. Det synes därför befogat att giva en mera permanent karaktär åt det provisorium, som nu råder. Lämpligen bör detta ske därigenom att å statssekreteraravdelningen inrättas en befattning som avdelningschef, vilken skulle utgöra den för statens löne- och pensionsväsen ansvarige chefstjänstemannen inom Kungl. Maj:ts kansli. För att omhänderhava och svara för arbetet i de ärenden, som sammanhänga med departementets huvudtitlar, samt löpande ärenden och ärenden gemensamma med andra departement, erfordras — även efter denna organisationsändring — en byråchefstjänst å statssekreteraravdelningen.

Liksom byråchefstjänsten bör den nya avdelningschefstjänsten tillsättas genom förordnande tills vidare, varigenom vinnes att bundenhet för framtiden icke föreligger. I lönehänseende bör avdelningschefen jämställas med chef för rättsavdelning och således hänföras till lönegraden C 8.

Det må understrykas att den här föreslagna omorganisationen, lika litet som rättsavdelningens inrättande, inverkar på den centrala och sammanhållande funktion, som statssekreteraren har att utöva beträffande samtliga riksdagsärenden och därmed sammanhängande frågor.

Vad lönebyrån angår har erfarenheten oförtydbart visat ett stadigvarande behov av de båda kvalificerade befattningar, som tilldelats byrån. Anledning att bibehålla desamma på extra ordinarie stat föreligger därför icke utan synas desamma böra uppföras på ordinarie stat. Därjämte föreligger behov av ytterligare en kvalificerad befattning å byrån. Med hänsyn till de krav beträffande kompetens och duglighet, som måste ställas på innehavaren av denna tjänst, torde en förste kanslisekreterartjänst böra nyinrättas. Den nya befattningen synes dock tills vidare böra uppföras på extra ordinarie stat.

I anledning av vad i promemorian anförts har jag samrått med ordföranden i allmänna lönenämnden, generaldirektören E. Stridsberg, samt med chefen för statskontoret, generaldirektören W. Björck. Dessa ha förordat, att de i promemorian framlagda förslagen genomföras. För egen del anser jag, att de anordningar, som måst vidtagas för att bemästra arbetet å statssekreteraravdelningen, äro nödvändiga även för framtiden och förordar därför, att såsom i promemorian föreslagits det nuvarande provisoriet gives en mera permanent karaktär. Jag förordar jämväl de ändringar beträffande personalen å departementets lönebyrå, som ifrågasatts i promemorian. Det synes mig lämpligt, att de här förordade organisationsändringarna genomföras från och med den 1 januari 1942. För genomförandet erfordras ändring av den för departementet gällande personalförteckningen. Tillräcklig anledning att under det löpande budgetåret ändra beloppet av departementets avlöningsanslag eller vidtaga jämkningar i avlöningsstaten synes icke föreligga.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att godkänna följande personalförteckning för finansdepartementet, att gälla tills vidare från och med den 1 januari 1942:

Personalförteckning.

Befattning	Lönegrad
Tjänstemän å ordinarie stat:	
1 statssekreterare	C 10
1 expeditionschef	C 8
1 chef för rättsavdelning	C 8
1 chef för löne- och pensionsavdelning	C 8
2 byråchefer	C 5
4 kansliråd	A 30
5 förste kanslisekreterare	A 26
4 andre kanslisekreterare	A 21
1 registrator	A 15
1 kansliskrivare	A 11
1 förste expeditionsvakt	A 7
3 kanslibiträden	A 7
2 expeditionsvakter	A 5
5 kontorsbiträden	A 4.
Extra ordinarie tjänstemän i högre lönegrad än 20:	
3 föredragande i regeringsrätten	Eo 29
1 förste kanslisekreterare	Eo 26.

B. Allmänna centrala ämbetsverk m. m.

[2.] **Riksräkenskapsverket: Särskilda kostnader för granskning av vissa militära räkenskaper m. m.** Genom beslut den 28 juni 1941 har Kungl. Maj:t medgivit, att av det under sjunde huvudtiteln uppförda förskottsanslaget till allmänna utgifter för försvarsberedskap: förstärkning av den civila administrationen m. m. finge disponeras *dels* ett belopp av högst 27,000 kronor till förstärkning av riksräkenskapsverkets personal för granskning av räkenskaperna för de militära centralförvaltningarnas huvudkassor samt för handläggning av å ämbetsverkets budgetbyrå förekommande göromål avseende redovisningen av försvarsutgifterna m. m., *dels ock* ett belopp av högst 1,500 kronor till reseersättningar i samband med förenämnda räkenskapsgranskning.

För det slutliga bestridandet av utgifterna för ifrågavarande ändamål böra medel äskas å tilläggsstat för innevarande budgetår. Inom riksräkenskapsverket pågår emellertid utredning angående ytterligare åtgärder för en av krisförhållandena betingad förstärkning av ämbetsverkets organisation. När

resultatet av denna utredning föreligger, torde hithörande spörsmål i ett sammanhang få underställas Kungl. Maj:ts prövning, varvid jag även torde få återkomma till frågan om reglering av förenämnda utgift å förskottsstaten.

E. Diverse.

[3.] **7 a. Partiell hyresräkning å vissa orter.** I skrivelse den 25 september 1941 inkom socialstyrelsen med förslag om utförande av en partiell hyresräkning å vissa representativa orter. Som motivering till förslaget framhöll styrelsen i huvudsak följande:

I samband med en redogörelse för utvecklingstendenserna på bostadsmarknaden hösten 1940 föreslog socialstyrelsen vissa övervakande åtgärder av statistisk art, därvid styrelsen framhöll, att även om hyresläget vore stabiliserat fram till den 1 oktober 1941, en skärpt statistisk övervakning av hyresnivån kunde visa sig nödvändig inom en relativt snar framtid. Inom styrelsen hade en plan för dylik undersökning utarbetats, vilken skulle anknytas till den allmänna hyresräkningen, men begränsas dels till ett mindre antal orter och dels till ett urval av lägenhetsbeståndet å de största orterna.

Vid samma tillfälle föreslog socialstyrelsen även en undersökning rörande storleken och sammansättningen av den bostadsreserv, som förefanns den 15 november 1940 i landets större orter. Denna undersökning kom sedermera till stånd på föreslaget sätt (SFS 1940: 921). Även om hänsyn tages till en viss ofullständighet i redovisningen, visar resultatet av undersökningen att flertalet av de berörda orterna hade en så liten reserv, att bostadsbrist kunde sägas föreligga. Vad som särskilt påkallade uppmärksamhet var den knappa tillgången på de socialt viktigaste bostadskategorierna, smålägenheter om högst två rum och kök.

Under den hittills gångna delen av innevarande år har denna bostadsbrist gjort sig alltmer gällande. Socialstyrelsens enquêter över läget omkring den 1 april och 1 juli 1941 visade också en tendens till höjda hyror, som var mera framträdande för lägenheter om högst två rum och kök än för större lägenheter och särskilt utpräglad vid nyinflyttning i moderna smålägenheter.

Läget på hyresmarknaden måste sålunda redan för den närmaste framtiden betraktas som ovisst och innebärande vissa risker. I sådant läge finner styrelsen tiden vara inne att verkställa den ovannämnda partiella hyresräkningen. En dylik undersökning skulle dessutom vara en synnerligen värdefull komplettering till den prisgeografiska undersökning, som styrelsen enligt uppdrag av Kungl. Maj:t den 23 maj 1941 har under utförande, i fall denna komme att läggas till grund för en ny indelning av riket i dyrortsgrupper.

Genom beslut den 26 september 1941 uppdrog Kungl. Maj:t åt socialstyrelsen att för en kostnad av högst 15,000 kronor verkställa en partiell hyresräkning enligt i skrivelsen framlagd plan och utfärdade samma dag kungörelse i ämnet (SFS 1941: 778). Kungl. Maj:t förklarade tillika, att kostnaderna för hyresräkningen skulle bestridas av det under sjunde huvudtiteln uppförda förskottsanslaget till allmänna utgifter för försvarsberedskap: förstärkning av den civila administrationen m. m.

Departements-chefen. Den partiella hyresräkning å vissa orter, som Kungl. Maj:t den 26 september 1941 anbefallde socialstyrelsen att verkställa och beträffande vilken kungörelse utfärdades samma dag, var i främsta rummet motiverad av behovet av skärpt statistisk övervakning över tendenserna på hyresmarknaden. De inhämtade uppgifterna voro emellertid samtidigt avsedda att komma till användning vid den inom socialstyrelsen pågående undersökningen av de lokala levnadskostnadsolikheterna inom landet för komplettering av dess redan i samband med mantalsskrivningen för år 1940 insamlade uppgifter om bostadskostnaderna. Om den partiella hyresräkningen skulle fylla sitt syfte i den av krisläget påkallade kontrollen över marknaden, var det angeläget att den igångsattes snarast möjligt. För ändamålet ställde Kungl. Maj:t till socialstyrelsens förfogande ett belopp av högst 15,000 kronor å förskottsstaten. Nämnda utgift torde nu böra täckas genom anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Partiell hyresräkning å vissa orter* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett anslag av ..... kronor 15,000.

Vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt behagar Hans Maj:t Konungen bifalla.

Ur protokollet:

V. Schwartz.

Bilaga 6.

Egentliga statsutgifter.

Åttonde huvudtiteln.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 17 oktober 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Bagge, anmäler härefter under ecklesiastikdepartementets handläggning hörande ärende angående egentliga statsutgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 samt anför därvid följande.

J. Yrkesundervisningen.

[1.] **Särskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till tekniska skolan i Stockholm.** För detta ändamål har för innevarande budgetår beviljats ett förslagsanslag av 161,000 kronor, varav 27,574 kronor skola utgå under villkor, att Stockholms stad för samma tid för berörda ändamål, under iakttagande av vad under punkten 184 i 1941 års åttonde huvudtitel anförts, bidrager med enahanda belopp, samt med beräknande, att 480 kronor tillskjutas av Sjöstedtska fonden. Anslaget disponeras på sätt framgår av sid. 554 f. i statsliggaren. Dess karaktär av förslagsanslag betingas av att vissa anslagsposter upptagits förslagsvis, nämligen vissa avlöningsposter och anslagsposten till bidrag till tekniska skolan. Sistnämnda post får nämligen överskridas med visst belopp, om elevavgifterna minskas till följd av skolans omorganisation.

Skolans styrelse har hemställt om ett tilläggsanslag av 19,600 kronor för bestridande av ökade utgifter för skolans uppvärmning.

Under normala förhållanden förbrukade skolan för uppvärmning 200 ton ångkol (5,000 kronor) och cirka 40 m^3 ved (400 kronor). För bränslesäsongen 1941/42 beräknades, att bränsletilldelningen komme att utgå helt

i form av ved. Enligt bränslekommissionens beräkningar motsvarades 1 ton kol av 6.5 m^3 ved. Vedåtgången bleve då 1,340 m^3. Då medelpriset för ved utgjorde 22 kronor per m^3, beräknades bränslekostnaden för bränslesäsongen 1941/42 till 29,480 kronor. För gäldande av bränslekostnaderna stode för läsåret 1941/42 till skolans förfogande dels 5,500 kronor av anslagsmedel (motsvarande de normala bränslekostnaderna), dels 4,380 kronor, vilket belopp beräknades inflyta genom förhöjda terminsavgifter. Med tillstånd av skolöverstyrelsen hade styrelsen nämligen för täckande av de stegrade bränslekostnaderna under läsåret 1940/41 höjt elevavgifterna med 5 kronor per termin; samma höjning beräknades även för innevarande läsår. Styrelsen ansåge det icke lämpligt att ytterligare öka terminsavgifterna. Då kostnaden för uppvärmning enbart med ved under läsåret 1941/42 beräknades till 29,480 kronor, uppstode alltså en brist av (29,480 — 5,500 — 4,380 =) 19,600 kronor.

Skolöverstyrelsen har tillstyrkt framställningen och föreslagit, att å särskild tilläggsstat skulle uppföras ett förslagsanslag till tillfällig förstärkning av anslagsposten till bestridande av bränslekostnader. På grund av osäkerheten vid beräkningen av dessa kostnader syntes anslaget tills vidare böra begränsas till 10,000 kronor.

Statskontoret har tillstyrkt anvisande av ett tilläggsanslag av 10,000 kronor, vilket dock icke borde betecknas förslagsvis.

Enligt vad statskontoret inhämtat hade skolan numera erhållit inköpslicens för 100 ton kol under bränslesäsongen 1941/42. Vid sådant förhållande torde bränslekostnaderna kunna beräknas till (100 × 65 + 690 × 22 =) 21,680 kronor. För täckande härav syntes finnas tillgängliga cirka 9,880 kronor, vadan alltså bristen skulle uppgå till omkring 11,800 kronor. Emellertid ansåge sig statskontoret icke kunna förorda, att hela detta belopp ställdes till skolans förfogande. Ämbetsverket erinrade, att någon reducering av omkostnadsposterna i skolans stat icke förekommit vare sig i samband med byggnads- och maskinyrkesskolornas utbrytning ur tekniska skolan (se prop. 1938: 158, sid. 41) eller — såsom skett vid statsförvaltningen underlydande verk och myndigheter i övrigt — vid beviljandet av anslag för budgetåret 1940/41.

I betraktande härav ville statskontoret, som således förutsatte, att merkostnaderna delvis komme att täckas genom minskade anslagsdispositioner för andra ändamål, i likhet med överstyrelsen tillstyrka, att allenast 10,000 kronor äskades såsom tilläggsanslag. Statskontoret kunde icke förorda, att anslaget gåves förslagsanslags karaktär, vilket icke tidigare skett beträffande anslag till skolans omkostnader.

Departementschefen.

Tidigare ha vid flera tillfällen tilläggsanslag och anslagshöjningar måst beviljas tekniska skolan på grund av stegrade uppvärmningskostnader. Jag vill särskilt erinra om att 1918 och 1919 års lagtima riksdagar (skrivelserna nr 8 B respektive nr 135, sid. 14) beviljade tilläggsanslag för ändamålet. Statskontoret har ansett att det ytterligare anslag, som skolan nu synes böra erhålla med anledning av uppvärmningskostnadernas ökning, borde kunna begränsas till 10,000 kronor. Jag vill för egen del understryka, att det bör vara skolans styrelse angeläget att liksom tidigare skett i liknande situationer söka i görligaste mån genom besparingar på andra håll vinna kompensation för bränsleutgifternas ökning. Jag har emellertid inhämtat,

att skolan redan nu har att dragas med ekonomiska svårigheter till följd av prisstegringar, högre städningskostnader m. m., varför begränsning av ifrågavarande bidrag till 10,000 kronor skulle medföra betydande olägenheter för skolan. Med hänsyn härtill har jag ansett mig böra förorda, att skolan erhåller en förhöjning av statsbidraget på 11,000 kronor. Medelsanvisningen synes lämpligen böra ske i den formen, att riksdagen medgiver, att av det för innevarande budgetår anvisade förslagsanslaget till bidrag till tekniska skolan i Stockholm må såsom tillfällig förstärkning av medlen till bestridande av bränslekostnader utgå ett belopp av högst 11,000 kronor.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att medgiva, att av det för budgetåret 1941/42 anvisade förslagsanslaget till Särskilda anstalter för yrkesundervisning: Bidrag till tekniska skolan i Stockholm må utöver eljest för ändamålet disponibelt belopp tagas i anspråk 11,000 kronor för bestridande av ökade bränslekostnader.

Vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt behagar Hans Maj:t Konungen bifalla.

Ur protokollet:

G. v. Krusenstjerna.

Bilaga 7.

Egentliga statsutgifter.

Nionde huvudtiteln.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 17 oktober 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER. GJÖRES, EWERLÖF.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Pehrsson-Bramstorp, anmäler härefter under jordbruksdepartementets handläggning hörande ärenden angående egentliga statsutgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 och anför därvid följande.

D. Undervisningsanstalter för jordbruk och lantmannanäringar m. m.

[1.] **12 a. Lantbrukshögskolan: Inköp av ett skogsskifte för Sunderbyns försöksgård,** *reservationsanslag.* I skrivelse den 8 mars 1941 har *styrelsen för lantbrukshögskolan* hemställt, att ett belopp av 8,000 kronor måtte ställas till lantbrukshögskolans förfogande för inköp av ett till fastigheten Sunderbyn 28^4 i Nederluleå socken av Norrbottens län hörande skogsskifte.

I skrivelsen har anförts i huvudsak följande.

Sunderbyns försöksgård i Norrbottens län, bestående av $^{37}/_{768}$ mantal Sunderbyn 6^{10} samt fastigheten Sunderbyn 6^{27}, innehåller en areal av 40.1540 hektar varav omkring 24.5 hektar odlad jord. I arealen ingå tvenne skogsskiften, hemskiftet och utskiftet. Hemskiftets skogsmark, utgörande omkring 4 hektar, har tämligen gott värde för skogsbruk. Utskiftet, till stor del bestående av försumpad mark, har mindre värde. Till egendomen hörande skogsskiften kunna icke avkasta erforderligt husbehovsvirke för försöksgården.

För att kunna utnyttja den för försöksarbetet utbildade arbetspersonalen och försöksgårdens dragare vintertid samt för att kunna tillgodose försöks-

gårdens behov av husbehovsvirke är det angeläget att försöksgården kan erhålla tillräcklig skogsareal. Ett tillfälle har nu yppat sig i det att ett skogsskifte om cirka 80 hektar hembjudits försöksgården.

Styrelsen för lantbrukshögskolan får därför hemställa, att ett belopp av 8,000 kronor måtte ställas till lantbrukshögskolans förfogande för inköp av ett till fastigheten Sunderbyn 28[4] i Nederluleå socken av Norrbottens län hörande skogsskifte om cirka 80 hektar.

Vid framställningen fanns fogat dels en skrivelse från föreståndaren för ifrågavarande försöksgård, dels utlåtande från länsjägmästaren i Norrbottens län, dels ock ett preliminärt köpeavtal. Länsjägmästarens utlåtande är av följande innehåll:

Belägenhet: cirka 1 1/2 kilometer (medelavstånd) öster om Sunderby försöksgårds gårdsbyggnad.

Areal: Totala arealen utgör cirka 80 hektar, varav omkring 6 à 7 hektar slåtteräng och mellan 3—4 hektar myr. Cirka 10 hektar utgör slyig skogsmark (lermark) samt cirka 50 hektar god skogsmark.

Jordmån: Snötäcket hindrade bedömningen, men av ståndskogens beskaffenhet att döma torde huvudparten utgöras av sandblandad lermylla, som föreföll vara ganska stenfri.

Skogens ålder: Syntes kunna bedömas till 60—90 år; växtligheten i allmänhet mycket god av toppskotten att döma. Skogen kunde uppskattas till cirka 1/4 tall och 3/4 gran jämte något björk och var av vacker växtform.

Värdering: Virkesförrådet uppskattades till 4,000 kubikmeter fast mått. Medeltillväxten uppskattas till cirka 3 kubikmeter fast mått per hektar. Den löpande tillväxten nu torde vara något högre. En uthållig tillväxt om 150 kubikmeter fast mått kan under förutsättning av god skötsel med säkerhet beräknas. Per kubikmeter fast mått torde med hänsyn till det goda avsättningsläget normalt kunna beräknas ett värde om 4 kronor, vadan årsavkastningens värde kan bedömas till 600 kronor. Om härifrån avdrages 25 procent för omkostnader skulle återstå 450 kronor, vilket kapitaliserat efter 4 procent ger ett värde av 11,250 kronor.

Nu är att märka, att skogen snabbt växer in i värdefullare dimensioner, varför värdet undan för undan ökas.

Som skogen ligger så nära försöksgården skulle den bli lämplig att sköta som demonstrationsskog, varför jag förmodar, att skogsvårdsstyrelsen kunde vara villig att åtaga sig skötseln av skogen utan kostnad för ägaren.

Över framställningen ha yttranden avgivits den 8 maj 1941 av *lantbruksstyrelsen,* den 28 i samma månad av *domänstyrelsen,* den 28 augusti 1941 av *överlantmätaren i Norrbottens län* samt den 30 september 1941 av *lantmäteristyrelsen.* Framställningen har tillstyrkts av samtliga i ärendet hörda myndigheter. Domänstyrelsen har förklarat att det för skogsskiftet begärda priset, 8,000 kronor, vore skäligt. Ur lantmäteristyrelsens yttrande må återgivas följande.

I ärendet framgår, att avsikten med det ifrågasatta förvärvet är att med erforderlig skogsmark förstärka den inom samma by belägna statens försöksgård, som består av fastigheterna Sunderbyn 6[10] och Sunderbyn 6[27]. Efter tvenne avsöndringar från den förstnämnda fastigheten uppgives försöksgårdens sammanlagda ägovidd för närvarande vara 40.1540 hektar, varav omkring 24.5 hektar odlad jord, endast cirka 4 hektar tämligen god skogs-

mark och återstoden till stor del bestående av försumpad mark av mindre värde för skogsbruk.

I ärendet är tillräckligt omvittnat försöksgårdens behov av ytterligare skogsmark. Det nu ifrågavarande Nyängesskiftet är förmånligt beläget för att tjäna ett sådant syfte. Avståndet mellan dess sydvästra hörn och försöksgårdens nordligaste gräns uppgår icke till mer än några hundratal meter. Dess omfång och beskaffenhet förefalla också lämpliga för ändamålet. Genom det ifrågasatta köpet och under förutsättning av sammanläggning av detta skifte med de i försöksgården ingående fastigheterna skulle bildas en fastighet, som innehölle ungefär 24.5 hektar odlad jord, 7 hektar slåtteräng, 54 hektar god och 10 hektar sämre skogsmark samt cirka 25 hektar närmast under annan avrösningsjord hänförlig mark. Uppenbart är att en sådan fastighet skulle äga större och allsidigare förutsättningar att bestå för sitt syfte än försöksgården med den nuvarande ägosammansättningen. Ur denna synpunkt vore alltså endast fördelar att vinna med den ifrågasatta anordningen.

Jorddelningslagen förutsätter emellertid därutöver som villkor för att avstyckning må äga rum, att jämväl återstoden av stamfastigheten skall kunna bestå som särskild fastighet för med densamma avsett ändamål eller, där den skall ingå i sammanläggning, bilda en fastighet gemensamt med den fastighet eller fastighetsdel, med vilken den skall sammanläggas. Ur denna synpunkt är i ärendet följande att anföra.

Nu ifrågavarande skogsskifte hör till fastigheten Sunderbyn 28[4], vilken äges av två personer. Sunderbyn 28[4] är på grund av sin storlek och ägosammansättning att anse såsom en jordbruksfastighet av i orten tämligen normal typ. Enligt uppgift sambrukas den emellertid för närvarande till ena hälften med den ene ägaren tillhöriga fastigheten Sunderbyn 28[3] och till andra hälften med den andre ägaren tillhöriga fastigheterna Sunderbyn 23[4] och 31[6].

Efter avskiljandet av Nyängesskiftet komme att av Sunderbyn 28[4] återstå en ägovidd av endast omkring 8 hektar, varav cirka 7 hektar åker. Det är enligt lantmäteristyrelsens uppfattning uppenbart, att ett sådant område icke kan bestå som särskild fastighet. Häri får alltså anses ligga ett hinder emot avstyckningen i fråga. Utan att detta hinder på något sätt undanröjes torde därför den ifrågasatta anordningen icke kunna genomföras.

Säljarna uppgivas ha förklarat, att Sunderbyn 28[4] efter Nyängesskiftets försäljning komme att delas dem emellan och vardera hälften därefter sammanläggas med deras respektive ovan angivna övriga fastigheter.

Härefter återstår ytterligare att undersöka, huruvida efter nyss angivna uppdelning av återstoden av styckningsfastigheten och sammanläggning av vardera hälften med säljarnas övriga fastigheter komme att bildas lämpliga jordbruksfastigheter. Ehuru vissa betänkligheter här kunna föreligga med hänsyn till att en av dessa fastigheters skogsmarktilldelning blir betydligt i underkant, anser lantmäteristyrelsen likväl dessa betänkligheter motvägas av de med anordningen förenade fördelarna för Sunderbyns försöksgård. Nämnda olägenhet torde även uppvägas därav att avsättningsmöjligheterna från den missgynnade fastigheten äro fördelaktiga.

På grund härav kan enligt lantmäteristyrelsens mening hinder icke anses böra möta för avstyckning av det till inköp för statens räkning avsedda skogsskiftet — under förutsättning likväl att de ovan angivna anordningarna med delning av återstoden av 28[4] jämte sammanläggningar i samband därmed bliva genomförda. Lantmäteristyrelsen får alltså ur fastighetsbildningssynpunkt tillstyrka bifall till lantbrukshögskolans framställning.

Departements-chefen. Av utredningen framgår, att förvärvet av ifrågavarande skogsskifte skulle ur flera synpunkter bliva till synnerlig fördel vid försöksgårdens utnyttjande. Med hänsyn härtill och då det begärda priset för skogsskiftet torde vara skäligt tillstyrker jag, att medel äskas för inköp av skiftet. Vid köpets genomförande bör uppenbarligen vad lantmäteristyrelsen i sitt yttrande anfört beaktas.

Sunderbyns försöksgård, till vilken skogsskiftet är avsett att läggas, har inköpts för anslagsmedel, som under budgetåret 1938/39 anvisades å driftbudgeten. Då frågan om gårdens redovisning bland statens tillgångar ännu icke reglerats, torde jämväl medel för inköp av skogsskiftet böra anvisas på samma sätt. Erforderliga medel för inköpet böra stå till förfogande redan under innevarande budgetår, varför jag förordar att anslag för ändamålet nu äskas å tilläggsstat.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Lantbrukshögskolan: Inköp av ett skogsskifte för Sunderbyns försöksgård* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 8,000.

H. Egnahemsbildning, kolonisation och grundförbättringar m. m.

[3.] **12. Egnahemsbildning: Byggnadsbidrag till vissa arbetarsmåbrukslåntagare,** *reservationsanslag.* Under denna anslagstitel har för innevarande budgetår anvisats ett reservationsanslag av 50,000 kronor. Enligt 19 § kungörelsen den 7 juni 1940 (nr 590) angående statsunderstödd arbetarsmåbruksverksamhet kan sökande av arbetarsmåbrukslån, om han har tre eller flera barn under sexton års ålder och om hans bostadsbyggnad med hänsyn härtill göres större än som eljest skulle ha varit behövligt, till täckande av den härigenom föranledda kostnadsökningen, i mån av behov, åtnjuta bidrag av statsmedel intill ett belopp av högst 1,000 kronor. Sådant bidrag kan också under motsvarande förutsättningar utgå till innehavare av arbetarsmåbrukslån för att täcka kostnad för tillbyggnad av bostad. Statsbidrag beviljas av egnahemsstyrelsen.

I skrivelse den 28 augusti 1941 har *egnahemsstyrelsen* — med förmälan, att de för ifrågavarande ändamål för budgetåret 1941/42 tillgängliga medlen redan i det närmaste helt tagits i anspråk — hemställt, att å tilläggsstat till riksstaten för nämnda budgetår måtte anvisas ett reservationsanslag av ytterligare 50,000 kronor.

Departements-chefen. Då det är önskvärt, att ifrågavarande verksamhet fortsättes även under återstående delen av innevarande budgetår, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Egnahemsbildning: Byggnadsbidrag till vissa arbetarsmåbrukslåntagare* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag*
av ..... kronor 50,000.

Vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt behagar Hans Maj:t Konungen bifalla.

Ur protokollet:
Per Eldin.

Bilaga 8.

Egentliga statsutgifter.

Tionde huvudtiteln.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 17 oktober 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Härefter anmälas under handelsdepartementets handläggning hörande ärenden angående egentliga statsutgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 och anföra därvid chefen för handelsdepartementet, statsrådet Eriksson, beträffande under punkten 1 upptagen fråga samt statsrådet Domö beträffande under punkten 2 upptagen fråga följande.

D. Sjöfart och handel.

[1.] **9 a. Statens isbrytarverksamhet: Utrustning,** *reservationsanslag.* För statens isbrytarverksamhet äro å riksstaten för löpande budgetår anvisade ett avlöningsanslag och ett omkostnadsanslag, båda av förslagsanslags natur. Sistnämnda anslag lyder å 150,000 kronor. I brev den 4 april 1941 till marinförvaltningen har Kungl. Maj:t förklarat, att av detta anslag skola bestridas drift- och underhållskostnader för statens isbrytarfartyg »Ymer» och »Atle», därvid bland driftkostnaderna skola inräknas sjötillägg och mässpenningar åt den till fartygen kommenderade personalen. Vidare har Kungl. Maj:t bemyndigat marinförvaltningen att under samma budgetår av anslaget använda högst 400 kronor till ersättande efter prövning av omständigheterna i det särskilda fallet av sådana med uppdrag såsom isbrytarombud förenade utgifter, för vilka ersättningsskyldighet ej åvilar annan uppdragsgivare.

I skrivelse den 10 september 1941 har *marinförvaltningen* hemställt, att Kungl Maj:t måtte föreslå riksdagen att anvisa ett belopp av 55,000 kronor för anskaffande av gyrokompassanläggning å isbrytarfartyget »Atle».

Som motivering för ifrågavarande förslag har marinförvaltningen anfört följande:

Den isbrytningstjänst, som statens isbrytarfartyg utförde huvudsakligen för handelssjöfartens räkning men vid behov jämväl för örlogsfartyg, hade alltid skett under navigatoriskt synnerligen svåra förhållanden. Redan i fredstid medförde sålunda frånvaron av flytande sjömärken eller osäkerheten i eventuellt befintliga sådanas lägen ävensom den ofta dåliga sikten betydande svårigheter för navigeringen i de grunduppfyllda farvatten såväl längs Norrlandskusten, där isbrytarassistens förekomme oftast, som längs svenska Östersjökusten, där assistens under de senare åren erfordrades i stor utsträckning. Under nu rådande förhållanden måste sjöfarten framgå inom svenskt territorialvatten, varigenom de navigatoriska svårigheterna ytterligare ökats. Ehuru isbrytarfartygen icke formellt ansvarade för de assisterade fartygens navigering, måste dessa i huvudsak förlita sig på att isbrytarfartyget framginge på ett navigatoriskt sett riktigt och med minsta möjliga risker förbundet sätt.

Av det anförda framginge den stora betydelsen av att isbrytarfartygen i möjligaste mån vore utrustade med alla de instrument, som vore ägnade att befrämja noggrann navigering, såsom gyrokompass, ekolod, radiopejlanläggning och trycklogg. Samtliga de nämnda instrumenten funnes å isbrytarfartyget »Ymer». Å »Atle» däremot funnes ingen gyrokompass utan endast magnetkompass. Denna brist hade länge varit mycket kännbar. Kompassen hade alltid varit och vore alltjämt det viktigaste navigatoriska instrumentet. Felvisning av kompassen medförde ej endast att den styrda kursen bleve felaktig utan även att pejlingar — såväl optiska som radiopejlingar — bleve felaktiga. En gyrokompass vore redan under gynnsamma förhållanden betydligt noggrannare än en magnetkompass. Å ett isbrytarfartyg tillkomme emellertid, att magnetkompasser på grund av fartygets häftiga skakningar vid gång i is utsattes för onormal förslitning med därav följande risk för felvisning. Till följd av försvarsberedskapen hade vidare »Atle» försetts med viss luftvärnsbestyckning, vilken försämrat de magnetiska egenskaperna ombord. Under nuvarande förhållanden ävensom i krigstid erfordrades dessutom avmagnetisering av fartyg, vilket medförde, även om därav betingade särskilda anordningar för kompensering av magnetkompasserna vidtoges, att desamma bleve mycket opålitliga. Avmagnetisering hade skett av »Ymer», där den till följd av utrustningen med gyrokompass icke vållat några olägenheter. Med de fordringar, som ställdes på isbrytarnas navigering, ansåge ämbetsverket det emellertid omöjligt att anordna den å »Atle» behövliga avmagnetiseringen, om icke gyrokompass funnes.

Det syntes marinförvaltningen vidare vara önskvärt, att alla de åtgärder vidtoges, som kunde bidraga till upprätthållandet av Sveriges sjöfartsförbindelser och örlogsflottans rörlighet, varför installation av gyrokompass å sagda fartyg även av dessa skäl syntes nödvändig.

Anskaffning av gyrokompasser fordrade normalt en tid av två år. För isbrytarfartyget »Atle» räknade marinförvaltningen emellertid med att kunna omkring den 15 november 1941 disponera en för annat ändamål anskaffad men först framdeles erforderlig anläggning, vilken vore lämplig för ändamålet. Installation av anläggningen beräknades kunna ske före isbrytarsäsongens början vintern 1941/42, därest beslut i frågan erhölles senast före nämnda månads ingång. Kostnaderna för anskaffning av gyrokompass i ersättning för den eventuellt för ändamålet ianspråktagna, för anordnande av gyrorum å »Atle» samt för övriga installationsarbeten å isbrytaren beräknade marinförvaltningen till sammanlagt 55,000 kronor.

Det är uppenbarligen av vikt att isbrytarfartygen, särskilt under de försvårade navigeringsförhållanden, som nu råda, äro utrustade med instrument, ägnade att underlätta och trygga navigeringen. Marinförvaltningens förslag att å isbrytarfartyget »Atle» installera en för annat fartyg anskaffad men först framdeles erforderlig gyrokompass innebär, enligt vad i ärendet framgår, att isbrytarfartygets utrustning skulle kunna kompletteras i berörda hänseende avsevärt snabbare än om en ny gyrokompass skulle särskilt anskaffas. Då förslaget synes ändamålsenligt, tillstyrker jag bifall till detsamma. Kostnaderna för anskaffning av en ny gyrokompass i ersättning för den, som tages i anspråk för »Atle», samt för vissa med installeringen av kompassen å »Atle» förenade arbeten hava beräknats till 55,000 kronor. Häremot torde ej vara något att erinra. Enär omkostnadsanslaget för statens isbrytarverksamhet icke är avsett för extraordinära anskaffningar av den storleksordning det här gäller, torde särskilt anslag för ändamålet böra begäras av riksdagen. Anslaget torde böra erhålla formen av reservationsanslag och uppföras å tilläggsstat för innevarande budgetår. *Departementschefen.*

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Statens isbrytarverksamhet: Utrustning* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 55,000.

F. Diverse.

[2.] **9 a. Torvberedning å vissa staten tillhöriga mossar,** *reservationsanslag.* 1939 års urtima riksdag anvisade till Teckning av aktier i Aktiebolaget Svensk Torvförädling m. m. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 såsom kapitalinvestering i fonden för statens aktier ett reservationsanslag av 5,000,000 kronor (r. skr. nr 85). Genom beslut den 22 december 1939 anbefallde Kungl. Maj:t statskontoret att av anslaget utbetala till teckning av aktier för statens räkning i bolaget ett belopp av 3,999,500 kronor. Bolaget, vars sammanlagda aktiekapital utgör 4,000,000 kronor, har till ändamål att i första hand i anslutning till torvmossen Store Mosse i N. Mellby och Häglinge socknar av Kristianstads län idka verksamhet för utvinning och förädling av torv jämte annan därmed förenlig verksamhet av teknisk, industriell eller kommersiell art.

Med hänsyn till den försämrade situationen beträffande importen av bränslen äskade Kungl. Maj:t sedermera i proposition nr 266 av 1940 års lagtima riksdag å kapitalbudgeten för budgetåret 1940/41 ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor till förberedande arbeten å vissa staten tillhöriga torvmossar under rubriken Statens affärsverksfonder. E. Domänverket. Propositionen bifölls av riksdagen (r. skr. nr 409). Av de ifrågavarande mossarna tillhörde en, Hästhagens mosse vid Vislanda, statens järnvägars fond;

till den del de övriga mossarna tillhörde staten ingingo de i statens domäners fond. Genom beslut den 21 juni 1940 har Kungl. Maj:t, bland annat, *dels* förklarat, att nämnda anslag å 1,000,000 kronor skulle disponeras av domänstyrelsen för utbetalning på rekvisition i mån av behov till Aktiebolaget Svensk Torvförädling, som skulle äga att efter statens industrikommissions bestämmande använda anslaget för därmed avsett ändamål, *dels ock* föreskrivit, att förenämnda Hästhagens mosse skulle överföras till statens domäners fond.

Till följd av brist på drivmedel och viss knapphet på arbetskraft kunde emellertid de förberedande arbeten, som avsågos medelst sistnämnda anslag, icke verkställas i planerad omfattning. Ett undantag utgjorde Hästhagens mosse, vilken på sin tid blivit utdikad och planerad genom statens järnvägars försorg. I avsikt att få i gång torvtillverkningen under år 1941 å denna mosse äskade Kungl. Maj:t i proposition nr 70 av 1940 års urtima riksdag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1940/41 under tionde huvudtiteln ett reservationsanslag av 800,000 kronor till Torvberedning å vissa staten tillhöriga mossar. Vid anmälan av ärendet förordades, att de medel, vilka inflöte vid försäljningen av de utvunna torvprodukterna, skulle inlevereras till statsverket och redovisas å särskild diversemedelstitel. I den mån så erfordrades, skulle de sålunda inlevererade medlen tillsvidare få, enligt närmare bestämmande av Kungl. Maj:t, disponeras för fortsatt torvberedningsverksamhet och förberedelsearbeten därtill, varvid även andra staten tillhöriga mossar än Hästhagens mosse borde kunna ifrågakomma. Propositionen bifölls av riksdagen (r. skr. nr 86).

Vidare har 1941 års riksdag (r. skr. nr 421) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i propositionen nr 259 anvisat, bland annat, till Anskaffande av maskinutrustning för torvtäkt å statliga torvmossar för budgetåret 1941/42 under elfte huvudtiteln ett reservationsanslag av 2,500,000 kronor.

Med skrivelse den 1 oktober 1941 har nu statens bränslekommission överlämnat en till Kungl. Maj:t ställd, den 26 september 1941 dagtecknad skrift från Aktiebolaget Svensk Torvförädling, däri bolaget hemställt, att Kungl Maj:t måtte utanordna ett belopp av 2,000,000 kronor att av bolaget användas såsom rörelsekapital för drivande av maskintorvtillverkning å statliga torvmossar under år 1942.

Aktiebolaget Svensk Torvförädling anför till stöd för sin framställning följande:

Med användande av medel ur det av 1940 års lagtima riksdag anvisade anslaget å 1,000,000 kronor påginge för närvarande förberedelsearbeten å sammanlagt åtta staten tillhöriga torvmossar, på vilka bränntorvtillverkning avsåges äga rum sommaren 1942. För det av 1941 års riksdag anvisade anslaget å 2,500,000 kronor avsåges skola anskaffas 35 stycken maskintorvverk av största typ jämte tillhörande utrustning. Då kapaciteten hos ett maskintorvverk vid normala driftsförhållanden vore cirka 3,000 ton per år, beräknades den sammanlagda produktionen å de åtta mossarna bliva omkring 100,000 ton maskintorv per år.

För driften å mossarna hade emellertid ännu icke något rörelsekapital anvisats. Tillverkningskostnaderna exklusive ränta och amortering hade kal-

kylerats till 18 kronor per ton maskintorv eller inalles för alla åtta mossarna till 1,800,000 kronor. Enär oförutsedda utgifter, exempelvis höjning av arbetslöner och materialpriser, kunde uppstå, borde rörelsekapitalet beräknas till 2,000,000 kronor.

Statens bränslekommission har för egen del anfört i huvudsak följande:

Det av 1940 års urtima riksdag till torvberedning anvisade anslaget å 800,000 kronor hade av Aktiebolaget Svensk Torvförädling helt tagits i anspråk. Kostnaden för själva anläggningen å Hästhagens mosse uppginge till 548,375 kronor enligt följande specifikation.

Maskinutrustningens art	Beräknad normal produktionskapacitet		Anläggningskostnad
	maskintorv ton	frästorv ton	kronor
3 stycken maskintorvverk	9,000	—	69,990
1 stycke grävverk med utsättningsbana	8,000	—	93,590
4 stycken fräsar	—	24,000	136,900
6 » skrapor			
Gemensam utrustning	—	—	225,000
Montage	—	—	22,895
Summa	17,000	24,000	548,375

Till driftskapital vid anläggningen under år 1941 hade åtgått 200,000 kronor. Resterande belopp, cirka 52,000 kronor, hade — enligt vad bolaget uppgivit — använts till uppförande av baracker för arbetarna samt till en del smärre justeringar av anläggningen.

Enligt uppgift från bolaget hade under år 1941 på Hästhagens mosse tillverkats 7,100 ton maskintorv, 22 ton sticktorv samt 9,000 ton frästorv. Med utgångspunkt från fastställda normalpriser å bränntorv (45 respektive 35 kronor för ton) och ett pris av 8 kronor 10 öre per ton för frästorv, vilket torde motsvara tillverkningskostnaderna med tillägg av 10 procent, uppginge inkomsterna för de tillverkade torvprodukterna å Hästhagens mosse till sammanlagt cirka 392,000 kronor.

Under år 1942 beräknades produktionskapaciteten på Hästhagens mosse komma att uppnå normal omfattning, nämligen 17,000 ton maskintorv och 24,000 ton frästorv. Driftskostnaderna skulle därvid stiga till 402,000 kronor, om man utginge från av bolaget kalkylerade tillverkningskostnader (exklusive ränta och amortering) å 18 kronor per ton för maskintorv och 4 kronor per ton för frästorv.

Vad anginge det av 1940 års lagtima riksdag till förberedande arbeten å vissa mossar anvisade kapitalmedelsanslaget å 1,000,000 kronor hade under år 1941 följande åtta statliga torvmossar genom bolagets försorg iordningställts, nämligen

Tyka myr vid Lönsboda i Kristianstads län;
Stänges- och *Forellmossarna* vid Källeryd i Skaraborgs län;
Förarpsmossen vid Tutaryd i Kronobergs län;
Jonstorps- och *Laggemossarna* på Hunneberg i Älvsborgs län;
Vederydsmossen vid Månsarp i Jönköpings län;
Balkarpsmossen vid Hamneda i Kronobergs län.

Bolaget hade emellertid icke varit i stånd att utföra erforderliga röjningsarbeten å mossarna utan överlåtit åt två entreprenörer, Aktiebolaget Skånska Cementgjuteriet, Malmö, och Aktiebolaget Bergendahl och Höckert, Göte-

borg, att på löpande räkning utföra huvudparten av ifrågavarande arbeten. På Jonstorps- och Laggemossarna hade erforderliga dikningsarbeten utförts av arbetsmarknadskommissionen, medan bolaget ombesörjt ytfräsning m. m.

Förenämnda förberedelsearbeten beräknades draga en kostnad av cirka 600,000 kronor. Sålunda återstode av anslaget till utförande av förberedelsearbeten på statliga torvmossar cirka 400,000 kronor. Kommissionen undersökte för närvarande andra statsmossar för att utröna, om de vore lämpliga för maskintorvberedning. Skulle så visa sig vara fallet, avsåge kommissionen att uppdraga åt bolaget att föranstalta om utförande av erforderliga röjnings- och dikningsarbeten å mossarna.

Beträffande det av 1941 års riksdag till anskaffande av maskinutrustning för torvtäkt anvisade anslaget å 2,500,000 kronor hade sammanlagt 35 stycken torvverk av största typ, med en tillverkningskapacitet av cirka 3,000 ton per verk och säsong, beställts. Dessa torvverk vore avsedda att utplaceras på följande sätt:

	Antal torvverk
Tyka myr	4
Stänges- och Forellmossarna	5
Förarpsmossen	10
Jonstorps- och Laggemossarna	8
Vederydsmossen	5
Balkarpsmossen	3
Summa	35.

Sammanlagt torde enligt bolagets beräkningar 100,000 ton maskintorv per år kunna tillverkas å nämnda åtta mossar.

Såsom bolaget framhållit hade något rörelsekapital icke anvisats för driften å mossarna. De direkta tillverkningskostnaderna hade av bolaget beräknats komma att utgöra cirka 18 kronor per ton maskintorv eller inalles för alla åtta mossarna cirka 1,800,000 kronor. Med hänsyn till resultatet av 1941 års tillverkning på Hästhagens mosse, vilket avsevärt understigit vad bolaget ursprungligen kalkylerat med, syntes det kommissionen ovisst, huruvida den beräknade kvantiteten av 100,000 ton maskintorv på övriga statsmossar skulle kunna uppnås. Å andra sidan vore det icke omöjligt, att de direkta tillverkningskostnaderna för maskintorven genom lönestegringar och ökade materialpriser komme att överstiga 18 kronor per ton. Kommissionen ville därför tillstyrka bolagets framställning om ett anslag av 2 miljoner kronor att användas som rörelsekapital vid maskintorvtillverkning på förenämnda åtta statsmossar. Sammanlagda medelsbehovet för täckande av bolagets driftskostnader vid bränntorvtillverkning å statliga torvmossar uppginge enligt förestående vid den av bolaget angivna normala produktionskapaciteten till 2,400,000 kronor. Kommissionen förutsatte, att bolaget framdeles bereddes möjlighet att av inflytande försäljningsmedel för tillverkad torv få disponera medel för driftens upprätthållande i nu angiven omfattning.

Bränslekommissionens skrivelse utmynnar i en hemställan, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta,

dels om att de medel, vilka inflöte vid försäljningen av de vid Hästhagens mosse utvunna torvprodukterna, måtte av Aktiebolaget Svensk Torvförädling få användas såsom rörelsekapital för drivande av maskintorvtillverkning å denna mosse under år 1942,

dels ock om anvisande av ett anslag av 2,000,000 kronor att av bolaget användas såsom rörelsekapital för drivande av maskintorvtillverkning å vissa andra statliga torvmossar under samma år.

Föredraganden.

Såsom framgår i ärendet beräknas produktionskapaciteten på förenämnda nio statliga mossar under år 1942 komma att utgöra omkring 17,000 ton maskintorv och 24,000 ton frästorv på Hästhagens mosse och sammanlagt 100,000 ton maskintorv på de övriga mossarna. Behovet av rörelsekapital för täckande av driftskostnaderna vid en torvtillverkning av denna storleksordning har uppskattats till 2,400,000 kronor, varav i runt tal 400,000 kronor beräknas falla å Hästhagens mosse. Ifrågavarande beräkningar föranleda ej någon erinran från min sida.

Såsom i det föregående nämnts må enligt 1940 års urtima riksdags beslut de medel, vilka inflyta vid försäljningen av utvunna torvprodukter från Hästhagens mosse, tillsvidare, i den mån Kungl. Maj:t så bestämmer, användas för fortsatt torvberedningsverksamhet. Då berörda inkomster, enligt vad statens bränslekommission uppgivit, under 1941 uppgå till i det närmaste 400,000 kronor, finnas erforderliga driftsmedel tillgängliga för Hästhagens del. Såsom rörelsekapital för torvberedningen å de övriga åtta mossarna måste däremot nya medel beredas. Jag tillstyrker, att det erforderliga beloppet, 2,000,000 kronor, på samma sätt som skedde med det tidigare, motsvarande anslaget å 800,000 kronor, anvisas såsom reservationsanslag under tionde huvudtiteln. Beloppet torde böra uppföras å tilläggsstat för det löpande budgetåret. I likhet med vad som beslutats beträffande Hästhagens mosse torde de medel, vilka inflyta vid försäljningen av de å övriga mossar utvunna torvprodukterna, böra inlevereras till statsverket och redovisas å särskild diversemedelstitel. Jag förordar tillika, att sålunda inlevererade medel, i den mån så erfordras, tillsvidare få, enligt närmare bestämmande av Kungl. Maj:t, disponeras för fortsatt torvberedningsverksamhet.

Verksamheten bör tillsvidare alltjämt omhänderhavas av Aktiebolaget Svensk Torvförädling, ehuru i ekonomiskt avseende skild från bolagets övriga verksamhet. Liksom hittills bör, i den utsträckning det lämpligen låter sig göra, samråd ske med kommerskollegium och statens bränslekommission.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels till *Torvberedning å vissa staten tillhöriga mossar* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 2,000,000;

dels ock medgiva, att inflytande försäljningsmedel för utvunna torvprodukter från ifrågavarande mossar må redovisas och disponeras i enlighet med vad i det föregående anförts.

Vad föredragandena sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt behagar Hans Maj:t Konungen bifalla.

Ur protokollet:

Sven Forssberg.

Bilaga 9.

Egentliga statsutgifter.

Elfte huvudtiteln.

Utdrag av protokollet över folkhushållningsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 17 oktober 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Härefter anmälas under folkhushållningsdepartementets handläggning hörande ärenden angående egentliga statsutgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 samt anföra därvid statsrådet Domö beträffande de under punkterna 1 och 2 upptagna frågorna samt chefen för folkhushållningsdepartementet, statsrådet Gjöres, beträffande den under punkten 3 angivna frågan följande.

D. Diverse.

[1.] **6 a. Upplysnings- och instruktionsverksamhet på torvområdet,** *reservationsanslag.* Genom beslut den 9 april 1941 bemyndigade Kungl. Maj:t statens bränslekommission att i Vislanda anordna en kurs för utbildning av torvinstruktörer. Kungl. Maj:t medgav vidare, att kommissionen finge under en tid av minst en månad under maj—juni 1941 för vart och ett av de inom södra och mellersta Sverige belägna länen anställa minst en av de i kursen deltagande personerna som torvinstruktör ävensom för tiden juli 1941—april 1942 i erforderlig utsträckning anlita torvinstruktörerna för fullgörande av de uppgifter som kommissionen närmare bestämde. Samtidigt anvisade Kungl. Maj:t från förskottsstaten för försvarsväsendet m. m. 35,000 kronor, av vilket belopp kommissionen skulle äga använda högst 7,000 kronor till täckande av kostnaderna för kursverksamheten och högst 28,000 kronor till torvinstruktörernas verksamhet.

Efter förslag av Kungl. Maj:t (prop. nr 259) anvisade 1941 års riksdag (skr. nr 421) till Upplysnings- och instruktionsverksamhet på torvområdet

å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 under elfte huvudtiteln ett reservationsanslag av 35,000 kronor för täckning av de förskottsvis anvisade medlen.

I skrivelse den 30 augusti 1941 hemställde *statens bränslekommission* att medel måtte ställas till kommissionens förfogande för anordnande av två kurser för utbildning av arbetsledare vid bränntorvföretag (torvförmän).

Till stöd för denna hemställan framhöll kommissionen, att det rådde stor brist på fackkunnigt arbetsbefäl inom bränntorvindustrien och att det med hänsyn härtill och den planerade ökningen av maskintorvproduktionen under 1942 vore nödvändigt att anordna kurser för utbildning av torvförmän. Kurserna, som av naturliga skäl måste bli av relativt kort varaktighet, omkring sex veckor, borde lämpligen förläggas till Hästhagens torvmosse vid Vislanda, där det statliga torvföretaget, aktiebolaget Svensk torvförädling, bedreve tillverkning av maskintorv och där rikliga tillfällen funnes till praktiska studier. Till deltagande i vardera kursen borde antagas högst 35 personer, enär eljest svårigheter skulle uppstå att anordna tillräckligt stor undervisningslokal samt att härbärgera kursdeltagarna och lärare i Vislanda. Statsverkets sammanlagda kostnader för kurserna kunde beräknas till 20,000 kronor, varav 12,000 kronor till föreståndar- och lärararvoden, 4,500 kronor till iordningställande av skollokal, 2,000 kronor till undervisningsmaterial, 1,000 kronor till studieresor till närbelägna torvmossar och bränntorvanläggningar samt 500 kronor till oförutsedda utgifter; kostnaderna för kursdeltagarnas resor till och från Vislanda samt för deras kost och logi därstädes skulle däremot betalas av kursdeltagarna själva.

Med anledning av denna bränslekommissionens framställning fann Kungl. Maj:t genom beslut den 5 september 1941 gott anbefalla statskontoret att från det å förskottsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1941/42 under sjunde huvudtiteln uppförda förskottsanslaget till Förstärkning av den civila administrationen m. m. (VII a), med redovisning under särskild rubrik, till bränslekommissionen på rekvisition i mån av behov utbetala högst 20,000 kronor, att av kommissionen användas för att i huvudsaklig överensstämmelse med i kommissionens skrivelse angivna riktlinjer anordna två kurser för utbildning av arbetsledare vid bränntorvföretag (torvförmän).

I skrivelse den 1 oktober 1941 har bränslekommissionen därefter under hänvisning till förberörda beslut den 9 april 1941 rörande kursverksamhet inom torvområdet m. m. hemställt om anvisande av 45,000 kronor till bedrivande av torvinstruktörsverksamhet under tiden intill den 1 juli 1942. I skrivelsen har kommissionen inledningsvis meddelat, att i den av kommissionen i Vislanda anordnade utbildningskursen för torvinstruktörer deltagit 35 befattningshavare från skogsvårdsstyrelser och hushållningssällskap, av vilka 33 sedermera ägnat sig åt den avsedda instruktörsverksamheten. Av dessa hade 13 helt arbetat för kommissionens räkning såsom torvinstruktörer under maj och juni månader, under det att 20 vid sidan av sina ordinarie arbetsuppgifter tillfälligt kunnat verka som torvinstruktörer. Av det beviljade anslaget å 35,000 kronor hade 4,300 kronor använts till kostnader för kurs-

verksamheten och för torvinstruktörsverksamheten 22,400 kronor. Å anslaget återstode således en mindre behållning, vilken emellertid till viss del komme att tagas i anspråk för betalning av räkningar, som kunde väntas från några skogsvårdsstyrelser och hushållningssällskap för deras utlägg till instruktörerna för arbete i kommissionens tjänst under sommaren 1941.

I skrivelsen har kommissionen vidare anfört:

Resultatet av torvinstruktörernas verksamhet är i stort sett tillfredsställande. Under tiden maj—juni 1941 blevo genom deras försorg sammanlagt 469 torvmossar undersökta, av vilka 287 visade sig lämpliga för sticktorvupptagning. Genom torvinstruktörernas direkta ingripande beräknas en tillverkning av cirka 55,000 ton sticktorv hava kommit till stånd under året.

Den antydda organisationen med torvinstruktörer, som till övervägande del haft sin verksamhet inriktad på andra områden och endast tidvis hunnit med att ägna sig åt torvmarksundersökningar och upplysningsverksamhet på torvområdet, har emellertid visat sig vara behäftad med vissa olägenheter. På grund av att instruktörerna till största delen varit hänvisade till att verkställa undersökningar på rekvisition av intresserade torvmarksägare, har en systematisk bearbetning av mossägarna genom personlig påverkan icke kunnat verkställas. En sådan uppläggning av verksamheten var emellertid icke möjlig, enär en mera fullständig kännedom om torvmarkstillgångarna ej förefanns, när verksamheten organiserades. Kommissionen hade då endast vissa uppgifter om torvmossarna i landet till förfogande, vilka frivilligt lämnats kommissionen.

Förhållandena äro nu annorlunda, sedan genom kungörelsen den 12 september 1941 föreskrivits, att uppgifter skola lämnas om alla i landet befintliga bränntorvmossar samt övriga tidigare icke undersökta torvmossar i Svea- och Götaland, som oberäknat odlade delar av mossen hava en areal av minst fem hektar.

Nämnda inventeringsuppgifter komma under höstens och vinterns lopp att bearbetas inom kommissionen. En plan kommer därvid att uppgöras huru mossarna skola snabbt och säkert bliva undersökta med avseende på en eventuell exploatering för bränntorvtillverkning. För att verkställa de torvmarksundersökningar, som därvid bliva erforderliga, behöver kommissionen under tiden april—juni 1942 anlita ett antal torvinstruktörer, förslagsvis 15, som var och en tilldelas ett visst distrikt i södra och mellersta Sverige, inom vilket propagandaverksamheten och undersökningarna skola äga rum efter på förhand av kommissionen uppgjorda planer.

Kommissionen avser att för nyssnämnda ändamål utvälja de dugligaste av de hittillsvarande torvinstruktörerna och eventuellt utfylla antalet med lämpliga personer.

Innan den ifrågasatta verksamheten påbörjas, är det nödvändigt att under någon veckas tid förbereda instruktörerna och meddela dem grundliga instruktioner rörande den avsedda verksamheten. Härtill erfordras dels föreläsningar och diskussioner, vilka kunna förläggas till kommissionens kurslokal i Vislanda, dels ock praktiska demonstrationer å ett antal torvmossar. Kostnaderna härför uppskattar kommissionen preliminärt till 3,000 kronor. Nu tillgängligt anslag torde emellertid vara tillräckligt för täckande av dessa kostnader. Till bestridande av kostnaderna för de ytterligare utbildade instruktörernas verksamhet under april—juni 1942 erfordras 35,000 kronor. Ersättningen till torvinstruktörerna har därvid beräknats utgå enligt samma grunder, som innevarande år gällt för torvinstruktörerna.

Övriga torvinstruktörer, som genomgått utbildningskursen i Vislanda i april 1941 och som under sommarens lopp förvärvat en viss erfarenhet rö-

rande bränntorvhanteringen, böra enligt kommissionens mening även under år 1942 utnyttjas för fortsatt propaganda- och instruktionsverksamhet. Kostnaderna för denna verksamhet uppskattas av kommissionen till 10,000 kronor under tiden maj—juni 1942.

Föredraganden.

För att den ifrågasatta kursverksamheten för utbildning av sakkunnigt arbetsbefäl för torvindustriens behov, vilken verksamhet otvivelaktigt utgör ett viktigt led i strävandena att öka torvproduktionen, utan dröjsmål skulle kunna påbörjas, ha erforderliga medel för finansiering av verksamheten anvisats från förskottsstaten. De förskottsvis bestridda utgifterna synas nu böra täckas å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42.

Av bränslekommissionens redogörelse för den hittills bedrivna torvinstruktörsverksamheten framgår, att densamma i stort sett lämnat ett gott resultat, trots de relativt begränsade möjligheter som förelegat för torvinstruktörernas ingripande. Då man kan vänta att torvinstruktörernas verksamhet under kommande år på grund av den ökade kännedom, som numera vunnits om förefintliga torvmossar, kommer att bliva ordnad på ett mera rationellt sätt än tidigare, torde man kunna utgå från att en fortsatt torvinstruktörsverksamhet skall få avsevärt ökad betydelse för tillverkningen av sticktorv. Det måste därför anses synnerligen angeläget att en fortsatt torvinstruktörsverksamhet kommer till stånd. Jag vill således förorda att medel äskas för detta ändamål. Mot de kostnadsberäkningar som bränslekommissionen framlagt och den planerade användningen av medlen synes mig icke vara något att erinra.

Den kursverksamhet för utbildning av torvförmän, som påbörjats med hjälp av de förskottsvis anvisade medlen, torde kunna anses i huvudsak tjäna samma syfte som den ifrågasatta torvinstruktörsverksamheten, nämligen en utvidgning och effektivisering av torvtillverkningen. Det synes därför motiverat, att dessa båda medelsbehov tillgodoses från ett gemensamt anslag. För vinnande av överensstämmelse med vad som gäller för budgetåret 1940/41 torde anslaget böra benämnas Upplysnings- och instruktionsverksamhet på torvområdet samt betecknas som reservationsanslag. Anslaget bör bestämmas till (20,000 + 45,000 =) 65,000 kronor.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Upplysnings- och instruktionsverksamhet på torvområdet* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 65,000.

[2.] **6 b. Prov av värmetekniska anordningar,** *reservationsanslag.* I skrivelse den 27 augusti 1941 hemställde byggnadsstyrelsen, efter framställning hos styrelsen av statens bränslekommission, att medel måtte ställas till styrelsens förfogande till bestridande av kostnaderna för verkställande av provningar av nykonstruerade värmeledningspannor samt andra för centralvärmeanläggningar avsedda nya apparater och anordningar.

I sin framställning till byggnadsstyrelsen anförde *bränslekommissionen* bland annat:

På grund av den minskade importen av stenkol och koks har kommissionen sett sig nödsakad föreskriva, att bränslebehovet för centraluppvärmning av fastigheter under instundande uppvärmningsperiod, utom för vissa begränsade områden av landet, till övervägande del skall täckas med ved.

Då ojämförligt största delen av värmeledningspannorna utgöras av kokspannor och eldningen med ved i dessa pannor innebär besvär av teknisk natur och ökade arbetskostnader, ha å marknaden redan uppträtt pannkonstruktioner och apparater, vilkas upphovsmän förmena, att olägenheterna med vedeldningen försvinna, om dessa apparater inmonteras. Oftast grunda sig dessa påståenden på okritiskt utförda prov. Helt naturligt är allmänhetens intresse mycket stort för dessa apparater, då i annonser och prospekt ställas i utsikt betydliga bränslebesparingar och mindre besvär.

Det måste därför anses vara av största betydelse att dylika pannor, panninsatser och apparater underkastas opartiska och tekniskt riktiga prov samt att allmänheten erhåller kännedom om resultaten.

Framställningen utmynnade i en hemställan, att byggnadsstyrelsen, som i motsats till bränslekommissionen genom sin värmetekniska avdelning och dess pannlaboratorier hade förutsättningar att omedelbart kunna påbörja undersökningar av här antydd art, måtte åtaga sig ifrågavarande provningar och i samband med den upplysningsverksamhet styrelsen bedriver för vedeldningens främjande låta resultaten komma till allmän kännedom.

För egen del framhöll *byggnadsstyrelsen* huvudsakligen följande:

De av bränslekommissionen påyrkade undersökningarna borde lämpligen snabbt genomföras å samtliga nykonstruktioner. För detta ändamål är emellertid byggnadsstyrelsens laboratorium för litet. En utvidgning kan ej av lokala skäl företagas och inrättandet av ett nytt laboratorium skulle draga dryga kostnader och svårligen kunna utföras på rimlig tid. Om provningarna anförtros åt byggnadsstyrelsen, som likväl torde vara den för ifrågavarande ändamål bäst rustade statliga institutionen, måste de därför begränsas till att enbart omfatta de anordningar, varom en allmän upplysning är mest behövlig.

Vidare torde byggnadsstyrelsens arbete böra inskränkas till att med stöd av företagna provningar till bränslekommissionen avgiva erforderliga rapporter och utlåtanden, under det att kommissionen i samband med sin övriga informationsverksamhet bör i lämplig form och omfattning bringa provningsresultaten till allmänhetens kännedom.

Som ovanberörda utlåtanden kunna bliva av menlig inverkan beträffande avsättningen av en del i marknaden förekommande fabrikat, kan någon ekonomisk medverkan från fabrikanternas sida ej påräknas för provens genomförande. De anordningar, som skola avprovas, böra därför lämpligen av bränslekommissionen kostnadsfritt ställas till byggnadsstyrelsens förfogande.

Byggnadsstyrelsen saknar emellertid medel för det erforderliga provningsarbetet. Under förutsättning att ingen ersättning utgår till styrelsens värmetekniska avdelnings personal för dess medverkan vid ifrågavarande provningar kunna de månatliga kostnaderna härför uppskattas till 1,700 kronor. Då undersökningarna torde komma att pågå minst ett halvår bör det för ändamålet erforderliga anslagets storlek bestämmas till 10,000 kronor.

I en därefter till folkhushållningsdepartementet inkommen promemoria av den 11 september 1941 anhöll bränslekommissionen, att 5,000 kronor måtte

ställas till byggnadsstyrelsens förfogande för inköp av sådana värmetekniska anordningar, varom nu är fråga.

Genom beslut den 12 september 1941 fann Kungl. Maj:t gott dels bemyndiga byggnadsstyrelsen att för en kostnad av högst 10,000 kronor i samråd med bränslekommissionen låta utföra prov av angivna värmetekniska anordningar ävensom att för en kostnad av högst 5,000 kronor, i den mån så erfordrades för ifrågavarande ändamål, inköpa sådana anordningar, dels ock anbefalla statskontoret att, med anlitande av det å förskottsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1941/42 under sjunde huvudtiteln uppförda förskottsanslaget till Förstärkning av den civila administrationen m. m. (VII a) och med redovisning under särskild rubrik, till byggnadsstyrelsen på rekvisition i mån av behov utanordna sålunda anvisade belopp, sammanlagt högst 15,000 kronor.

Föredraganden.

Med hänsyn till angelägenheten av att allmänheten erhåller vederhäftiga upplysningar rörande sådana värmetekniska anordningar, som åsyfta att åstadkomma en god värmeekonomi vid eldning med ved i kokspannor, har det befunnits önskvärt att på sätt myndigheterna föreslagit med statlig medverkan föranstalta om provning av åtskilliga i marknaden förekommande anordningar för sådant ändamål. Då det därjämte varit angeläget att snarast möjligt genomföra dessa prov, har såsom av det föregående framgår Kungl. Maj:t från förskottsstaten ställt ett belopp av 15,000 kronor till byggnadsstyrelsens förfogande för ändamålet. Ifrågavarande utgifter böra täckas genom anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Prov av värmetekniska anordningar* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 15,000.

[3.] **6 c. Särskilda omkostnader för vissa fartyg,** *förslagsanslag.* Genom beslut den 18 oktober 1940 förordnade Kungl. Maj:t med stöd av 4 § allmänna förfogandelagen, att nio närmare angivna norska ångfartyg, liggande i Göteborgs och Malmö hamnar, skulle tillsvidare, till dess Kungl. Maj:t annorlunda förordnade, upplåtas till kronan. Tillika föreskrev Kungl. Maj:t, att ifrågavarande fartyg under tiden för förfogandet skulle behandlas såsom svenska fartyg, varjämte Kungl. Maj:t uppdrog åt statens trafikkommission att under samma tid omhänderhava fartygen samt meddela närmare föreskrifter angående användningen av desamma. Slutligen förklarade Kungl. Maj:t sig vilja framdeles på framställning av trafikkommissionen meddela beslut angående bestridandet av kostnaderna i anledning av förfogandet.

Kungl. Maj:t ställde sedermera enligt särskilda beslut sammanlagt 1,050,000 kronor till trafikkommissionens förfogande såsom driftkapital för ifrågavarande fartyg.

Sedan det därjämte visat sig, att medel blivit erforderliga för bestridande av engångskostnader för iståndsättande och utrustning av vissa av fartygen samt för löpande kostnader för underhåll av fartygens förutvarande besättningar, anvisade 1941 års riksdag (skr. nr 203), efter förslag av Kungl. Maj:t (prop. nr 56), till Särskilda omkostnader för vissa fartyg å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 under elfte huvudtiteln ett förslagsanslag av 636,000 kronor, varjämte riksdagen förklarade sig icke hava funnit anledning till erinran mot departementschefens i förberörda proposition gjorda uttalande om att eventuellt erforderliga kostnader för ifrågavarande ändamål under budgetåret 1941/42 skulle få preliminärt utgå från förskottsstat.

I skrivelse den 15 juli 1941 gjorde *trafikkommissionen* framställning om anvisande av ytterligare medel för sist angivna ändamål.

Till stöd för denna framställning anförde kommissionen huvudsakligen följande:

Av tidigare anvisade medel å 636,000 kronor ha av kommissionen hittills utanordnats tillsammans 584,871 kronor 31 öre, varför för närvarande av berörda medel återstå odisponerade 51,128 kronor 69 öre.

I skrivelse den 12 juli 1941 har Stockholms rederiaktiebolag Svea anhållit om täckning för kostnader å tillhopa 154,835 kronor för reparationer å ett av nu ifrågavarande fartyg, vilket jämlikt bemyndigande av Kungl. Maj:t den 1 november 1940 upplåtits till bolaget.

Utgifter inom den närmaste tiden för här ifrågavarande ändamål kunna nu vidare förutses för besiktningskostnader enligt allmänna förfogandelagen, omkring 25,000 kronor, samt för underhåll (hyra, kost och logi) av fartygens förutvarande besättningar för månaderna juli—december 1941, 76,028 kronor 86 öre.

Sammanlagt skulle alltså, såvitt nu kan bedömas, för den närmaste tiden erfordras för bestridande av utgifter, varom här är fråga (154,835 + 25,000 + 76,028: 86 =) 255,863 kronor 86 öre. Härför finnes, som förut nämnts, disponibelt, såvitt angår å budgetåret 1940/41 belöpande utgifter, ett belopp av 51,128 kronor 69 öre, varför ytterligare skulle behöva nu anvisas 204,735 kronor 17 öre eller i avrundat tal 205,000 kronor.

Med anledning av denna trafikkommissionens framställning anbefallde Kungl. Maj:t genom beslut den 18 juli 1941 statskontoret att från det å förskottsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1941/42 under sjunde huvudtiteln uppförda förskottsanslaget till Förstärkning av den civila administrationen m. m. (VII a), med redovisning under särskild rubrik, till trafikkommissionen på rekvisition i mån av behov utbetala högst 205,000 kronor, att av kommissionen mot redovisningsskyldighet användas för i kommissionens skrivelse angivna ändamål.

I skrivelse den 29 september 1941 har trafikkommissionen gjort framställning om anvisande av ytterligare *dels* 50,000 kronor såsom driftkapital för fartygen, *dels ock* 200,000 kronor för iståndsättande och utrustning av vissa av fartygen samt för underhållet av fartygens förutvarande besättningar. Till stöd härför har i skrivelsen anförts huvudsakligen följande:

Av kommissionen ha hittills utbetalats för fartygens driftkostnader 753,405 kronor 89 öre. För fartygens iståndsättande och utrustning samt till fartygsbesättningarnas underhåll ha utbetalats tillhopa 782,609 kronor 54 öre.

Till kommissionens förfogande efter utgången av september 1941 stå sålunda för eventuellt erforderliga ytterligare driftförskott (1,050,000 — 753,405: 89 =) 296,594 kronor 11 öre samt för reparationer m. m. (636,000 + 205,000 — 782,609: 54 =) 58,390 kronor 46 öre. Anmärkas bör emellertid, att vid slutgranskning av räkenskaperna en del, ehuru sannolikt mindre, förskjutningar kunna komma att äga rum mellan drift- och reparationskontona genom erforderliga befunna omföringar från det ena kontot till det andra.

I vad mån, utöver det enligt vad förut nämnts disponibla beloppet av ej fullt 300,000 kronor till driftförskott, ytterligare medel skola visa sig erforderliga under återstoden av budgetåret 1941/42 kan icke med visshet förutsägas. Det synes kommissionen emellertid tillrådligt, att av riksdagen såsom ytterligare driftkapital äskas ett mindre belopp, förslagsvis 50,000 kronor.

Vidkommande härefter frågan, huru stort belopp som utöver det förenämnda disponibla beloppet av 58,390 kronor 46 öre skall visa sig erforderligt för reparationer m. m., må framhållas, att för detta ändamål kunna under återstoden av budgetåret förutses *dels* för ytterligare besiktningskostnader enligt förfogandelagen omkring 25,000 kronor, *dels ock* för underhåll (hyra, kost och logi) av fartygens förutvarande besättningar för månaderna oktober 1941—juni 1942 ett belopp av 113,572 kronor 29 öre, eller sålunda sammanlagt 138,572 kronor 29 öre. Utöver det nyssnämnda disponibla beloppet skulle alltså för angivna, nu förutsebara utgifter erfordras (138,572: 29 — 58,390: 46 =) 80,181 kronor 83 öre. Det torde emellertid vara tillrådligt, att av riksdagen äskas, utöver vad som erfordras för täckande av genom Kungl. Maj:ts beslut den 18 juli 1941 för iståndsättande och utrustning av vissa av nu ifrågavarande fartyg samt för underhållet av fartygens förutvarande besättningar anvisat förskott å 205,000 kronor, visst större belopp än det, som motsvarar den del av nu direkt förutsebara utgifter, för vilka täckning genom disponibla medel ej finnes, förslagsvis tillhopa i avrundat tal 200,000 kronor, såsom förslagsanslag för samma ändamål.

Departementschefen. Med tillämpning av riksdagens uttalande att eventuellt erforderliga medel för bestridande av reparationskostnader för ifrågavarande fartyg samt utgifter för de förutvarande besättningarnas underhåll finge preliminärt utgå från förskottsstat har såsom av det föregående framgår genom Kungl. Maj:ts beslut den 18 juli 1941 från förskottsstat anvisats 205,000 kronor till gäldandet av sådana kostnader. Ifrågavarande från förskottsstat sålunda anvisat belopp bör nu täckas genom anslag å tilläggsstat I till riksstaten för innevarande budgetår.

De sålunda förskottsvis anvisade medlen bliva emellertid icke tillräckliga för de ifrågavarande kostnaderna under återstoden av innevarande budgetår. Trafikkommissionen har i sin skrivelse den 29 september 1941 framhållit, att av de hittills anvisade medlen omkring 58,400 kronor återstå oanvända, men att totalkostnaderna under budgetåret beräknas komma att uppgå till omkring 138,600 kronor. Med ledning av dessa beräkningar skulle alltså för innevarande budgetår till täckande av utgifter av ifrågavarande slag erfordras ytterligare (138,600 — 58,400 =) 80,200 kronor, avrundat till 80,000 kronor. Tillhopa med det belopp som erfordras för täckning av de förskottsvis utanordnade medlen utgör medelsbehovet för ifrågavarande ändamål alltså (205,000 + 80,000 =) 285,000 kronor. Jag förordar, att detta belopp anvisas

under rubriken Särskilda omkostnader för vissa fartyg under elfte huvudtiteln å tilläggsstat I till riksstaten för innevarande budgetår. På grund av att ytterligare utgifter av nu angivet slag såsom kommissionen framhållit icke äro uteslutna, bör anslaget betecknas som förslagsanslag.

Under fonden för förlag till statsverket torde jag senare denna dag få anmäla fråga om täckning av förskottsvis anvisat driftkapital för fartygen. Trafikkommissionens framställning om anvisande av ytterligare medel för detta ändamål anser jag mig icke böra biträda för närvarande, enär enligt kommissionens redogörelse ett avsevärt belopp alltjämt står till förfogande.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Särskilda omkostnader för vissa fartyg* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *förslagsanslag* av ..... kronor 285,000.

Vad föredragandena sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt behagar Hans Maj:t Konungen bifalla.

Ur protokollet:

Sven Persson.

Bilaga 10.

Kapitalinvesteringar.

Utrikesdepartementet.

Utdrag av protokollet över utrikesdepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 17 oktober 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Ministern för utrikes ärendena anmäler under utrikesdepartementets handläggning hörande ärende angående kapitalinvesteringar å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 samt anför därvid följande.

Statens allmänna fastighetsfond.

[1.] **1 a. Utvidgning av fastighet för beskickningen i Berlin,** *reservationsanslag.* Den 19 juli 1940 beslöt Kungl. Maj:t att uppdraga åt chefen för personalavdelningen i utrikesdepartementet att gå i författning om att för statens allmänna fastighetsfonds räkning till ett pris av cirka 125,000 svenska kronor förvärva fastighet för beskickningen i Berlin. Samtidigt anbefallde Kungl. Maj:t, såsom i årets statsverksproposition anmälts för riksdagen, statskontoret att för bestridande av kostnaderna för förvärvet från det å driftbudgeten anvisade förslagsanslaget till oförutsedda utgifter utbetala erforderligt belopp. Tillika föreskrevs, att fastigheten å statens allmänna fastighetsfond skulle bokföras till ett värde motsvarande för förvärvet utgivet belopp, vilket jämväl skulle uppföras å fastighetsfondens skuldsida.

Förvärvet står i samband med att beskickningens nuvarande fastighet vid den pågående nyregleringen av Berlins stadsplan kommer att exproprieras och det nuvarande beskickningshuset att rivas. Från beskickningens sida har framhållits, att den genom ifrågavarande fastighetsförvärv erhållna tomten knappast vore tillräckligt stor, för att därå lämpligen skulle kunna uppföras ett nytt beskickningshus. Huru nybyggnaden under rådande förhållanden tills vidare bör ställas på framtiden, har beskickningen undersökt

möjligheterna att åstadkomma en utvidgning av den redan förvärvade fastigheten. Från tysk sida har medgivande härtill lämnats. Det beräknas, att kostnaderna därför skulle kunna begränsas till 50,000 kronor. Därvid har framhållits, att detta pris vore att betrakta som fördelaktigt och att förvärvet skulle kunna medföra inkomster för staten i form av hyror från tjänstemännen vid beskickningen. Från beskickningens sida har i anledning härav hemställts, att 50,000 kronor måtte ställas till dess förfogande för ändamålet.

Departementschefen. På de av beskickningen anförda skälen biträder jag dess förslag att för en kostnad av högst 50,000 kronor söka få till stånd ifrågavarande utvidgning av den fastighet, som avsetts för uppförande av nytt beskickningshus. Då medlen böra kunna disponeras inom en nära framtid, förordar jag att anslag för ändamålet äskas å tilläggsstat I till riksstaten för löpande budgetår.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Utvidgning av fastighet för beskickningen i Berlin* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 50,000.

Vad föredraganden sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt behagar Hans Maj:t Konungen bifalla.

Ur protokollet:

Stig Unger.

Bilaga 11.

Kapitalinvesteringar.

Försvarsdepartementet.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 17 oktober 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Sköld, anmäler härefter under försvarsdepartementets handläggning hörande ärenden angående kapitalinvestering å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 med förmälan tillika, att ärendena under punkterna 1, 2, 5 och 6 vore av den natur, att närmare redogörelse för deras innebörd än som av det följande framginge icke borde ske till statsrådsprotokollet samt att ytterligare upplysningar i ärendena finge lämnas genom de handlingar, som komme att tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

Departementschefen anför vidare:

Försvarsväsendets fastighetsfond.

Arméförvaltningens delfond.

[1.] **3 a. Ordnande av förläggningen för försvarsväsendets radioanstalt,** *reservationsanslag.* Frågan om radioanstaltens framtida organisation har under de senaste åren vid olika tillfällen varit under övervägande. På förslag av Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition (fjärde huvudtiteln, punkten 147) har riksdagen (skrivelse nr 4, punkten 144) anvisat ett reservationsanslag av 80,000 kronor för tillgodoseende under budgetåret 1941/42 av anstaltens medelsbehov sådant det kunnat beräknas på grundval av ett av

chefen för försvarsstaben hösten 1940 framlagt organisationsförslag. Senast har emellertid spörsmålet om anstaltens organisation upptagits till behandling i en för innevarande års riksdag framlagd proposition (nr 211), vilken närmast föranletts av ett av överbefälhavaren över rikets försvarskrafter i skrivelse den 23 januari 1941 framlagt förslag till utvidgning av radioanstalten. Av skäl, som i propositionen närmare berördes, ansågs definitiv ståndpunkt till frågan om organisationens utvidgning i förhållande till försvarsstabschefens hösten 1940 framlagda förslag icke för det dåvarande böra tagas. Då emellertid en ytterligare förstärkning av radioanstaltens organisation kunde bliva ofrånkomlig redan under innevarande budgetår, begärde och erhöll Kungl. Maj:t riksdagens bemyndigande att, i avvaktan på statsmakternas ståndpunktstagande i ämnet, under vissa förutsättningar vidtaga de åtgärder, som för det ändamålsenliga bedrivandet av anstaltens verksamhet kunde finnas av omständigheterna påkallade (riksdagens skrivelse nr 4, punkten 144).

Vid framläggandet av nämnda proposition erinrade jag om att radioanstaltens lokalfråga ännu icke vore löst, vilket försvårade bedömandet av spörsmålet om organisationens slutliga utformning i detalj. Sedan överbefälhavaren över rikets försvarskrafter framhållit vikten av att lokalfrågan snarast bringades till en lösning, har det synts mig lämpligt att nu underställa riksdagen denna fråga.

Bortsett från ett anslag å 135,000 kronor, som av 1939 års urtima riksdag (skrivelse nr 43) beviljats till vissa byggnadsarbeten m. m. ha några särskilda medel icke äskats av riksdagen för beredande av lokaler åt radioanstalten. Verksamheten har hittills bedrivits i förhyrda lokaler. I samma mån som verksamheten undan för undan blivit mer omfattande har emellertid behov uppkommit av att mer definitivt ordna anstaltens förläggningsförhållanden. Hösten 1940 anhöll sålunda chefen för försvarsstaben hos arméförvaltningens fortifikationsstyrelse, att styrelsen måtte igångsätta utredning rörande de ekonomiska förutsättningarna för förläggandet av radioanstalten enligt vissa från försvarsstaben lämnade anvisningar. Sedan utredning i ärendet verkställts, framlade fortifikationsstyrelsen i skrivelse den 24 februari 1941 förslag i ämnet. Förslaget, vars genomförande skulle draga en kostnad av 6,251,000 kronor, omfattade inköp av viss i skrivelsen angiven egendom, ändrings- och iståndsättningsarbeten å befintliga byggnader ävensom uppförande av erforderliga nybyggnader. Förslaget har icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

I skrivelse den 8 augusti 1941 har sedermera *överbefälhavaren över rikets försvarskrafter* framlagt nytt förslag i ämnet. Överbefälhavaren har därvid anfört bland annat, att — sedan ett realiserande av det av arméförvaltningens fortifikationsstyrelse i skrivelsen den 24 februari 1941 skisserade förslaget med hänsyn till de betydande kostnaderna icke ansetts böra komma i fråga — nya undersökningar utförts i avsikt att på bästa sätt lösa förläggningsfrågan. Kostnaderna för det förslag, som därvid befunnits böra genomföras,

beräknas approximativt till 3,125,000 kronor, varav 138,700 kronor belöpte på fordon och inventarier och återstoden på byggnadskostnader o. dyl. Överbefälhavaren hemställde, att förstnämnda belopp måtte ställas till förfogande.

Departementschefen.

Frågan om ordnandet av radioanstaltens lokalförhållanden bör helst bedömas i sitt samband med spörsmålet om anstaltens framtida organisation. Till sistnämnda spörsmål har, såsom av den lämnade redogörelsen framgår, statsmakterna ännu icke fattat slutlig ståndpunkt. Vid anmälan av frågan i propositionen nr 211 till innevarande års riksdag framhöll jag emellertid, att en lösning av anstaltens organisationsfråga i huvudsaklig överensstämmelse med de av överbefälhavaren i skrivelsen den 23 januari 1941 angivna riktlinjerna syntes ägnad att ur effektivitetssynpunkt medföra beaktansvärda fördelar. Ehuru jag icke för det dåvarande fann mig beredd att fatta slutlig ståndpunkt till organisationsfrågan i hela dess vidd, ansåg jag vissa omständigheter tala för att en ytterligare förstärkning av radioanstaltens organisation kunde bliva ofrånkomlig redan under budgetåret 1941/42. Jag anförde, att de av överbefälhavaren uppdragna riktlinjerna syntes ägnade att tjäna till ledning vid de åtgärder, vilka i ett sådant läge borde vidtagas. Med stöd av riksdagens bemyndigande har Kungl. Maj:t även funnit nödvändigt medgiva vidtagandet av vissa åtgärder med avseende å anstaltens verksamhet under innevarande budgetår, åsyftande bl. a. ett tillgodoseende av anstaltens behov av civil personal. Rörande den närmare innebörden av dessa beslut torde upplysning få inhämtas genom de handlingar, som komma att överlämnas till riksdagens vederbörande utskott.

De skäl, som i förenämnda proposition anfördes till stöd för att med ett definitivt beslut rörande radioanstaltens framtida organisation tills vidare borde anstå, föreligga enligt min mening alltjämt. Ytterligare någon tids erfarenhet rörande förhållandena under rådande beredskap synes böra inhämtas för att läggas till grund för ett blivande beslut i organisationsfrågan. I denna fråga torde därför tidigast år 1942 förslag kunna föreläggas riksdagen.

På grund av vad nu anförts kunde det ligga nära till hands att låta jämväl med ställningstagandet till radioanstaltens lokalfråga anstå och upptaga densamma till behandling parallellt med organisationsspörsmålet. Häremot måste emellertid framhållas, att det hittillsvarande provisoriet i lokalfrågan är förenat med avsevärda olägenheter, som försvåra anstaltens arbete. Då anstaltens arbetsresultat är av utomordentligt stor betydelse ur olika synpunkter, särskilt under nu rådande förhållanden, måste i betraktande av det anförda ett fortsatt lokalprovisorium framstå såsom synnerligen olägligt. Efter min mening är det därför nödvändigt, att åtgärder redan i nuvarande läge vidtagas för beredande av permanenta lokaler för anstalten. Gentemot invändningen att lokalbehovet på lång sikt i närvarande stund icke med säkerhet kan överblickas till följd av att anstaltens fredsorganisation alltfort är svävande, må påpekas, att man vid lokalfrågans lösning jämväl måste be-

akta utrymmesbehovet under beredskapsförhållanden och i krig. Oavsett fredsorganisationens omfattning måste det helt naturligt sörjas för att anstalten vid dylika förhållandens inträde omedelbart må effektivt kunna funktionera. Av det anförda blir en följd, att anstaltens utrymmen måste tillmätas något större än som påkallas av fredsorganisationens behov utan att detta likväl kan anses medföra minskad rörelsefrihet för statsmakterna vid bedömandet av organisationsfrågan i en framtid.

Överbefälhavarens förslag i lokalfrågan, som i stort sett tillgodoser de i det föregående antydda synpunkterna, finner jag mig således i huvuddragen kunna godtaga. Jag förordar därför, att detsamma lägges till grund för lösningen av ifrågavarande spörsmål. Kostnaderna ha av överbefälhavaren approximativt uppskattats till omkring 3,125,000 kronor. Även om hänsyn tages till den speciella karaktären av dessa anläggningar, i vilka ingå ett flertal specialinstallationer av skilda slag, synas dock anläggningskostnaderna i och för sig höga. På grund därav har jag föranstaltat om utredning rörande möjligheterna att nedbringa kostnaderna, vilken givit vid handen, att det genom vissa detaljändringar är möjligt att begränsa kostnadsramen till omkring 2,760,000 kronor. I denna summa ingår icke kostnaden för anskaffning av vissa fordon och inventarier, i förslaget som nämnts upptagna till 138,700 kronor; frågan om anvisande av medel för detta ändamål torde få senare upptagas efter framställning av vederbörande myndigheter.

Därest riksdagen icke har något att erinra mot ett genomförande av föreliggande förslag på sätt nu förordas, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att fatta beslut om byggnadsföretagets igångsättande. Jag förutsätter, att Kungl. Maj:t äger att inom förut angiven kostnadsram vidtaga de jämkningar i förslaget, som med hänsyn till erfarenheterna rörande anstaltens verksamhet under nuvarande förhållanden kunna finnas behövliga eller eljest visa sig lämpliga.

I förevarande sammanhang böra medel äskas endast för bestridande av de kostnader, som beräknas belöpa å innevarande budgetår. I sådant hänseende torde ett belopp av 1,500,000 kronor komma att förslå. Beloppet synes böra anvisas såsom kapitalinvestering i arméförvaltningens delfond av försvarsväsendets fastighetsfond.

Under åberopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för *Ordnande av förläggningen för försvarsväsendets radioanstalt* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av . . kronor 1,500,000.

[2.] **5 a. Anordnande av centralförråd för intendenturmateriel,** *reservationsanslag.* I skrivelse den 31 maj 1941 ha *arméförvaltningens intendenturdepartement och fortifikationsstyrelse* gjort framställning om anslag till uppförande av byggnader för centralförråd för intendenturmateriel och för i

samband därmed stående utgifter för markförvärv m. m. Vid skrivelsen har fogats ett av fortifikationsstyrelsen i samråd med intendenturdepartementet upprättat förslag till centralförråd jämte därtill hörande kostnadsberäkningar och ritningar. Förslaget omfattar två alternativ avseende det ena träbyggnader och det andra byggnader av betong. I senare fallet sluta kostnadsberäkningarna på i runt tal 3,450,000 kronor, i förra fallet på i runt tal 2,350,000 kronor. I dessa belopp ingå förutom kostnaderna för själva byggnaderna jämväl marklösen, kostnader för anläggande av vägar och anslutningsspår till järnväg, anordnande av vatten och avlopp, ordnande av tomterna, brandskyddsanläggningar m. m.

Under hänvisning till det stora värdet av den materiel, som avses skola förvaras i förråden, ha fortifikationsstyrelsen och intendenturdepartementet med hänsyn till brandrisken förordat, att byggnaderna utföras i betong. I avgivna yttranden ha *överbefälhavaren över rikets försvarskrafter* och *chefen för armén* anslutit sig till samma uppfattning.

I utlåtande i ärendet den 15 juli 1941 har *1940 års militära byggnadsutredning* tillstyrkt, att centralförråden uppföras snarast möjligt. Utredningen anser vägande skäl tala för att brandsäkra förrådsbyggnader av betong eller tegel komme till användning. Kostnaderna för dylika byggnader borde dock kunna i vissa avseenden begränsas. Sålunda borde vaktmästarbostäder, som i den ursprungliga utredningen avsetts skola förläggas i en betongbyggnad, i stället inrymmas i en träbyggnad av standardtyp. Vidare borde utgifterna för schaktningsarbeten, därest maskinell drift komme till användning, kunna sättas lägre än som beräknats. Vissa i kalkylerna upptagna kostnadsmarginaler borde kunna reduceras. Slutligen ansåge utredningen, att i förslaget beräknade kostnader för brandalarmanläggningar kunde uteslutas, om byggnaderna uppfördes i brandsäkert material. Med hänsyn tagen till sålunda föreslagna förenklingar och genom viss minskning av olika delposter i kostnadsberäkningarna kunde kostnaderna för centralförråden nedbringas till sammanlagt 2,865,000 kronor.

Sedermera har utredningen i skrivelse den 23 augusti 1941 till fortifikationsstyrelsen på given anledning anfört, att samtliga tvärgående brandmurar i förrådsbyggnaderna borde i syfte att begränsa materialåtgången av cement och järn uppföras av tegel samt att en dylik konstruktionsändring icke borde föranleda någon förändring i kostnadsberäkningarna.

I anledning av förevarande framställning har Kungl. Maj:t genom beslut den 5 september 1941 medgivit, att fortifikationsstyrelsen finge för uppförandet av ett av de föreslagna centralförråden i huvudsaklig överensstämmelse med vad byggnadsutredningen föreslagit samt för bestridande av kostnader för i samband härmed stående markförvärv disponera visst belopp från det å förskottsstaten för försvarsväsendet under kapitalbudgeten, fonden för förlag till statsverket, uppförda förskottsanslaget till försvarsberedskapens stärkande i allmänhet (VII: b).

Departementschefen.

För egen del anser jag, att jämväl de övriga i förslaget ingående förrådsanläggningarna snarast möjligt böra komma till stånd och anordnas i en-

lighet med militära byggnadsutredningens förslag. Mot de av utredningen beräknade kostnaderna härför har jag icke funnit anledning till erinran. Medel för bestridande av dessa kostnader ävensom för beredande av täckning för den med anlitande av medel å förskottsstaten gjorda kapitalinvesteringen torde böra äskas av riksdagen å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Anordnande av centralförråd för intendenturmateriel* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 2,865,000.

[3.] **9 a. Ordnande av kraftförsörjningen vid Gotlands infanteriregemente och Gotlands artillerikår**, *reservationsanslag*. I sin skrivelse angående lantförsvarets medelsbehov för budgetåret 1941/42 hemställde arméförvaltningen om anvisande av 230,000 kronor för ordnande av kraftförsörjningen vid Gotlands infanteriregemente och Gotlands artillerikår. Till stöd för framställningen anförde ämbetsverket, att de elektriska anläggningarna voro otillfredsställande under nuvarande förhållanden, att de av tekniska skäl icke kunde bibehållas i framtiden ävensom att en omläggning av kraftförsörjningen från likström till växelström skulle väsentligt nedbringa de årliga driftkostnaderna.

Framställningen föranledde icke något medelsäskande hos riksdagen.

I skrivelse den 22 april 1941 ha *arméförvaltningens intendenturdepartement och fortifikationsstyrelse* gjort förnyad framställning i ämnet och därvid anfört i huvudsak följande:

Departementet och styrelsen hade närmare undersökt förhållandena i samråd med vattenfallsstyrelsen och därvid ytterligare konstaterat, att en övergång till växelström vid berörda två truppförband under alla förhållanden bleve ofrånkomlig under de närmaste åren.

En omläggning redan innevarande år syntes för kronan vara det mest ekonomiska, enär förbättrade villkor för truppförbandens förseende med elektrisk kraft, innebärande en besparing av 15,000—20,000 kronor per år vid normala kolpriser, kunde beräknas och ett senare utbyte eller en omändring av motorer för bland annat uppvärmningsanläggningen vid Gotlands artillerikår därigenom kunde undvikas.

I anslutning till vad sålunda anförts, hemställde arméförvaltningens intendenturdepartement och fortifikationsstyrelse, att Kungl. Maj:t måtte för övergång från likström till växelström vid Gotlands infanteriregemente och Gotlands artillerikår ställa ett belopp av 230,000 kronor till fortifikationsstyrelsens förfogande.

Statens industrikommission har i utlåtande den 16 maj 1941 anfört, att kommissionen, som inhämtat uppgift om den beräknade kopparåtgången för de föreslagna arbetena samt därmed sammanhängande anläggningar och maskiner m. m., ansett sig böra tillstyrka bifall till framställningen.

Av utredningen framgår, att en modernisering av anläggningarna för kraftförsörjningen vid Gotlands infanteriregemente och Gotlands artillerikår är önskvärd. För nedbringande av de årliga kostnaderna synes det lämpligt, att de förordade åtgärderna vidtagas utan ytterligare uppskov. Jag tillstyrker därför, att medel för moderniseringens genomförande äskas av riksdagen å tillägsstat till riksstaten för innevarande budgetår. *Departementschefen.*

Åberopande det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

> att till *Ordnande av kraftförsörjningen vid Gotlands infanteriregemente och Gotlands artillerikår* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 230,000.

[4.] **12 a. Vissa förråds- och stallbyggnader vid Livregementets grenadjärer,** *reservationsanslag.* Sedan chefen för Livregementets grenadjärers depå i skrivelse till *arméförvaltningens fortifikationsstyrelse* den 26 maj 1941 anmält, att vissa till regementet hörande förråds- och stallbyggnader nedbrunnit samma dag, har fortifikationsstyrelsen i skrivelse den 1 augusti 1941 anfört i huvudsak följande:

Frågan om brandens uppkomst och därmed sammanhängande ansvarsförhållanden vore under utredning vid krigsrätt. I sin skrivelse till fortifikationsstyrelsen hade depåchefen anmält genom branden uppkommet nybyggnadsbehov, omfattande nyuppförande av stallbyggnad samt förrådsbyggnader. Fortifikationsstyrelsen funne det med hänsyn till vid regementet föreliggande svårigheter beträffande förrådsutrymmen m. m. angeläget att i de brunna byggnadernas ställe nybyggnader snarast komme till utförande utan avvaktande av krigsrättens utslag i ansvarsfrågan. — Med ledning av de av depåchefen därom lämnade behovsuppgifterna, mot vilka anledning till erinran icke syntes föreligga, hade fortifikationsstyrelsen, med tillämpande av bland annat de av 1940 års militära byggnadsutredning utarbetade typritningarna till förrådsbyggnader, beräknat kostnaderna för byggnadernas återuppförande till 133,800 kronor. Dessutom hade vid branden viss kasernvårdsmateriel gått förlorad, enligt uppgift av depåchefen representerande ett nyanskaffningsvärde av 2,637 kronor 64 öre. I vad anginge fortifikationsstyrelsens förvaltningsområde uppginge sålunda ersättningskostnaderna till, i avrundat tal, 136,500 kronor.

Under hänvisning till det anförda hemställde fortifikationsstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte av det i riksstaten uppförda anslaget till oförutsedda utgifter anvisa ett belopp av 136,500 kronor för återuppförande av de nedbrunna stall- och förrådsbyggnaderna samt för nyanskaffning av genom branden förlorad kasernvårdsmateriel.

I ärendet har *statskontoret* den 11 augusti 1941 avgivit utlåtande. Enligt vad statskontoret under hand inhämtat hade de nedbrunna byggnaderna redovisats å den i försvarsväsendets fastighetsfond ingående arméförvaltningens delfond. Medel för deras återuppförande syntes därför icke böra anvisas

från anslaget till oförutsedda utgifter utan äskas av riksdagen såsom anslag å kapitalbudgeten till kapitalinvestering i sagda delfond.

Departementschefen. Med hänsyn till föreliggande brist på förrådsutrymmen vid Livregementets grenadjärer finner jag det angeläget, att de brunna byggnaderna snarast återuppföras utan att domstolarnas ställningstagande avvaktas. Mot de för byggnadernas återuppförande beräknade kostnaderna synes icke föreligga anledning till erinran. I överensstämmelse med vad statskontoret föreslagit torde erforderliga anslagsmedel böra anvisas såsom kapitalinvestering i försvarsväsendets fastighetsfond, arméförvaltningens delfond. Jag föreslår, att för ändamålet å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisas ett reservationsanslag å 133,800 kronor. För bestridande av kostnaderna för ersättande av den vid branden förstörda kasernvårdsmaterielen torde få anlitas för ändamålet tillgängliga medel.

I anslutning till det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Vissa förråds- och stallbyggnader vid Livregementets grenadjärer* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av .. kronor 133,800.

[5.] **13 a. Modernisering av verkstäderna vid Bodens tygstation,** *reservationsanslag.* I särskild skrivelse den 23 april 1941 framlade *försvarsväsendets verkstadsnämnd* efter samråd med överbefälhavaren över rikets försvarskrafter, chefen för övre Norrlands trupper och arméförvaltningens tygdepartement, förslag om tillbyggnad och modernisering av tygverkstäderna vid Bodens tygstation, omfattande *dels* en modernisering av de nuvarande tygverkstäderna i syfte att ernå förbättrat brandskydd, rationellare planering av förråds- och kontorslokaler samt förbättrade sanitära anordningar för verkstadspersonalen, *dels* en komplettering av viss reservtygverkstad, *dels ock* uppförande av vissa nya verkstäder. Kostnaderna för de av nämnden föreslagna åtgärderna hade beräknats till 1,936,000 kronor.

I proposition 1941: 221 (punkten 3) föreslog Kungl. Maj:t riksdagen anvisa erforderliga medel, 200,000 kronor, för den av verkstadsnämnden förordade moderniseringen av befintliga verkstäder ävensom för komplettering av reservtygverkstaden. Med bifall till detta förslag anvisade riksdagen (skr. nr 360, punkten 3) å kapitalbudgeten, försvarsväsendets fastighetsfond, till modernisering av verkstäderna vid Bodens tygstation å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 ett reservationsanslag av 200,000 kronor.

Sedan verkstadsnämnden i en den 10 juni 1941 dagtecknad promemoria framhållit nödvändigheten av att en av de i nämndens förenämnda skrivelse angivna nya verkstäderna snarast anordnades i enlighet med ett av nämnden framlagt förslag, bemyndigade Kungl. Maj:t genom beslut den 28 juni 1941 nämnden att med anlitande av det å förskottsstaten för försvarsväsen-

det för budgetåret 1941/42 under kapitalbudgeten, fonden för förlag till statsverket, uppförda förskottsanslaget till försvarsberedskapens stärkande i allmänhet (VII: b) intill ett belopp av högst 590,000 kronor gå i författning om utförande, i huvudsaklig överensstämmelse med det ingivna förslaget, av ifrågavarande verkstadsbyggnad och därmed sammanhängande anläggningar.

Departementschefen.

Täckning för den sålunda med anlitande av medel å förskottsstaten gjorda kapitalinvesteringen, 590,000 kronor, torde böra beredas genom anvisande å tilläggsstat av ett reservationsanslag till motsvarande belopp.

Jag hemställer således, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Modernisering av verkstäderna vid Bodens tygstation* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 590,000.

[6.] **13 b. Anläggning för viss krigsindustriell tillverkning,** *reservationsanslag. Statens ammunitionsnämnd* har i skrivelse den 28 maj 1941 hemställt om anvisande av 1,500,000 kronor för anläggande av en fabrik för krigsindustriell tillverkning av vissa ammunitionseffekter.

Sedan ammunitionsnämnden i anslutning till förenämnda framställning i skrivelse den 11 augusti 1941 på anförda skäl hemställt om bemyndigande att beställa maskiner och verktyg för ifrågavarande tillverkning, lämnade Kungl. Maj:t genom beslut den 22 augusti 1941 ammunitionsnämnden det begärda bemyndigandet, varjämte Kungl. Maj:t föreskrev, att av anskaffningen föranledda kostnader, högst 400,000 kronor, skulle bestridas av det å förskottsstaten för försvarsväsendet uppförda förskottsanslaget till engångsutgifter (Ga).

Departementschefen.

Då det med hänsyn till storleken av förefintliga förråd av de åsyftade ammunitionseffekterna är av vikt, att ifrågavarande anläggning utan dröjsmål kommer till stånd, finner jag mig böra tillstyrka, att erforderliga medel anvisas för ändamålet. Medelsanvisningen torde böra omfatta såväl för iordningställande av lokaler och markinköp beräknat belopp, tillhopa 1,100,000 kronor, som det belopp, vilket enligt förenämnda beslut den 22 augusti 1941 ställts till förfogande över förskottsstaten.

Åberopande det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Anläggning för viss krigsindustriell tillverkning* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 1,500,000.

[7.] **21 a. Förvärv av vissa markområden för utvidgning av Järvafältet,** *reservationsanslag.* Efter därom av Kungl. Maj:t i 1939 års statsverksproposition (kapitalbudgeten, bil. 2, punkten 6) framlagt förslag anvisade riksdagen (skr. nr 46, punkten 6) till förvärv av vissa markområden för utvidgning av Järvafältet såsom kapitalinvestering i fonden för förlag till statsverket för budgetåret 1939/40 ett reservationsanslag av 1,550,000 kronor. Genom beslut den 3 mars 1939 uppdrog Kungl. Maj:t åt arméförvaltningens fortifikationsstyrelse att med beaktande av vad som i ämnet anförts i statsverkspropositionen till Kungl. Maj:t inkomma med förslag angående användningen av, bland annat, förenämnda reservationsanslag. Sedan fortifikationsstyrelsen inkommit med sådant förslag, bemyndigade Kungl. Maj:t genom beslut den 24 november 1939 styrelsen att för en köpeskilling av 15,000 kronor inköpa viss fastighet, varjämte Kungl. Maj:t förordnade, att vissa närmare angivna fastigheter och fastighetsdelar skulle avstås till kronan i den ordning lagen den 12 maj 1917 om expropriation stadgade. Samtliga med markförvärven förenade kostnader skulle enligt Kungl. Maj:ts beslut bestridas av förenämnda anslag.

Under erinran om vad sålunda förekommit har *arméförvaltningens fortifikationsstyrelse* i skrivelse den 22 juli 1941 anfört i huvudsak följande:

Fortifikationsstyrelsen hade låtit vid Sollentuna och Färentuna häradsrätt anhängiggöra rättegång om expropriation av ifrågavarande markområden. Sedan rättegångarna slutförts, hade häradsrätten i domar den 5 maj och den 3 juni 1941 bland annat fastställt ersättningsbelopp för de exproprierade fastigheterna och fastighetsdelarna med tillhopa 1,514,900 kronor. Av nämnda belopp hade fortifikationsstyrelsen den 18 juli 1941 beslutat att hos länsstyrelsen i Stockholms län nedsätta 1,415,800 kronor. Återstående belopp, (1,514,900 — 1,415,800 =) 99,100 kronor, som icke blivit nedsatt, utgjorde fastställd expropriationsersättning i mål, som i visst avseende blivit av fortifikationsstyrelsen fullföljt i Svea hovrätt. Det i Kungl. Maj:ts beslut den 24 november 1939 omförmälda köpet hade av fortifikationsstyrelsen avslutats till beräknad kostnad, 15,000 kronor. Till expropriationsnämndens ordförande och ledamöter hade ersättning utbetalats med av häradsrätten bestämda belopp, tillsammans utgörande 23,284 kronor 37 öre. Fortifikationsstyrelsen hade vidare såsom utredningskostnader utbetalat ett sammanlagt belopp av 8.009 kronor 55 öre. Det sammanlagda belopp, fortifikationsstyrelsen sålunda hittills erlagt av anvisade medel, utgjorde (1,415.800 + 15,000 + 23,284: 37 + 8,009: 55 =) 1,462,093 kronor 92 öre. Fortifikationsstyrelsen hade emellertid att i ärendet verkställa ytterligare utbetalningar, nämligen dels expropriationsersättning i förenämnda överklagade mål med 99,100 kronor samt ersättning till sjutton sakägare för rättegångskostnader med 25,535 kronor, eller tillhopa 124,635 kronor, dels ock ersättning till sakägarna för lösen av häradsrättens protokoll och dom med belopp, som ännu icke kunnat fastställas, lösen av gravationsbevis, vilka enligt lag skulle ingivas till länsstyrelsen vid expropriationsersättningens nedsättande, lagfartskostnader samt de kostnader, fortifikationsstyrelsen komme att få vidkännas i samband med till hovrätten fullföljd rättegång. Med anledning härav finge fortifikationsstyrelsen hemställa, att Kungl. Maj:t måtte till fortifikationsstyrelsens förfogande ställa ett belopp av högst 40,000 kronor, vilket av styrelsen beräknats vara tillräckligt för täckande av de ytterligare kostnader, fortifikationsstyrelsen hade att vidkännas i ärende angående förvärv av mark för utvidgning av Järvafältet.

Statskontoret har i utlåtande den 20 augusti 1941 beträffande frågan i vilken ordning medel för ändamålet borde ställas till fortifikationsstyrelsens förfogande förordat äskande hos riksdagen av ett särskilt anslag å kapitalbudgeten till förstärkning av det av 1939 års lagtima riksdag för ifrågavarande markförvärv anvisade reservationsanslaget.

Departementschefen.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att av det av 1939 års lagtima riksdag anvisade anslaget ett belopp av (1,550,000 — 1,462,093: 92 =) 87,906 kronor 8 öre ännu icke disponerats. Det kan emellertid förutses, att detta belopp icke kommer att förslå för genomförande av de med anslaget avsedda markförvärven. Sålunda har arméförvaltningens fortifikationsstyrelse uppgivit sig ha att emotse ytterligare utbetalningar för expropriationsersättningar samt för rättegångskostnader i avgjorda expropriationsmål med tillhopa 124,635 kronor, varför av denna anledning skulle erfordras ett ytterligare belopp av (124,635 — 87,906: 08 =) 36,728 kronor 92 öre. Vidare emotser styrelsen vissa kostnader för protokollslösen, för lösen av gravationsbevis och för lagfart ävensom kostnader i samband med den till hovrätten fullföljda rättegången. För bestridande av dessa ytterligare kostnader har fortifikationsstyrelsen hemställt om anvisande av ett belopp av tillhopa 40,000 kronor utöver tidigare för ändamålet anvisade medel.

Enligt från fortifikationsstyrelsen inhämtad upplysning ha de i ärendet anmälda merkostnaderna föranletts av den allmänna ökning av fastighetsvärdena, som ägt rum sedan fastigheterna värderades under åren 1937 och 1938. Jag finner mig böra biträda fortifikationsstyrelsens hemställan om anvisande av medel för merkostnadernas täckande. På sätt statskontoret anfört torde den erforderliga medelsanvisningen böra ske genom uppförande å riksstaten av ett särskilt reservationsanslag under försvarsväsendets fastighetsfond.

Åberopande det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Förvärv av vissa markområden för utvidgning av Järvafältet* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 40,000.

Marinförvaltningens delfond.

[8.] **36 a. Gaskammare och avgasningsstation vid Stockholms örlogsstation,** *reservationsanslag.* I skrivelse den 6 augusti 1941 gjorde *marinförvaltningen* framställning om anvisande av medel för uppförande av en byggnad för gaskammare och avgasningsstation vid Stockholms örlogsstation.

För närvarande saknades vid Stockholms örlogsstation lämplig lokal för utförande av prov med gasmasker samt för utprovning av gasmasker i samband med utlämning. För sådant ändamål borde en särskild gaskammare anordnas å Skeppsholmen. Av praktiska och ekonomiska skäl borde gaskam-

maren sammankopplas med en avgasningsstation, vilken jämväl vore behövlig för örlogsstationen. Genom marinförvaltningens försorg hade uppgjorts förslag till gaskammare och avgasningsstation, inrymda i en träbyggnad i dimensionen 8 × 11 meter och kostnadsberäknade till sammanlagt 19,200 kronor enligt en i ärendet företedd sammanställning. I anslutning till det anförda och med förmälan att det ifrågavarande lokalbehovet snarast borde tillgodoses i syfte att effektivisera utlämningen av gasmasker vid örlogsstationen hemställde marinförvaltningen, att nyssnämnda belopp, 19,200 kronor, måtte för ändamålet ställas till marinförvaltningens förfogande.

Genom beslut den 5 september 1941 medgav Kungl. Maj:t, att marinförvaltningen finge för ifrågavarande ändamål disponera ett belopp av högst 19,200 kronor från det å förskottsstaten för försvarsväsendet under kapitalbudgeten, fonden för förlag till statsverket uppförda förskottsanslaget till försvarsberedskapens stärkande i allmänhet (VII: b).

Departementschefen. Täckning för nyssnämnda utgift å 19,200 kronor torde nu böra beredas genom anvisande av ett reservationsanslag till motsvarande belopp å tilläggsstat. Jag hemställer således, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Gaskammare och avgasningsstation vid Stockholms örlogsstation* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av .... kronor 19,200.

[9.]. **38 a. Förvärv av vissa områden i Djurö socken,** *reservationsanslag.* Hos Kungl. Maj:t anhöllo den 7 maj 1938 ägare av olika delar av kronoskattehemmanet Eknö nr 1 i Djurö socken av Stockholms län, att Kungl. Maj:t ville vidtaga erforderliga åtgärder för reglering av vissa tvistiga mellanhavanden mellan Vaxholms kustartilleriregemente och dem. I skriften anfördes i huvudsak följande:

Inom hemmanet, som bestode av ett antal öar i trakten av Sandhamn, låge Korsön. På denna ö ägde kronan dels ett av lotsverket efter expropriation förvärvat område, å lagaskifteskartan betecknat nr 32, dels ock ett av Vaxholms kustartilleriregemente år 1934 av lotten nr 20 inköpt område om 9.5 hektar. I övrigt tillhörde Korsön ett antal skifteslotter i hemmanet, nämligen från öster räknat lotterna nr 14, 17, 20 och 21. Lotten nr 14 hörde till hemmansdelen Eknö 1^{15}, lotten nr 17 till hemmansdelen Eknö 1^{55}, lotten nr 20 till hemmansdelen Eknö 1^{21} och lotten nr 21 till hemmansdelen Eknö 1^{22}. Sedan Vaxholms kustartilleriregementes mineringsskola förlagts till Korsö, hade regementschefen åren 1935—36 erhållit medgivande av vissa delägare att förtöja båtar vid den i enskild ägo befintliga stranden samt att beträda marken. En mindre ersättning hade erlagts för den skada, som förorsakats, varemot någon markhyra icke betalats. Efter det enahanda tillstånd begärts för år 1937, hade emellertid delägarna — som funnit, att disponerandet av marken icke begränsats till vad som av regementschefen uppgivits och av ägarna antagits — gjort framställning om utbekommande av arrendeavgift, uträknad efter värdet av marken. Ehuru enighet ej uppnåtts och upplåtelse således icke kommit till stånd, hade ön tagits i anspråk för militärförläggning och militära övningar jämväl under år 1937. En av regementschefen hos delägarna gjord framställning att jämväl under tiden 15 maj—15 september 1938 få disponera

de olika lotterna på ön på samma sätt som under år 1937 hade besvarats så, att delägarna önskade ersättning för 1938 års upplåtelse med belopp, svarande mot 6 procent av lotternas värde enligt en år 1937 av delägarna angiven beräkningsgrund. Enär den ifrågakomna dispositionstiden av fyra månader i verkligheten innebure sådan rätt för hela året med hänsyn till att endast mindre nytta av ön kunde erhållas under övrig tid än de fyra månaderna, hade delägarna ansett sig berättigade till arrende för hela året. Regementschefen hade emellertid meddelat, att regementet icke ville erlägga mer än 1,750 kronor för åren 1937 och 1938 samt 1,500 kronor för varje därefter följande år till och med år 1942. Då enighet härom ej syntes kunna ernås, hade delägarna vid förhandlingarna föreslagit, att värdet å lotterna skulle bestämmas av skiljenämnd och ersättningen fixeras till sex procent härå. Någon uppgörelse hade dock icke kommit till stånd. Delägarna ville icke förhindra, att regementet finge nyttja ön på för krigsmakten behövligt sätt, men motsatte sig att så ägde rum innan upplåtelse kommit till stånd och överenskommelse träffats rörande storleken av ersättningen för nyttjanderätten för såväl år 1937 som år 1938 och eventuellt begränsat antal ytterligare år.

I utlåtande den 19 april 1939 anförde marinförvaltningen, att ämbetsverket funnit av handlingarna framgå, att kronans disposition över ifrågavarande mark utövats i sådan omfattning, att ägarna borde beredas skälig ersättning härför. Efter verkställd närmare utredning rörande behovet av markområdena för försvarsändamål hemställde ämbetsverket om tillstånd att å kronans vägnar genom expropriation förvärva äganderätten till Korsö och Korsökobben tillhörande mark jämte vattenområden av fastigheterna Eknö 1^{15}, 1^{21}, 1^{22} och 1^{55}, allt i Djurö socken. Tillika hemställde marinförvaltningen om medgivande att åt den expropriationsnämnd, som komme att utses i ärendet, hänskjuta uppskattningen av den ersättning kronan hade att utgiva till markägarna för kronans disposition av marken under åren 1937 och 1938.

I utlåtande den 27 maj 1939 förklarade sig länsstyrelsen i Stockholms län icke ha något att erinra mot expropriationsansökningen, varjämte länsstyrelsen fann sig böra tillstyrka bifall till ett av markägarna i särskild skrivelse den 10 maj 1939 framställt yrkande att jämväl klipporna Korsö halsgrundena — tillhörande fastigheten Eknö 1^{15} — måtte inbegripas i expropriationen.

I skrivelsen den 10 maj 1939 anhöllo markägarna, att i avräkning å ersättningsbelopppet för tidsperioden den 1 januari 1937—den 30 juni 1939 måtte till dem gemensamt utbetalas 2,000 kronor.

Genom beslut den 9 juni 1939 förordnade Kungl. Maj:t, att ifrågavarande till Korsö, Korsökobben och klipporna Korsö halsgrundena hörande mark — angiven å en i ärendet företedd, av P. B. Hegardt upprättad karta över ägorna till Eknö by — jämte vattenområden av fastigheterna Eknö 1^{15}, 1^{21}, 1^{22} och 1^{55} i Djurö socken skulle för att användas till övnings- och förläggningsplats m. m. för krigsmakten avstås till kronan i den ordning, lagen den 12 maj 1917 om expropriation stadgade. Härjämte förklarade Kungl. Maj:t, att åt den expropriationsnämnd, som kunde bli i ärendet utsedd, jämväl finge hänskjutas frågan om ersättning till markägarna i förut angivna hänseende för åren 1937—39. Tillika förordnade Kungl. Maj:t, att samtliga härav föranledda kostnader skulle av marinförvaltningen förskjutas av omhänderhavda

medel för att sedermera hos Kungl. Maj:t anmälas till ersättande. Marinförvaltningen skulle äga att i avräkning å blivande ersättning för avstående eller upplåtande av mark till markägarna gemensamt utbetala ett belopp av tvåtusen kronor från sjöförsvarets anslag till extra utgifter.

Marinförvaltningen har nu i skrivelse den 9 juni 1941 anfört i huvudsak följande:

I det av marinförvaltningen vid Södra Roslags domsagas häradsrätt anhängiggjorda expropriationsmålet hade häradsrätten meddelat dom den 2 maj 1941. Rätten hade däri fastställt den i målet utsedda expropriationsnämndens uppskattning, enligt vilken ersättning skulle utgå med, förutom ränta enligt lag, för mark- och vattenområden hörande till berörda fastigheter 75,850 kronor och för fiskevatten hörande till samma fastigheter jämte andra fastigheter, som vid skiftet av fiskevatten fått fiskelotter utlagda å förstnämnda fastigheters vattenområden, 6,720 kronor, vadan expropriationsersättningen sålunda utgjorde tillhopa 82,570 kronor. Tillika hade häradsrätten förpliktat kronan att till ordföranden och ledamöterna i expropriationsnämnden utgiva ersättning för uppskattningen med 3,376 kronor 22 öre samt i rättegångskostnader till sakägarna 4,015 kronor 30 öre, innefattande tillika lösen av protokoll. — I enlighet med det i Kungl. Maj:ts beslut den 9 juni 1939 lämnade bemyndigandet hade marinförvaltningen till markägarna i avräkning å blivande ersättning för avstående eller upplåtande av mark utbetalat 2,000 kronor. — I den till expropriationsnämnden såsom skiljenämnd hänskjutna frågan om ersättning för markens disponerande för åren 1937—1939, i vilket hänseende tvisten avsett ersättningens storlek för tiden från ingången av år 1937 till den 9 juni 1939, från vilken dag ränta enligt expropriationslagen på grund av markområdenas besittningstagande av kronan skulle beräknas, hade nämnden i meddelad skiljedom fastställt ersättningen för nyttjandet, sedan hänsyn tagits till att ämbetsverket förskottsvis utgivit 2,000 kronor, att utgöra ytterligare 2,000 kronor. Skiljenämnden hade bestämt ersättningen till skiljenämndens ordförande och ledamöter till 900 kronor samt sakägarnas kostnader i saken till 575 kronor. Såväl häradsrättens dom som skiljedomen hade vunnit laga kraft.

Marinförvaltningen hade i enlighet med domarna och kronans skyldighet att gälda ränta utanordnat *dels* nyttjanderättsersättning med 4,000 kronor, ersättning till skiljenämndens ordförande och ledamöter med 900 kronor samt ersättning för markägarnas kostnader i målet med 575 kronor, *dels* expropriationsersättning med 82,570 kronor jämte 6 procent ränta av vad som därav belöpte å mark och vattenområden från den 9 juni 1939 till den 9 juni 1941. 9,102 kronor, *dels ock* ersättningar till ordförande och ledamöter av expropriationsnämnden samt till sakägarna för deras kostnader i expropriationsmålet 7,391 kronor 52 öre. Ämbetsverket hade vidare haft att för i expropriationslagen föreskriven karta med beskrivning, gravationsbevis och äganderättsbevis samt för utlåtanden till av marinförvaltningen i saken anlitade sakkunniga utgiva 3,957 kronor 90 öre. Samtliga av saken föranledda kostnader utgjorde sålunda 108,496 kronor 42 öre.

Under åberopande av vad sålunda förekommit har marinförvaltningen hemställt, att för täckande av ifrågavarande kostnader måtte å tilläggsstat för budgetåret 1941/42 såsom kapitalinvestering i försvarsväsendets fastighetsfond, marinförvaltningens delfond, anvisas ett reservationsanslag å 108,496 kronor 42 öre.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att ifrågavarande områden alltsedan år 1935 utnyttjats för övningsändamål av Vaxholms kustartilleriregemente. Under åren 1935 och 1936 kunde överenskommelse träffas med markägarna rörande ersättning för nyttjanderätten. I samband med begärt tillstånd att få utnyttja områdena jämväl under år 1937 restes emellertid från ägarna anspråk på ersättning, som vederbörande myndighet icke ansåg sig kunna i full utsträckning tillmötesgå. Sedan ärendet underställts Kungl. Maj:ts prövning, förordnade Kungl. Maj:t genom beslut den 9 juni 1939, att områdena i fråga skulle avstås till kronan i den ordning lagen om expropriation stadgade. Vidare förklarade Kungl. Maj:t, att frågan om ersättning till ägarna för nyttjande av ifrågavarande områden under åren 1937—39 skulle uppdragas åt vederbörande expropriationsnämnd. Sedan avgörande träffats i dessa frågor, har marinförvaltningen inkommit med uppgift å det belopp, 108,496 kronor 42 öre, som erfordras för bestridande av de av expropriationsbeslutet föranledda kostnaderna. För ifrågavarande ändamål torde nu ett anslag av i avrundat tal 108,500 kronor böra äskas av riksdagen å tilläggsstat I för budgetåret 1941/42 såsom kapitalinvestering i marinförvaltningens delfond av försvarsväsendets fastighetsfond. *Departementschefen.*

Åberopande det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Förvärv av vissa områden i Djurö socken* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 108,500.

Flygförvaltningens delfond.

[10.] **42 a. Iståndsättningsarbeten vid flygkrigsskolan,** *reservationsanslag.* Efter därom av Kungl. Maj:t i propositionen 1940 U: 73 (punkten 33) framlagt förslag anvisade riksdagen (skr. nr 97, punkten 33) såsom kapitalinvestering i försvarsväsendets fastighetsfond, flygförvaltningens delfond därav, ett reservationsanslag av 1,175,000 kronor till vissa iståndsättningsarbeten m. m. å flygvapnets byggnader. Av propositionen framgår, att av anslaget ett belopp av 150,000 kronor skulle användas till, bland annat, vissa iståndsättningsarbeten vid flygkrigsskolan, avsedda att möjliggöra anordnande av tjänstebostäder i den s. k. Gröna längan, manskapsförläggningar i barackerna VIII och X samt reservförläggningar i paviljongerna L och LII.

Med förmälan att huvuddelen av arbetena för iståndsättning av baracker och paviljonger numera igångsatts anförde *flygförvaltningen* i skrivelse den 25 juni 1941, bland annat, följande:

Den ökning av antalet elever i kadett- och aspirantkurserna vid flygkrigsskolan, som föranletts av beslut om flygvapnets utvidgning, nödvändiggjorde uppförandet av ytterligare en lektionsbyggnad ävensom utökning av matsalar och mässar m. m. vid skolan. Vad beträffade byggnaden nr LVIII (den s. k. Gröna Längan), för vars iståndsättande till tjänstebostäder avsetts 25,000

kronor, hade denna numera funnits böra tagas i anspråk för förläggning — förutom av flygkrigsskolans läkare — av befälspersonal, varav följde behov av större utrymme än förut beräknats. Vidare vore den för inkvartering av ogifta officerare vid flygkrigsskolan disponerade byggnaden nr II i stort behov av restaurering och modernisering, för vilket ändamål ordinarie underhållsanslag icke kunnat avses. Med flygkrigsskolans garage sammanhängde en byggnad, som hittills använts som vedgård. Till följd av försvarsberedskapen hade i flygkrigsskolans ägo övergått ett stort antal motorfordon, för vilka utrymme icke funnes i garaget. För att skydda materielen vore det nödvändigt att täckta förvaringsrum anordnades för dessa fordon. Det syntes därför lämpligt att för detta ändamål utöka och inreda vedgården. I samband med inledande av centralvärme, förbättrade vatten- och avloppsledningar samt elektrisk installation syntes det flygförvaltningen mest ekonomiskt att i ett sammanhang utföra samtliga nu ifrågakomna arbeten.

Under åberopande av det sålunda anförda hemställde flygförvaltningen, med överlämnande av till ärendet hörande ritningar, att till ämbetsverkets förfogande måtte ställas 168,000 kronor för utförande av ytterligare iståndsättningsarbeten m. m. vid flygkrigsskolan samt 10,000 kronor för oförutsedda utgifter och administration, eller tillhopa 178,000 kronor. Av utredningen i ärendet framgår, att av den sålunda äskade anslagssumman ett belopp av 9,000 kronor belöpte på vissa kaserninventarier.

Genom beslut den 4 juli 1941 medgav Kungl. Maj:t, att flygförvaltningen finge för ifrågavarande ändamål — utöver förut anvisade medel — disponera ett belopp av högst 178,000 kronor från det å förskottsstaten för försvarsväsendet under kapitalbudgeten, fonden för förlag till statsverket, uppförda förskottsanslaget till försvarsberedskapens stärkande i allmänhet (VII: b).

Departementschefen. Frågan om täckning för de medel, som sålunda tagits i anspråk å förskottsstaten, torde nu böra underställas riksdagen. Jag finner mig därvid böra förorda, att å tilläggsstat för innevarande budgetår ett särskilt reservationsanslag äskas för sådana med iståndsättningsarbetena vid flygkrigsskolan sammanhängande kostnader, som icke avse anskaffande av kaserninventarier. Sistnämnda kostnader, 9,000 kronor, torde nämligen icke böra gäldas av medel anvisade å kapitalbudgeten; i stället torde täckning av den gjorda förskottsanvisningen i denna del böra beredas genom anlitande av under driftbudgeten till förfogande stående medel.

Under åberopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Iståndsättningsarbeten vid flygkrigsskolan* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 169,000.

[11.] **45 a. Vissa förråds-, hangar- och verkstadsbyggnader,** *reservationsanslag.*

a) *Utökning av flottiljverkstaden vid Svea flygflottilj.* I skrivelse den 2 augusti 1941 gjorde *flygförvaltningen* framställning om anvisande av medel

för vissa kompletteringsarbeten vid Svea flygflottilj. Ämbetsverket anförde därvid i huvudsak följande:

Till följd av flygtjänstens intensifiering och därav föranledd ökning av reparationsarbetet och antalet översyner av flygplan vore verkstaden vid Svea flygflottilj numera för liten. Sålunda erfordrades ökade utrymmen för förvaring av reservdelar samt inrättandet av en särskild verkstadsavdelning för reparation av propellrar. Behovet av ifrågavarande lokaler hade gjort sig starkt gällande redan under år 1940 och flygförvaltningen hade i skrivelse den 19 oktober 1940 hemställt, att för tillbyggnad av flottiljverkstaden ett belopp av 75,000 kronor måtte anvisas. Ifrågavarande framställning hade icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd. På grund av höjda byggnadskostnader, främst dyrare transporter samt nödvändigheten att begränsa järn- och cementåtgången beräknades ifrågavarande byggnadsarbeten numera draga en kostnad av 85,000 kronor. — Utöver nyssnämnda lokaler borde i enlighet med ett av yrkesinspektionen framfört önskemål en från den övriga verkstadslokalen avskild lokal inrättas för sprutmålning, varigenom förefintliga sanitära olägenheter och brandrisk skulle elimineras. En dylik lokal hade kostnadsberäknats till 10,000 kronor. För den ifrågasatta utvidgningen av verkstaden erfordrades sålunda tillhopa (85,000 + 10,000 =) 95,000 kronor.

Genom beslut den 29 augusti 1941 medgav Kungl. Maj:t, att flygförvaltningen finge för utförande av de i det föregående angivna tillbyggnadsarbetena å verkstaden vid Svea flygflottilj disponera högst 95,000 kronor av det å förskottsstaten för försvarsväsendet under kapitalbudgeten, fonden för förlag till statsverket, upptagna förskottsanslaget till försvarsberedskapens stärkande i allmänhet (VII: b).

b) *Bombsäkert oljeförråd m. m. vid Östgöta flygflottilj.* I skrivelse den 9 juli 1941 gjorde *flygförvaltningen* framställning om anvisande av medel, 102,200 kronor, för anordnande av bombsäkert oljeförråd m. m. vid Östgöta flygflottilj. Ämbetsverket anförde i huvudsak följande:

Östgöta flygflottiljs oljeförråd vore för närvarande inrymt i en förrådslägerhydda. Med hänsyn till eldfaran från kringliggande träbyggnader samt de risker i övrigt, som de oersättliga oljorna vid krigstillfälle vore utsatta för å nuvarande förvaringsplats, borde bombsäkert oljeförråd anordnas. Kostnaderna hade beräknats till 70,000 kronor, vartill komme 4,200 kronor för administration och oförutsedda utgifter. De för oljeförrådet nu disponerade lokalerna kunde sedermera lämpligen omändras till förråd för flottiljens tygavdelning m. m. Kostnaderna härför hade beräknats till 28,000 kronor.

Genom beslut den 18 juli 1941 medgav Kungl. Maj:t, att för ifrågavarande ändamål finge disponeras ett belopp av högst 102,200 kronor från nyssnämnda förskottsanslag till försvarsberedskapens stärkande i allmänhet (VII: b).

c) *Uppförande av hangar och ombyggnad av flottiljverkstad vid flygkrigsskolan.* I skrivelse den 7 maj 1940 framlade flygförvaltningen förslag om anordnande av vissa hangarutrymmen för nyanskaffad flygmateriel. Förslaget, som i sin helhet kostnadsberäknats till 1,696,000 kronor, omfattade bland annat uppförande av en hangarbyggnad med tjänsteutrymmen vid flygkrigs-

skolan för en kostnad av 212,000 kronor. Sedan flygförvaltningen i sin skrivelse rörande medelsbehovet för budgetåret 1941/42 förnyat sitt anslagsäskande i denna punkt, fann jag mig, såsom framgår av det vid statsverkspropositionen till innevarande års riksdag fogade utdraget av statsrådsprotokollet över försvarsärenden (kapitalbudgeten: bil. 1, punkten 34), böra tillstyrka, att medel för hangarernas uppförande äskades. Jag förutsatte emellertid, att vissa reduktioner av de beräknade kostnaderna skulle visa sig möjliga och uppskattade på grund härav medelsbehovet till 1,500,000 kronor. Med bifall till Kungl. Maj:ts i enlighet härmed gjorda förslag anvisade riksdagen såsom kapitalinvestering i försvarsväsendets fastighetsfond, flygförvaltningens delfond, till uppförande av hangarer ett reservationsanslag av 1,500,000 kronor (skr. nr 80, punkten 25).

Efter därom i samma statsverksproposition (kapitalbudgeten: bil. 1, punkten 35) framlagt förslag anvisade riksdagen vidare (skr. nr 80, punkten 26) såsom kapitalinvestering i nämnda delfond för vissa förråds- och verkstadsbyggnader ett reservationsanslag av 1,236,000 kronor. Av statsrådsprotokollet framgår, att av anslaget ett belopp av 106,000 kronor skulle användas för utökning av flottiljverkstaden vid flygkrigsskolan.

Genom brev den 14 mars 1941 uppdrog Kungl. Maj:t åt flygförvaltningen att — efter inhämtande av yttrande av 1940 års militära byggnadsutredning beträffande uppgjorda ritningar och kostnadsberäkningar — till Kungl. Maj:t inkomma med förslag angående användningen av nämnda reservationsanslag.

I anledning härav anförde *flygförvaltningen,* med överlämnande av yttrande i ärendet av 1940 års militära byggnadsutredning, i skrivelse den 31 juli 1941 bland annat följande:

Sedan ritningar och arbetsbeskrivningar m. m. till ovannämnda hangar och ombyggnad av flottiljverkstaden färdigställts, hade det visat sig, att kostnaderna för hangaren belöpte sig till 416,000 kronor och för ombyggnad av flottiljverkstaden till 163,000 kronor. 1940 års militära byggnadsutredning — som i sitt yttrande utgått från att, sedan den av departementschefen förordade reduktionen av de för hangarerna äskade medlen likformigt fördelats å samtliga byggnader, ett belopp av 188,000 kronor stode till förfogande för den för flygkrigsskolan avsedda hangaren — hade emellertid i sitt yttrande uttalat, att utredningen ansåge kostnaderna kunna nedbringas till 400,000 kronor för hangaren och 160,000 kronor för ombyggnaden av verkstaden. Mot byggnadsutredningens kostnadsberäkning hade flygförvaltningen intet att erinra. Det ytterligare medelsbehovet utgjorde sålunda [(400,000 — 188,000 =) 212,000 + (160,000 — 106,000 =) 54,000 =] 266,000 kronor. Anledningen till kostnadsökningen vore dels att antalet elever i aspirant- och kadettskolorna ökats med omkring 30 procent utöver tidigare avsett antal, varigenom flygkrigsskolans flygplanbestånd måst i motsvarande grad ökas och brist uppstått i fråga om hangar- och verkstadsutrymme, och dels att skyddsrum för verkstadspersonal, vilket hittills saknats, ansetts böra utföras i samband med uppförande av ny värmecentral för flottiljverkstaden. På grund av vad sålunda och i övrigt anförts hemställde flygförvaltningen, att till bestridande av kostnaderna för uppförande av hangar vid flygkrigsskolan och för ombyggnad av flottiljverkstaden vid skolan måtte anvisas erforderliga medel, tillhopa 560,000 kronor.

Genom beslut den 8 augusti 1941 fastställde Kungl. Maj:t ingivna ritningar till hangar vid flygkrigsskolan samt till ombyggnad av flottiljverkstaden vid skolan, att i huvudsak lända till efterrättelse, samt medgav, att flygförvaltningen finge disponera *dels* för uppförande av hangaren ett belopp av 188,000 kronor av det för budgetåret 1941/42 anvisade reservationsanslaget till hangarer, *dels* för ombyggnad av flottiljverkstaden ett belopp av 106,000 kronor av det för samma budgetår anvisade reservationsanslaget till vissa förråds- och verkstadsbyggnader, *dels ock* till bestridande av de i flygförvaltningens skrivelse angivna merkostnaderna ett belopp av tillhopa högst 266,000 kronor av det å förskottsstaten för försvarsväsendet under kapitalbudgeten, fonden för förlag till statsverket, uppförda förskottsanslaget till försvarsberedskapens stärkande i allmänhet (VII: b).

För de i det föregående redovisade förskotten, tillhopa (95,000 + 102,200 + 266,000 =) 463,200 kronor, torde täckningsanslag böra uppföras å tilläggsstat såsom kapitalinvestering i försvarsväsendets fastighetsfond. Jag hemställer således, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen *Departementschefen.*

att till *Vissa förråds-, hangar- och verkstadsbyggnader* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 463,200.

[12.] **48 a. Byggnad för telefonväxelstation vid Västmanlands flygflottilj,** *reservationsanslag.* I skrivelse den 16 augusti 1941 gjorde *flygförvaltningen* framställning om anvisande av medel, 31,800 kronor, för anläggande av en telefonväxelstation vid Västmanlands flygflottilj. Flygförvaltningen anförde i huvudsak följande:

Vid flottiljen befintliga telefonanläggningar motsvarade till följd av flottiljens utveckling icke längre behovet. I anledning därav hade beställts en automatisk abonnentväxel, vilken med hänsyn till pågående automatisering av telefonnätet i Västerås måste snarast inmonteras. För växeln borde uppföras en särskild, centralt belägen byggnad, vilken för att växeln skulle kunna fungera jämväl i krigstid borde göras fullträffsäker. Kostnaderna för anläggningen hade flygförvaltningen beräknat till 31,800 kronor, varav i byggnadskostnader 30,000 kronor samt för administration och oförutsedda utgifter tillhopa 1,800 kronor.

Genom beslut den 5 september 1941 fastställde Kungl. Maj:t ritning till byggnaden att i huvudsak lända till efterrättelse, varjämte Kungl. Maj:t medgav, att flygförvaltningen finge för uppförande av byggnaden disponera högst 31,800 kronor från det å förskottsstaten för försvarsväsendet under kapitalbudgeten, fonden för förlag till statsverket, uppförda förskottsanslaget till försvarsberedskapens stärkande i allmänhet (VII: b).

Täckning för den sålunda med anlitande av medel å förskottsstaten gjorda kaitalinvesteringen torde böra beredas genom anvisande av motsvarande belopp å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår. *Departemen chefen.*

Jag hemställer att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Byggnad för telefonväxelstation vid Västmanlands flygflottilj* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 31,800.

[13.] **48 b. Förläggningsbaracker vid vissa flygflottiljer,** *reservationsanslag.* På sätt jag förut denna dag anfört vid anmälan av frågor, som röra regleringen av utgifterna under fjärde huvudtiteln (punkt 6), bör det belopp av 795,000 kronor, som Kungl. Maj:t den 28 juni 1941 anvisat till uppförande av förläggningsbaracker vid vissa flygflottiljer från förskottsanslaget till försvarsberedskapens stärkande i allmänhet (VII: b), täckas genom anvisande av kapitalanslag å tilläggsstat för nu löpande budgetår. Under hänvisning till vad under nämnda punkt anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Förläggningsbaracker vid vissa flygflottiljer* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 795,000.

[14.] **49 a. Omklädnadsbarack vid flygreservskolan i Eslöv,** *reservationsanslag.* I skrivelse den 10 juli 1941 framlade *flygförvaltningen* förslag om uppförande vid flygreservskolan i Eslöv av en omklädnadsbarack för den flygande personalen, för vilken barack kostnaderna beräknats till 25,000 kronor för byggnadsarbeten, 10,000 kronor för inredning samt 1,500 kronor för administration och oförutsedda utgifter.

Genom beslut den 18 juli 1941 medgav Kungl. Maj:t, att för ifrågavarande ändamål högst 36,500 kronor finge disponeras från det å förskottsstaten för försvarsväsendet under kapitalbudgeten, fonden för förlag till statsverket, uppförda förskottsanslaget till försvarsberedskapens stärkande i allmänhet (VII: b).

Departementschefen. För täckning av den sålunda beslutade utgiften torde böra å tilläggsstat uppföras ett särskilt reservationsanslag såsom kapitalinvestering i försvarsväsendets fastighetsfond, flygförvaltningens delfond.

Jag hemställer således, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Omklädnadsbarack vid flygreservskolan i Eslöv* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 36,500.

[15.] **50 a. Nytt flygfält för flygkrigsskolan,** *reservationsanslag.* I en av överbefälhavaren över rikets försvarskrafter, jämte eget yttrande, den 21 april 1941 överlämnad skrivelse hemställde flygförvaltningen, som i ärendet sam-

rått med arméförvaltningens fortifikationsstyrelse, *dels* att 170,500 kronor måtte ställas till ämbetsverkets förfogande för förvärv av sammanlagt omkring 69 hektar mark för anordnande av ytterligare, på grund av intensifiering av flygutbildningen erforderligt flygfält för flygkrigsskolan, beläget vid Havgård i Västra Sönnarslövs socken, Kristianstads län, *dels ock* att fortifikationsstyrelsen måtte få disponera 112,000 kronor för förvärv av vissa markområden i stället för ett av Herrevadsklosters remontdepå såsom betesmark utnyttjat område, vilket inginge i nyssnämnda 69 hektar. Framställningen innebar såvitt avsåg dispositionen av beloppet 170,500 kronor i huvudsak följande:

Av ifrågavarande omkring 69 hektar mark utgjordes 14 hektar av åker i enskild ägo, som utarrenderats intill den 14 mars 1944. Kostnaderna för förvärv av dessa 14 hektar hade beräknats till sammanlagt 35,000 kronor, varav 25,200 kronor för marklösen, 3,800 kronor för allmänt intrång och för ersättning för överbyggnader samt 6,000 kronor för ersättning till områdets arrendator för frånträdande av arrendet m. m. — Återstående (53.4 hektar) i det tilltänkta flygfältsområdet ingående mark, som utgjorde del av den kronan tillhöriga och under domänstyrelsens förvaltning stående fastigheten Havgård — vilken fastighet vore utarrenderad intill den 14 mars 1958 — vore av arrendatorn till Havgård utarrenderad till Herrevadsklosters remontdepå för betesändamål mot en årlig arrendesumma av 2,960 kronor. Flygförvaltningen avsågs skola övertaga remontdepåns arrende intill huvudarrendetidens utgång den 14 mars 1958, vid vilken tidpunkt området skulle överföras till ämbetsverkets vård och förvaltning. Kostnaden för övertagande av detta arrende hade beräknats till, i avrundat tal, 36,000 kronor. Till detta belopp komme emellertid ersättning till Havgårds arrendator för intrång i brukningen av återstående delar av fastigheten genom flygverksamhet, transporter till och från flygfältet m. m. Denna ersättning — om vars storlek uppgörelse icke träffats — hade beräknats till högst 19,000 kronor. Det erforderliga medelsbehovet i denna del hade alltså uppskattats till sammanlagt 55,000 kronor. — Kostnaderna för iordningställande av flygfältet hade beräknats uppgå till ett sammanlagt belopp av 65,000 kronor, varav 30,000 kronor för schaktnings- och kultiveringsarbeten samt 35,000 kronor för nedläggande av kablar för elektrisk kraft och telefon. — Administrations- och oförutsedda utgifter hade beräknats till 15,500 kronor.

Genom beslut den 28 juni 1941 anbefallde Kungl. Maj:t flygförvaltningen att — efter ytterligare övervägande enligt i beslutet angivna riktlinjer — till Kungl. Maj:t inkomma med förnyat förslag i ämnet.

I en av arméförvaltningens fortifikationsstyrelse, jämte eget yttrande, den 22 juli 1941 överlämnad skrivelse gjorde *flygförvaltningen* förnyad framställning i ämnet, innefattande bland annat förslag därom, att till flygförvaltningens vård och förvaltning skulle överflyttas det markområde, innehållande 53.4 hektar, som inginge i det tilltänkta flygfältsområdet och utgjorde del av kronoegendomen Havgård. Genom denna anordning undvekes de invecklade arrendeförhållanden, som skulle följt av flygförvaltningens ursprungliga förslag. *Domänstyrelsen* biträdde i skrivelse den 4 augusti 1941 förslaget om områdets överflyttning.

Genom beslut den 8 augusti 1941 bemyndigade Kungl. Maj:t flygförvalt-

ningen att med vederbörande träffa avtal rörande förvärv för kronans räkning av markområdet om 14 hektar för en kostnad av högst 29,000 kronor jämte ersättning för avträdande av arrenderätten till området med ett belopp av högst 6,000 kronor, varjämte Kungl. Maj:t förordnade, att området om 53.4 hektar skulle snarast möjligt överflyttas från domänstyrelsens till flygförvaltningens vård och förvaltning, varvid flygförvaltningen skulle inträda i de rättigheter och skyldigheter i förhållande till områdets arrendator, som åvilade domänstyrelsen på grund av gällande arrendekontrakt. Härjämte ställde Kungl. Maj:t till flygförvaltningens förfogande för bestridande av kostnaderna för markförvärvet, för iordningställande av flygfältet ävensom för administrations- och oförutsedda utgifter ett belopp av tillhopa högst 110,000 kronor, att utgå från det å förskottsstaten för försvarsväsendet under kapitalbudgeten, fonden för förlag till statsverket, uppförda förskottsanslaget till försvarsberedskapens stärkande i allmänhet (VII: b).

Vad i ärendet förekommit rörande anvisande av medel för förvärv av betesmark för Herrevadsklosters remontdepå fann Kungl. Maj:t icke föranleda annan åtgärd än att Kungl. Maj:t uppdrog åt arméförvaltningens fortifikationsstyrelse att, efter närmare utredning rörande behovet av ökad betestillgång för remontdepån och sättet för tillgodoseende av detsamma, till Kungl. Maj:t inkomma med det yttrande och förslag, vartill omständigheterna kunde giva anledning.

Departementschefen. I detta sammanhang torde anslag för täckning av den över förskottsstaten verkställda kapitalinvesteringen böra äskas av riksdagen. Framdeles torde jag få tillfälle återkomma till frågan om behovet av betesmark för Herrevadsklosters remontdepå.

I anslutning till det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Nytt flygfält för flygkrigsskolan* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 110,000.

Vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt behagar Hans Maj:t Konungen bifalla.

Ur protokollet:

A. Broberg.

Bilaga 12.

Kapitalinvesteringar.

Kommunikationsdepartementet.

Utdrag av protokollet över kommunikationsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 17 oktober 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Chefen för kommunikationsdepartementet, statsrådet Andersson, anmäler härefter under kommunikationsdepartementets handläggning hörande ärenden angående kapitalinvesteringar å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 samt anför därvid följande.

Statens affärsverksfonder.

B. Telegrafverket.

[1.] **4. Kompletteringsarbeten å det permanenta telefonnätet,** *reservationsanslag.* Med bifall till en av överbefälhavaren över rikets försvarskrafter i skrivelse den 28 juni 1941 gjord framställning bemyndigade Kungl. Maj:t genom beslut samma dag telegrafstyrelsen att med anlitande av det å förskottsstaten för försvarsväsendet för budgetåret 1941/42 under kapitalbudgeten, fonden för förlag till statsverket, uppförda förskottsanslaget till kommunikationsverken intill ett belopp av högst 251,300 kronor, i samråd med chefen för försvarsstaben, utföra vissa i skrivelsen närmare angivna, för militärt behov erforderliga kompletteringsarbeten å det permanenta telefonnätet.

På grund av ärendets beskaffenhet torde någon närmare redogörelse för detsamma icke böra lämnas till statsrådsprotokollet, utan riksdagens vederbörande utskott torde därom böra erhålla erforderliga upplysningar genom handlingarna, som komma att tillhandahållas utskottet.

För täckning av medelsanvisningen torde anslag böra äskas å tilläggsstat I till riksstaten för det löpande budgetåret.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Kompletteringsarbeten å det permanenta telefonnätet* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 251,300.

[2.] **5. Transportabla överdragsstationer m. m.,** *reservationsanslag.* I skrivelse den 5 augusti 1941 har *telegrafstyrelsen* hemställt om anvisande av ett anslag å 438,000 kronor för anskaffning av ett närmare angivet antal transportabla överdragsstationer samt av anordningar för flyttbar rundradiosändare.

Överbefälhavaren över rikets försvarskrafter har i utlåtande den 26 augusti 1941 anslutit sig till framställningen.

Med hänsyn till ärendets beskaffenhet torde någon närmare redogörelse för detsamma icke böra lämnas till statsrådsprotokollet, utan riksdagens vederbörande utskott torde därom böra erhålla nödiga upplysningar genom handlingarna, som komma att tillhandahållas utskottet.

Departementschefen. På de skäl, som telegrafstyrelsen anfört till stöd för sin hemställan, anser jag mig böra tillstyrka bifall till densamma. Då jag finner det angeläget, att de föreslagna anskaffningarna ske utan uppskov, böra de erforderliga medlen, 438,000 kronor, äskas å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Transportabla överdragsstationer m. m.* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 438,000.

[3.] **6. Luftskyddsanordningar m. m. vid telegrafverket,** *reservationsanslag.* I skrivelse den 30 september 1941 har *telegrafstyrelsen* hemställt, att till byggande av nya reservtelefonstationer och till anskaffning av splitterskydd till telefonstationer måtte för innevarande budgetår anvisas anslag å respektive 1,000,000 kronor och 300,000 kronor.

Till luftskyddsanordningar m. m. vid telegrafverket har, sedan riksdagens medgivande därtill inhämtats, genom särskilda beslut av Kungl. Maj:t ett belopp av sammanlagt 3,420,000 kronor ställts till telegrafstyrelsens förfogande. Utgifterna ha hittills bestritts på så sätt, att kostnaderna för fasta anläggningar utgått av till telegrafstyrelsens förfogande stående likvida medel, som uppkommit genom avsättningar till telegrafverkets förnyelsefond, medan övriga kostnader bestritts av telegrafverkets driftmedel. Beträffande de tidigare utgifterna för här ifrågavarande ändamål torde jag i övrigt få hän-

visa till den i proposition nr 1 till 1940 års urtima riksdag (sid. 56) lämnade redogörelsen.

På grund av ärendets beskaffenhet torde någon redogörelse för detsamma icke böra lämnas till statsrådsprotokollet, utan riksdagens vederbörande utskott torde därom böra erhålla nödiga upplysningar genom handlingarna, som komma att tillhandahållas utskottet.

Departementschefen.

Då de av telegrafstyrelsen föreslagna åtgärderna för att ytterligare stärka luftskyddsberedskapen vid telegrafverket äro av stor betydelse såväl ur personalskyddssynpunkt som för förbindelseväsendets säkerställande i händelse av krig, vill jag giva min anslutning till den föreliggande framställningen. Av det äskade anslaget å 1,300,000 kronor synes det belopp å 300,000 kronor, som avser splitterskydd, böra bestridas av telegrafverkets driftmedel, medan det återstående beloppet lämpligen bör anvisas såsom anslag å kapitalbudgeten.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att till luftskyddsanordningar m. m. vid telegrafverket må utöver tidigare för ändamålet medgivna belopp disponeras av telegrafverkets driftmedel ett belopp av högst 300,000 kronor;

dels ock till *Luftskyddsanordningar m. m. vid telegrafverket* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 1,000,000.

C. Statens järnvägar.

I skrivelse den 29 september 1941 har *järnvägsstyrelsen* gjort framställning om anvisande å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42 av anslag till närmare angivna ändamål å sammanlagt 8,100,000 kronor. Styrelsen har meddelat, att samtliga de arbeten och anskaffningar, vartill medel nu äskas, ursprungligen förutsatts skola medtagas i den framställning angående anslag för budgetåret 1942/43, som vore under beredning inom styrelsen. Då tillfälle nu givits att framlägga förslag i dessa frågor något tidigare och då, såsom framginge av efterföljande motivering, ett uppskjutande av deras behandling under vissa förhållanden med all sannolikhet skulle vålla olägenheter, hade styrelsen funnit det lämpligt att bryta ut dem ur deras förut tänkta sammanhang och avge särskild framställning i dessa frågor.

[4.] **a. Bangårdsarbeten i Ånge m. m.,** *reservationsanslag.* Med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition den 3 januari 1941, nr 2, punkt 20, framlagda förslag anvisade 1941 års riksdag till bangårdsarbeten i Ånge m. m. å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 ett reservationsanslag (B) av 1,050,000 kronor. Anslaget har förutsatts skola användas för utförande

av dels en omläggning av södra infartslinjen till stationen, vilket arbete utgör en förutsättning för och ett första led i en av behovet påkallad mera fullständig omgestaltning av bangården, dels ock vissa ur militär beredskapssynpunkt angelägna uppställningsspår å stationen.

Efter därom av järnvägsstyrelsen i skrivelse den 12 maj 1941 gjord framställning bemyndigade Kungl. Maj:t den 6 juni 1941 styrelsen att taga anslaget i anspråk.

I skrivelsen den 29 september 1941 har *järnvägsstyrelsen* meddelat, att under arbetet med avvecklingen av den nuvarande betydande godstågsrörelsen i Ånge avsevärda olägenheter i form av svåra tågförseningar visat sig uppkomma icke blott på grund av de förhållanden å bangården, för vilkas avhjälpande anslag ställts till förfogande, utan även därigenom att godstågen till och från Bräcke endast kunde ut- och ingå på ett av godstågsspåren vid Ånge. I vad olägenheterna vore beroende av sistnämnda omständighet, skulle desamma kunna undanröjas, därest den i den fullständiga planen för en omgestaltning av Ånge bangård ingående särskilda godstågsförbindelsen norrifrån utfördes och anslötes till nuvarande spårsystem vid bangårdens västra ände. Detta arbete kunde i motsats till ombyggnaden och utvidgningen av själva rangerbangården komma till utförande oberoende av och före omläggningen av södra infartslinjen.

Styrelsen anför härefter, att styrelsen med hänsyn till nödvändigheten av att söka åstadkomma en såvitt möjligt rättidig godstågsexpediering och de avsevärt förbättrade förutsättningar härför, som skulle uppstå genom tillkomsten av berörda godstågsförbindelse norrut, funnit angeläget att i samband med övriga hittills beslutade arbeten å bangården igångsätta även nyssnämnda arbete, för vilket kostnaderna, exkl. för markförvärv, beräknats till 350,000 kronor. För att icke av denna anledning nödgas undanskjuta färdigställandet av de arbeten, vilka vore avsedda att komma till utförande med anlitande av det för bangårdsarbetena anvisade anslaget å 1,050,000 kronor och vilka var för sig även vore angelägna, och för att så snart som möjligt kunna draga nytta av samtliga pågående arbeten å bangården hade styrelsen ansett sig böra redan i nu förevarande sammanhang hemställa om härav betingat tilläggsanslag.

Under åberopande av vad sålunda anförts och med förmälan, att anslag för återstående, i planen för en ombyggnad och utvidgning av bangården i Ånge ingående arbeten vore avsett att begäras i framställningen angående anslag för budgetåret 1942/43, hemställer järnvägsstyrelsen, att till utvidgning av spårsystemet i Ånge å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42 ett anslag måtte anvisas av 350,000 kronor.

Departementschefen. Omläggningen av den norra godstågsförbindelsen till Ånge station, för vilket arbete järnvägsstyrelsen nu äskar anslag å 350,000 kronor, ingår i den av järnvägsstyrelsen nästlidet år framlagda planen för en omgestaltning av bangården i Ånge. Det förhållandet att godstågsförbindelsen är ansluten till bangården ungefär vid dess mitt i stället för vid dess västra ände medför,

att mötesspårlängden för godståg är otillräcklig. Vid möte mellan norr- och södergående godståg kan därför norrgående tåg sammansättas först sedan mötande tåg inkommit, sönderdelats och delvis undanförts från ankomstspåret. Till följd härav uppstå ständiga förseningar. Särskilt under sistlidna vinter har det varit förenat med stora svårigheter att avveckla den omfattande godstågsrörelsen.

I syfte att snabbt undanröja nu angivna olägenheter har järnvägsstyrelsen, efter därom till mig gjord anmälan, i samband med de övriga redan beslutade arbetena å bangården igångsatt omläggningen av den norra godstågsförbindelsen.

Med hänsyn till den stora betydelse Ånge bangård äger för trafiken på Norrland, anser jag det angeläget, att de nu pågående arbetena för att förbättra trafikförhållandena å bangården genomföras i snabb takt. Jag vill därför tillstyrka, att de härför erforderliga medlen, 350,000 kronor, ställas till järnvägsstyrelsens förfogande. Beloppet bör lämpligen äskas å nu förevarande tilläggsstat.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Bangårdsarbeten i Ånge m. m.* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 350,000.

[5.] **5 a. Telefonanläggningar m. m.**, *reservationsanslag*. I skrivelse den 29 september 1941 har järnvägsstyrelsen hemställt, att till telefonanläggningar måtte anvisas ett anslag å 300,000 kronor å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår.

Jag torde få erinra om att järnvägsstyrelsen tidigare i en den 29 november 1940 dagtecknad, till kommunikationsdepartementet ingiven promemoria hemställt om anvisande av medel till samma ändamål, men att framställningen icke tidigare föranlett någon åtgärd.

Järnvägsstyrelsen har till stöd för sin förnyade framställning i ämnet till en början erinrat om vad styrelsen framhållit i nämnda promemoria och har bland annat anfört följande:

Möjligheterna att vid krigstillfälle, då mera omfattande anfall från luften äro att förvänta, hålla järnvägstrafiken i gång äro beroende av bl. a. att telefonförbindelserna fungera. Av vikt är därför, antingen att erforderlig reserv finnes för sådana större telefonväxlar, som icke kunna ersättas inom rimlig tid, eller ock att de befintliga växlarna placeras på sådant sätt, att de i möjligaste mån äro skyddade för skadegörelse från luften. Till anskaffning av reservtelefonväxlar ha å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 anvisats 200,000 kronor. De ordinarie telefonväxlarna och förstärkaranläggningarna äro emellertid i ett flertal fall placerade på sådant sätt, att man av erfarenheterna från utlandet att döma har att räkna med betydande skadegörelse på dessa i händelse av anfall från luften. Styrelsen har därför för avsikt att efter hand söka åstadkomma ökat skydd för ifrågavarande anläggningar, i regel genom växlarnas placering i särskilt anordnade

skyddsrum. I första hand bör sådan omflyttning ske av anläggningar, vilka på grund av sin placering i trähus eller över markytan äro särskilt utsatta. För detta ändamål har här medtagits ett anslag å 300,000 kronor.

Styrelsen framhåller, att de i promemorian anförda synpunkterna och förhållandena numera erhållit ökad aktualitet till följd av krigshändelserna samt iakttagelserna vid den nyligen timade järnvägskatastrofen i Krylbo.

Beträffande omfattningen av de åtgärder, som styrelsen anser erforderliga, anför styrelsen:

Verkställd utredning har visat, att av f. n. oskyddade telefonanläggningar minst tolv hava den betydelse och innehålla så svårersättlig materiel, att de böra inrymmas i fullträffsäkra skyddsrum, medan ytterligare sjutton liknande anläggningar åtminstone böra skyddas emot splitter och brand. Kostnaderna för den fullträffsäkra anordningen beräknas utgöra i medeltal c:a 60,000 kronor för byggnad och c:a 10,000 kronor för elektrisk installation på varje plats, medan motsvarande kostnader för splitter- och brandskydd torde utgöra c:a 20,000 resp. 5,000 kronor. I allt torde genomförandet av nu föreliggande program för telefonanläggningarnas skyddande sålunda väntas medföra en totalkostnad av i runt tal 1,200,000 kronor.

Då materialanskaffning och erforderliga husbyggnadsarbeten äro tidskrävande, finner järnvägsstyrelsen det synnerligen angeläget, att styrelsen med det snaraste får tillfälle att på samtliga berörda platser gå i författning om arbetets igångsättande. I dylikt syfte hemställer styrelsen, att ett belopp om 300,000 kronor måtte anvisas å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår. Styrelsen meddelar i detta sammanhang sin avsikt att bland anslagsäskanden för budgetåret 1942/43 upptaga återstoden av det för anläggningarna erforderliga anslagsbeloppet, eller 900,000 kronor.

Departementschefen.

Vad järnvägsstyrelsen nästlidet år anförde om nödvändigheten att åstadkomma skydd för vissa telefonanläggningar, som äro av särskild vikt för järnvägstrafikens upprätthållande under krigstid, har vunnit ökad aktualitet genom sedermera inträffade krigshändelser samt genom de iakttagelser, som gjorts vid den nyligen timade järnvägskatastrofen i Krylbo. Jag vill därför icke motsätta mig bifall till styrelsens framställning.

Av det för ändamålet erforderliga medelsbehovet, 1,200,000 kronor, bör enligt styrelsens förslag ett belopp av 300,000 kronor för arbetenas påbörjande anvisas å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår. Det återstående beloppet, 900,000 kronor, förutsättes skola anvisas å riksstaten för budgetåret 1942/43.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Telefonanläggningar m. m.* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 300,000.

[6.] **7. Anläggningar för elektrisk tågdrift,** *reservationsanslag.* Till anläggningar för elektrisk tågdrift anvisades för budgetåren 1939/40—1941/42 respektive 1,100,000, 200,000 och 980,000 kronor. Med de förstnämnda två anslagen avsågs huvudsakligen att bestrida kostnaderna för en ny omformarstation i Falköping, medan innevarande budgetårs anslag anvisades för bland annat uppförande av en ny omformarstation i Frövi samt utbyggnad av omformarstationen i Häggvik.

I sin skrivelse den 29 september 1941 har *järnvägsstyrelsen* hemställt om anvisande å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1941/42 av ett reservationsanslag av 850,000 kronor till anskaffande av två transportabla omformare till statens järnvägars omformarstationer. Styrelsen anför till stöd härför:

Av statens järnvägars omformarstationer — för närvarande uppgående till 29 — äro de först tillkomna utrustade med stationära omformare — 6 stationer med vardera 3 och 5 med vardera 2 — medan övriga omformarstationer äro försedda med transportabla omformare till det antal, 1—3 i vardera, som föreliggande behov påkallar. I allt äga statens järnvägar för närvarande 50 dylika transportabla omformare. En del av dessa äro egentligen avsedda att hållas i reserv och att tagas i anspråk endast vid tider av högtrafik eller vid inträffade maskinskador, för vilket ändamål även flera av de äldre omformarstationerna äro försedda med anordningar, som möjliggöra uppställning av transportabla omformare. På grund av den allt mer ökade trafiken ha emellertid allt fler omformare måst tagas i bruk redan för den ordinarie tågtrafiken, och antalet reservomformare har därför kommit att bli otillräckligt. Med hänsyn härtill och då de transportabla omformarna allt fortfarande torde kunna förväntas bliva tagna i anspråk i samma utsträckning som hittills, finner styrelsen angeläget, att ytterligare 2 dylika omformare anskaffas. Kostnaderna härför kunna beräknas till sammanlagt 850,000 kronor.

Departementschefen.

Med hänsyn till vad järnvägsstyrelsen anfört rörande behovet av ytterligare transportabla omformare vill jag tillstyrka styrelsens förslag, att för inköp av två dylika omformare erforderligt belopp, 850,000 kronor, anvisas å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Anläggningar för elektrisk tågdrift* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 850,000.

[7.] **11. Försvarsberedskap vid statens järnvägar,** *reservationsanslag.* I proposition nr 54 till 1938 års riksdag framlade Kungl. Maj:t en plan för genomförande av försvarsberedskap vid statens järnvägar. Planen, som i huvudsak avsåg vidtagande av särskilda åtgärder och anskaffning av viss materiel i syfte att säkerställa trafiken under krigstid, lämnades av riksdagen utan erinran.

Under anslagsrubriken Försvarsberedskap vid statens järnvägar hava hittills anvisats anslag i enlighet med följande sammanställning:

å riksstaten för budgetåret 1938/39	kronor	2,000,000
å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1938/39	»	1,700,000
å riksstaten för budgetåret 1939/40	»	1,000,000
å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40	»	5,850,000
å riksstaten för budgetåret 1941/42	»	1,500,000.

Sammanlagt ha för ändamålet hittills alltså anvisats 12,050,000 kronor. Denna summa har emellertid icke förslagit till full utbyggnad enligt den ursprungliga planen, då dels engångskostnaderna för försvarsberedskapen stigit genom att vid planens uppgörande elektrifieringen av linjen Långsele—Boden icke tagits med i beräkningen, dels ock visst belopp använts för ändamål, för vilka kostnader icke beräknats. Enligt de beräkningar, som lågo till grund för äskandet av anslag å riksstaten för budgetåret 1941/42 för ifrågavarande ändamål, skulle, därest riksdagen anvisade det belopp om 1,500,000 kronor, varom framställning gjordes, behov av i runt tal 1,250,000 kronor återstå för ett slutligt genomförande av beredskapsorganisationen enligt den uppgjorda planen.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 30 september 1941 har *vattenfallsstyrelsen* meddelat, att en del av åtgärderna för försvarsberedskapen vid statens järnvägar genomförts av styrelsen, därvid motsvarande delar av anslagen, totalt 1,400,000 kronor, ställts till styrelsens förfogande av järnvägsstyrelsen. Vattenfallsstyrelsen hade sålunda för de överföringsledningar, som vore av betydelse för järnvägsdriften, ordnat med dels reservmateriel, dels verktyg och hjälpmateriel, varjämte styrelsen för inmatningsstationer anskaffat reservtransformatorer m. m. och ledningsmateriel.

Kostnaderna för de åtgärder, som avsåge överföringsledningarna, hade emellertid, anför vattenfallsstyrelsen, blivit högre än beräknat, och komme att stiga ytterligare, därest beredskapsåtgärder skulle vidtagas i avsedd omfattning för samtliga de anläggningar, som borde beröras därav. Anledningarna till kostnadsstegringen äro enligt vattenfallsstyrelsen följande:

Reservmaterielbehovet bestämdes ursprungligen under förutsättning, att vattenfallsstyrelsens kraftledning från Stadsforsen till Västerås skulle utföras för 132 kV spänning. För den sedermera för 220 kV utförda ledningen erfordras speciell reservmateriel, som är dyrbarare än materielen för 132 kV ledningar.

Erfarenheter från kriget mellan Finland och Ryssland vintern 1939/40 ha föranlett en komplettering av reserven, varvid vissa sorters materiel och verktyg upplagts i ökad mängd, under det att någon minskning av annan materiel icke ansetts tillrådlig.

Under det att anslagsbehovet för reservmateriel och verktyg beräknats enligt 1937 års prisnivå, har anskaffningen till övervägande delen skett vid betydligt högre prisnivå.

Vid fastställandet av reservbehovet beaktades all den elektrifiering av statsbanorna, varom kännedom då förelåg. Tillkomsten av omformarestationerna vid Falköping och Frövi, vilka mata tidigare elektrifierade banor, förutsågs emellertid icke, och sedermera har ytterligare beslutats elektrifiering av banan

Ånge—Sundsvall med krafttillförsel från en omformarestation vid Sundsvall. För de kraftledningar, som mata nämnda omformarestationer, böra beredskapsåtgärder genomföras på samma sätt som för de ursprungligen vid undersökningarna medtagna kraftledningarna.

Vattenfallsstyrelsen har hittills trots de av ovan angivna omständigheter föranledda kostnadsökningarna ordnat materiel- och verktygsberedskap i den omfattning, som enligt de ursprungligen fastställda riktlinjerna samt nyssnämnda erfarenheter från finsk-ryska kriget är önskvärd. Därvid har kostnaden för reservmateriel överskridit motsvarande anslag med ungefär 350,000 kronor, varav ett belopp av ungefär 210,000 kronor beror på prisstegring. Kostnaden för verktyg och hjälpmedel har överskridit anslaget med ungefär 110,000 kronor, varav 45,000 kronor på grund av prisstegring.

Nyssnämnda belopp, sammanlagt uppgående till 460,000 kronor, har vattenfallsstyrelsen tillsvidare förskotterat.

Styrelsen meddelar härefter, att den förutnämnda beredskapsreserven till stor del utgjordes av sådan materiel, som styrelsen normalt använde och hölle i förråd. I den mån den icke skulle reserveras för järnvägsberedskapen, kunde den utnyttjas vid pågående ledningsbyggnader och normal ledningsreparation. Vattenfallsstyrelsen ansåge det emellertid önskvärt, att försvarsberedskapen för de elektrifierade järnvägarna upprätthölles på alla håll i den omfattning, som enligt de grundläggande undersökningarna och senare erfarenheter vore önskvärd. Styrelsen hemställer därför om anslag till täckning av kostnadsökningarna.

Därest försvarsberedskapen vid statens järnvägar skulle upprätthållas på sätt föreslagits, tillkomme emellertid, anför styrelsen, ytterligare vissa kostnader, huvudsakligen för kraftledningar, som enligt vad förut anförts matade eller skulle mata tidigare icke förutsedda omformarestationer. Denna ytterligare kostnadsökning beräknades till ungefär 140,000 kronor.

Det sammanlagda ytterligare medelsbehovet uppgår således till 600,000 kronor.

Vattenfallsstyrelsen framhåller slutligen, att därest riksdagen för ifrågavarande ändamål beviljade anslag detta syntes böra betraktas som ett tillägg till de tidigare för samma ändamål beviljade anslagen och sålunda lämpligen borde ställas till järnvägsstyrelsens förfogande. Då vissa kostnadsökningar redan inträtt, och de tillkommande beloppen kunde väntas bliva erforderliga under innevarande budgetår, vore det önskvärt, att anslag erhölles på tilläggsstat för budgetåret 1941/42.

Under hänvisning till det anförda hemställer vattenfallsstyrelsen, att till försvarsberedskapen vid statens järnvägar ett reservationsanslag måtte anvisas å 600,000 kronor.

Departementschefen.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att kostnaderna för de i försvarsberedskapsprogrammet för statens järnvägar ingående åtgärder, som avse överföringsledningarna, blivit högre än beräknat. Sålunda uppgå kostnadsökningarna för dessa åtgärder, som utföras av vattenfallsstyrelsen, till sammanlagt 460,000 kronor. Förutom detta belopp erfordras, därest försvarsbe-

redskapen vid statens järnvägar skall upprätthållas på förutsatt sätt, enligt vattenfallsstyrelsen ytterligare 140,000 kronor till vissa kraftledningar för matning av tidigare icke förutsedda omformarestationer.

Då vattenfallsstyrelsens framställning icke givit mig anledning till erinran, tillstyrker jag anvisande av det begärda beloppet å 600,000 kronor.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Försvarsberedskap vid statens järnvägar* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 600,000.

[8.] **16. Godsvagnar,** *reservationsanslag.* I sin skrivelse den 29 september 1941 har *järnvägsstyrelsen* hemställt om anvisande av medel för anskaffning av godsvagnar.

Järnvägsstyrelsen lämnar till en början en redogörelse för godsvagnanskaffningen före utbrottet av det nu pågående kriget. Styrelsen anför:

Under en följd av år före 1939 anskaffades godsvagnar endast i den mån behovet att ersätta gamla omoderna och i drift oekonomiska vagnar med nya gjorde sig gällande. Denna helt med förnyelsefondsmedel bestridda ersättningsanskaffning bedrevs, särskilt under 1930-talets första hälft, i så måttlig omfattning, att godsvagnparken undergick en gradvis minskning icke blott i fråga om antalet vagnenheter — de nyanskaffade vagnarna voro i gengäld rymligare och mera högbäriga än de slopade — utan även i fråga om sin samlade lastförmåga. Sistnämnda förhållande hade huvudsakligen sin grund i att godstrafiken under några år in på 1930-talet befann sig i tillbakagång och därför kunde tillgodoses med en mindre transportutrustning än tidigare. Då konjunkturförhållandena därefter förbättrades, inträdde en stegring jämväl i godstrafikens volym, men det oaktat bedrevs anskaffningen av godsvagnar ännu åtskilliga år framåt med stor återhållsamhet. Redan vid tiden närmast före krigsutbrottet förelåg därför ett kännbart behov av en ökning av godsvagnparken. Detta föranledde statsmakterna att efter framställning av järnvägsstyrelsen å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 3,800,000 kronor, varigenom möjliggjordes, att omkring 400 godsvagnar utöver det mot den normala ersättningsanskaffningen svarande antalet kunde anskaffas.

De till följd av krigsutsbrottet inträdda rubbningarna i handelsvägarna och på transportmarknaden medförde, framhåller järnvägsstyrelsen, för statens järnvägar en ytterligare och i ett slag väsentligt ökad trafik. För att möjliggöra en någorlunda friktionsfri avveckling av denna visade det sig snart nödvändigt att än mer öka godsvagnparken, och betydande belopp ha därefter anvisats för ändamålet. Styrelsen anför härom:

Sålunda anvisade riksdagen å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1939/40 sammanlagt 11,625,000 kronor, varav avsågos till godsvagnar av standardtyp 7,500,000 kronor, till 4-axliga godsvagnar med stor lastförmåga 2,750,000 kronor och till tankvagnar 1,375,000 kronor. Vidare anvisades i enlighet med järnvägsstyrelsens hemställan för budgetåret 1940/41 ett anslag av 2,500,000 kronor till godsvagnar. Såsom styrelsen framhöll i sin framställ-

ning den 2 oktober 1940 med förslag till anslagsäskanden för budgetåret 1941/42 var emellertid även den sålunda möjliggjorda ökningen i godsvagnparken otillräcklig i förhållande till det förhandenvarande trafikbehovet. Styrelsen såg sig därför i nämnda framställning nödsakad att hemställa om medel å riksstaten för en ytterligare ökning av godsvagnparken. Även det för innevarande budgetår sålunda begärda beloppet, 10,000,000 kronor, blev av riksdagen beviljat. I allt ha därmed till ifrågavarande ändamål för budgetåren 1938/39—1941/42 anvisats inemot 28 miljoner kronor, varigenom nybeställningar av c:a 2,300 vagnar utöver den normala ersättningsanskaffningen kunnat ske.

Trots denna ökning av godsvagnparken och ehuru äldre, omoderna och i drift oekonomiska vagnar nu måst behållas och nyttjas i trafiken längre än som strängt taget kunde anses lämpligt, vore emellertid, anför styrelsen vidare, vagnparken alltjämt otillräcklig för tillgodoseende av den alltjämt växande trafikens krav. Till belysning av detta förhållande hänvisar styrelsen till följande uppgifter rörande antalet godsvagnar, deras sammanlagda transportkapacitet samt det utförda transportarbetet under olika år:

Antal vagnar: (i januari)	1930	1935	1939	1940	1941
Slutna	6,539	6,281	6,369	6,527	7,367
Öppna	14,635	10,230	10,113	10,621	13,982
Summa	21,174	16,511	16,482	17,148	21,349
Antal bärighetston: (tusental)					
Slutna	87	94	101	103	114
Öppna	227	182	198	208	270
Summa	314	276	299	311	384
Tonkilometer (milj.)	1,532	1,673	2,589	3,760	—

Järnvägsstyrelsen konstaterar sålunda, att antalet godsvagnar stigit under år 1939 med 4 procent och under år 1940 med 24 procent, medan den redan år 1939 mycket stora trafiken under år 1940 ökat med ytterligare 45 procent. Styrelsen ville emellertid erinra om att samtliga angivna siffror i någon mån påverkats i höjande riktning av den ökning av bannätet, som — särskilt under de senare åren — ägt rum genom statsförvärv av enskilda järnvägar.

För det nu löpande året vore det, enligt vad järnvägsstyrelsen framhåller, ännu icke möjligt att meddela någon uppgift rörande den sannolika trafikomfattningen, mätt i tonkilometer. Att döma av hittills kända siffror å antalet av trafikant lastade vagnar ville det emellertid nu synas, som om trafiken sedan motsvarande tid föregående år stigit med ytterligare minst 30 procent, medan vagnparken och därmed transportkapaciteten innevarande år ökat eller komme att ökas med endast omkring 900 nybeställda vagnar, av vilka inemot 700 bekostats av det för nu löpande budgetår anvisade anslaget å 10,000,000 kronor.

De anförda uppgifterna syntes med all tydlighet ådagalägga, anför järnvägsstyrelsen vidare, att styrelsen, oaktat det tillskott i godsvagnparken som

erhållits på grund av hittills anvisade riksstatsanslag, fortfarande stode inför mycket stora svårigheter, då det gällde att ombesörja den så snabbt och alltjämt växande godstrafiken. Om de åtgärder, som vidtagits för att bemästra den förhandenvarande situationen, anför styrelsen:

Styrelsen har behållit i trafik alla äldre vagnar, som överhuvudtaget och utan åsidosättande av trafiksäkerhetens strängaste krav kunna framföras i tågen. Vidare söker styrelsen på allt sätt tillse, att transporterna äga rum på ett såvitt möjligt ändamålsenligt sätt och med kortast tänkbara omloppstid för vagnarna. I detta sammanhang må bl. a. erinras om den skärpning av bestämmelserna rörande vagnpengar vid överskriden lastnings- och lossningsfrist, som vidtagits på styrelsens initiativ. På grund av försvarsberedskapen och angelägenheten att trygga tillförseln av vissa för landets försörjning viktiga varor såsom ved och fodercellulosa m. m. har emellertid ett stort antal vagnar måst avdelas enbart för dylika under mera normala förhållanden icke i så avsevärd omfattning förekommande transporter. Verkställd utredning ger vid handen, att berörda av folkförsörjningen och försvarsberedskapen påkallade transporter för närvarande regelbundet binda ej mindre än omkring 5,500 vagnar, vilka stå så att säga i en särklass och äro undandragna den i egentlig mening kommersiella trafiken. Härtill kommer, att även vissa andra transporter såsom forsling av gengasbränsle, torv m. fl. varuslag, vilka visserligen icke äro på samma sätt förtursberättigade i fråga om vagnhållningen, likaledes på grund av rådande särskilda förhållanden nått en betydande omfattning och därför nu kräva ett avsevärt större antal vagnar än normalt.

Med hänsyn till nyss berörda förhållanden kunde, anföres vidare i skrivelsen, styrelsen oförbehållsamt vitsorda, att en fortsatt nyanskaffning av godsvagnar vore nödvändig för att statens järnvägar skulle på ett något så när tillfredsställande sätt kunna motsvara de krav, som under dessa onormala tider ställdes på dem såsom organ i försvarets och folkförsörjningens tjänst. Styrelsen blundade icke för att de av krisläget framkallade transporterna förr eller senare skulle bortfalla. Ej heller bortsåg styrelsen från att man torde få räkna med en lågkonjunkturperiod efter krigets slut. De nu rådande förhållandena med en onaturligt stor godstrafik å landets alla järnvägar och en oerhört stor vagnknapphet gjorde emellertid, att man måste skjuta åt sidan eventuella betänkligheter mot en nyanskaffning av godsvagnar, som vid en jämförelse med förhållandena under åren närmast före kriget måhända kunde förefalla ganska stor. Styrelsen hade gjort ett överslag av det nu mest oundgängliga behovet av nya godsvagnar och därvid kommit till det resultatet, att minst omkring 1,250 godsvagnar behövde anskaffas under närmast kommande år. I detta antal vore då inräknat den normala ersättningsanskaffningen. Denna del å cirka 430 vagnar (160 slutna och 270 öppna), vartill medel borde anvisas ur förnyelsefonden, beräknades representera en kostnad av 5,700,000 kronor. På kapitalbudgeten skulle därefter behöva anvisas 11,200,000 kronor. För att denna anskaffning skulle tjäna sitt syfte och bringa lättnad i svårigheterna snarast möjligt vore det enligt styrelsens mening angeläget, att åtminstone en del av de erforderliga kapitalmedlen anvisades redan av innevarande års riksdag. Då av styrelsen hos vagnverkstäderna hittills gjorda beställningar enligt kontraktsbestäm-

melserna skulle vara slutlevererade i början av nästkommande år, kunde styrelsen nämligen på detta sätt bliva i tillfälle att redan denna höst träffa avtal om fortsatt vagntillverkning omedelbart efter det årets beställningar slutlevererats. Verkstäderna å sin sida skulle härigenom tillförsäkras en någorlunda jämn arbetstillgång.

Med åberopande av det anförda hemställer järnvägsstyrelsen, att å tilläggsstat till riksstaten för det nu löpande budgetåret ett belopp av 5,600,000 kronor måtte anvisas. Härigenom skulle möjliggöras beställning under den närmaste tiden av omkring 450 godsvagnar (100 slutna och 350 öppna). Styrelsen hade för avsikt att i sina anslagsäskanden till nästkommande års riksdag och i sitt förslag till förnyelsefondsstat för år 1942 föreslå anvisande av de ytterligare medel, som erfordrades för genomförande av det angivna anskaffningsprogrammet.

Departementschefen.

På grund av den alltsedan krigsutbrottet rådande bristen på godsvagnar vid statens järnvägar ha statsmakterna vid skilda tillfällen anvisat betydande anslag till anskaffning av nya godsvagnar. Sålunda uppgå anslagen å kapitalbudgeten till detta ändamål för budgetåren 1939/40—1941/42 till sammanlagt över 24 milj. kronor, motsvarande en nyanskaffning av närmare 2,000 vagnar. Hela godsvagnparken kan för närvarande uppskattas till omkring 22,000 vagnar. Då godstrafiken ökat avsevärt mer än vad som motsvarar godsvagnparkens kapacitetsökning, föreligger emellertid alltjämt en högst betydande vagnbrist. Att statens järnvägar kunnat i den omfattning som skett avveckla godstrafiken beror bland annat på de åtgärder av skilda slag, som järnvägsstyrelsen vidtagit i syfte att utnyttja vagnarna på mest effektiva sätt.

Godstrafiken vid statens järnvägar ökas alltjämt, och det är anledning antaga, att — i den mån krisförhållandena skärpas — kraven på ökade transportmöjligheter å statens järnvägar komma att än mer stegras. Härvidlag torde särskilt böra framhållas statens järnvägars stora betydelse för lösande av de svåra transportproblem, som uppkommit i samband med den pågående omställningen av landets bränsleförsörjning. Vidare bör erinras, att ytterligare inskränkningar i motortrafiken kunna bliva nödvändiga på grund av de ökade försörjningssvårigheterna med olja och gummiringar, varigenom en övergång i än större omfattning än hittills från landsvägstransporter till järnvägstransporter blir erforderlig.

Jag är medveten om att en fortsatt ökning av statens järnvägars godsvagnpark kan komma att medföra, att densamma för relativt lång tid kan bliva överdimensionerad för normala trafikförhållanden. De ekonomiska betänkligheter, som i anledning härav onekligen måste hysas, torde man emellertid i nuvarande läge nödgas bortse från. Skola de för försvaret och folkförsörjningen viktiga transportproblemen kunna av statens järnvägar lösas i stort sett tillfredsställande, torde det nämligen vara ofrånkomligt, att ytterligare anskaffning av nya godsvagnar sker, i den mån tillverkningskapaciteten medgiver detta. Det må i detta sammanhang framhållas, att över-

dimensioneringens omfattning i viss grad kan antagas minskas till följd av dels att en förhållandevis stor utrangering av äldre godsvagnar torde bliva ofrånkomlig efter den nuvarande krisens slut på grund av det onormala slitaget å materielen under nu rådande högtrafik och dels att i samband med förstatligande av enskilda järnvägar behov torde föreligga att i relativt stor utsträckning ersätta äldre omoderna vagnar med nya.

Järnvägsstyrelsens nu föreliggande anskaffningsprogram, som avser det mest oundgängliga behovet, innebär, att under närmaste året minst omkring 1,250 godsvagnar skulle beställas. Av kostnaderna för detta antal, tillhopa 16,900,000 kronor, förutsättas omkring 5,700,000 kronor, avseende omkring 430 vagnar, därav 160 slutna och 270 öppna, skola bestridas av förnyelsefondsmedel, medan återstående belopp, 11,200,000 kronor, skulle utgå av anslagsmedel å kapitalbudgeten. Av sistnämnda belopp skulle enligt järnvägsstyrelsens förslag 5,600,000 kronor, motsvarande kostnaderna för omkring 450 godsvagnar, därav 100 slutna och 350 öppna, anvisas å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår och återstoden å riksstaten för nästa budgetår.

Beträffande vagnverkstädernas kapacitet har jag under hand inhämtat, att dessa, därest de inom den närmaste tiden erhölle beställningar, skulle under tiden fram till den 1 juli 1942 kunna åtaga sig tillverkning av 200 öppna godsvagnar utöver de vagnar, för vilka kostnaderna enligt järnvägsstyrelsens förslag skulle bestridas av anslag å tilläggsstaten och av förnyelsefondsmedel. Vid dylikt förhållande anser jag det angeläget, att medel redan nu anvisas för anskaffning av ytterligare 200 vagnar. Då kostnaderna för dessa kunna beräknas till 2,200,000 kronor skulle å tilläggsstaten behöva anvisas ett anslag av 7,800,000 kronor.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Godsvagnar* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 7,800,000.

[9.] **16 a. Tankvagnar,** *reservationsanslag.* I en till järnvägsstyrelsen ställd, av styrelsen med utlåtande den 20 juni 1941 överlämnad skrivelse hemställde statens bränslekommission om vidtagande av åtgärder för anskaffning av ett närmare angivet antal järnvägstankvagnar för transport av flytande bränsle.

Sedan utlåtanden över framställningen avgivits av statens industrikommission och statens trafikkommission, uppdrog Kungl. Maj:t genom beslut den 15 augusti 1941 åt järnvägsstyrelsen att på av styrelsen i dess utlåtande förordat sätt för en kostnad av högst 1,250,000 kronor anskaffa ett visst antal tankvagnar. Enligt samma beslut skulle utgiften bestridas av det å förskottsstaten för försvarsväsendet för budgetåret 1941/42 under kapitalbudgeten, fonden för förlag till statsverket, uppförda förskottsanslaget till kommunikationsverken.

Med hänsyn till innehållet i de till ärendet hörande handlingarna torde någon närmare redogörelse för detsamma icke böra lämnas till statsrådsprotokollet, utan riksdagens vederbörande utskott torde därom böra erhålla nödiga upplysningar genom handlingarna, som komma att tillhandahållas utskottet.

Då täckning för medelsanvisningen bör ske genom anvisande av anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen *Departementschefen.*

att till *Tankvagnar* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag*
av ..... kronor 1,250,000.

D. Statens vattenfallsverk.

[10.] **2 a. Kraftstation i Midskogsforsen**, *reservationsanslag*. I skrivelse den 21 augusti 1941 har vattenfallsstyrelsen hemställt om anvisande å tilläggsstat för innevarande budgetår av ett anslag å 6,000,000 kronor till påbörjande av utbyggnad av en ny kraftstation i Indalsälven.

I sin skrivelse har *vattenfallsstyrelsen* till en början lämnat följande uppgifter rörande belastningen vid statsblocket under de senaste sju budgetåren:

Budgetår	Total förbrukning Milj. kWh	Ökning från föregående år Milj. kWh
1934/35	2,068	213
1935/36	2,268	200
1936/37	2,476	208
1937/38	2,781	305
1938/39	2,838	57
1939/40	3,139	301
1940/41	3,306	167

Exklusive leveranser för ånggenerering uppgick den totala förbrukningen under 1940/41 till 3,144 milj. kWh.

Vattentillgången hade, meddelar styrelsen, under sommaren 1940 varit relativt låg men hade tack vare riklig nederbörd stigit till normalt värde under hösten fram till årsskiftet. Därefter hade vattentillgången sjunkit under den långa och kalla vintern till 10 à 20 procent under normalt värde. Vårfloden hade i mellersta Sverige blivit liten och kortvarig men i norra Sverige mera normal.

Trots dessa delvis ogynnsamma förhållanden hade, fortsätter styrelsen, tack vare de omfattande sjöregleringar, som nu genomförts, någon ångkraftproduktion icke behövt tillgripas vid statsblocket. Från främmande kraftföretag hade under året inköpts 130 milj. kWh.

Ändringarna i kraftförbrukning för olika ändamål mellan budgetåren 1939/40 och 1940/41 tedde sig på följande sätt:

Konsumtionsgrupp	Ökning (+) eller minskning (—) Milj. kWh
Allmän distribution	+ 157
Reservkraft	+ 45
Andelskraft	+ 61
Statens järnvägar exklusive malmbanan	+ 16
Malmbanan och malmfälten	+ 7
Trä- och pappersindustrien	— 264
Elektrokemisk industri	+ 24
Ånggenerering	+ 121
Summa	+ 167

I anslutning till denna uppställning anför styrelsen:

Den stora ökningen av förbrukningen inom samtliga grupper med undantag för trä- och pappersindustrien är påfallande. Kraftbehovet för trä- och pappersindustri har till följd av exportsvårigheterna minskat med icke mindre än 264 milj. kWh. Inom denna grupp synes emellertid belastningen ha stabiliserat sig vid omkring halva förkrigsvärdet. Bortser man från kraftuttagningen för trä- och pappersindustrien samt leveranserna för ånggenerering, som ske i mån av tillgång, kommer man till en belastningsökning i övrigt av 310 milj. kWh/år, vilken ger en klar uppfattning om den takt, i vilken denna övriga belastning tillväxt under det gångna året.

Stegringen i kraftförbrukningen beror närmast på den betydande ökningen under de två första kvartalen 1941. Detta framgår av följande tabell över det årsvärde, som konsumtionen exklusive ånggenereringskraft motsvarat under de nedan angivna kvartalen:

	Milj. kWh/år
2:a kvartalet 1940	2,870
3:e » 1940	2,920
4:e » 1940	2,930
1:a » 1941	3,360
2:a » 1941	3,400

Från och med årsskiftet 1940/41 har en synnerligen kraftig belastningsökning inträtt. En verkställd undersökning har visat, att ökningen delvis men endast i ringa grad beror på stegrad industriell produktion. Huvudsakligen beror ökningen på ökad borgerlig förbrukning för bland annat hushållselektrifiering och bostadsuppvärmning, på ökade leveranser av reservkraft till andra kraftföretag och på ökad användning av vattenkraft inom industrien för ersättning av andra energikällor. Dessa tre områden förete sinsemellan ungefär lika stora ökningsbelopp. Det kan konstateras, att belastningsökningen icke blott kvarstått utan ytterligare ökats under 2:a kvartalet 1941, trots att bostadsuppvärmningen detta kvartal rimligen borde varit av ringa omfattning och reservkraftleveranserna under vårfloden borde nått sitt minimivärde. Även under juli och augusti 1941 har belastningsstegringen fortsatt. Under sistnämnda tid har belastningen sålunda motsvarat ett årsvärde av cirka 3,600 milj. kWh, vilket höga värde dock delvis torde bero på de till följd av den intensiva torkan stegrade reservkraftleveranserna.

Det gångna budgetårets erfarenheter synas tyda på att det måste räknas med en fortsatt stor belastningsstegring samtidigt som utgångsnivån för belastningen under året kraftigt höjts. Därtill kommer, att styrelsens leveranser till Sydsverige komma att avsevärt ökas enligt träffade överenskommelser och vidare att det sannolikt torde få räknas med en leverans av närmare 150 milj. kWh/år till det planerade järnverket i Luleå.

Trots den stora belastningsökningen finner styrelsen läget i vad avser kraftbalansen tillsvidare relativt gynnsamt tack vare de åtgärder, som vidtagits i fråga om utbyggnad av kraftstationer och vattenregleringar. Styrelsen erinrar sålunda om att under det gångna budgetåret aggregat 8 i Porjus färdigställts och att Suorvadammen ordnats för en ytterligare dämning med 0.7 m. Det första aggregatet vid den pågående utbyggnaden i Hissmofors hade tagits i drift under augusti månad, och nästa aggregat beräknades bli klart i oktober. Vid sistnämnda tidpunkt torde även kraftstationen i Kattstrupeforsen börja leverera kraft från sitt första aggregat; det andra aggregatet torde bli färdigt i mars 1942. Regleringsarbetena i Indalsälven hade fortgått planenligt. Dylika arbeten finge en allt större betydelse genom de ökade utbyggnaderna i detta vattendrag. Första aggregatet i Hojumstationen torde kunna tagas i drift omkring årsskiftet 1941/42 och det andra aggregatet hösten 1942. Kraftstationen i Torpshammar beräknades liksom vattenregleringarna i Gimån kunna tagas i bruk på sensommaren 1943.

Kraftförsörjningen anser styrelsen tack vare de nämnda tillskotten vara tryggad under de närmaste 2 à 3 åren, ehuru temporära svårigheter kunna uppstå i händelse av ogynnsamma vattenförhållanden, eftersom det vid nuvarande bränslesituation icke torde bliva möjligt att i större omfattning åstadkomma krafttillskott medelst ångkraft. Det vore enligt styrelsens mening icke ekonomiskt lämpligt att bygga ut så mycket vattenkraft, att kraftavsättningen under torrår kunde upprätthållas i full utsträckning utan ångkrafttillsats. Skulle exceptionella torrårsförhållanden inträffa och nuvarande svårigheter i fråga om bränsleförsörjningen kvarstå, måste man räkna med en viss ransonering av kraftuttagningen.

Styrelsen erinrar om att styrelsen för ett år sedan ansett det pågående utbyggnadsprogrammet vara så rikligt och begränsningen av produktionen inom trä- och pappersindustrien så väsentlig, att eventuella nya vattenkraftutbyggnader borde verkställas i ett moderat tempo, vilket ur finansiell synpunkt vore önskvärt med hänsyn till den utpräglade materialbrist och den betungande prisstegring, som successivt kunde väntas inträda vid ett mycket långt krig. Så länge det förefallit mycket osannolikt, att kriget kunde få större varaktighet än världskriget 1914—18, hade det därjämte icke funnits någon anledning att påskynda någon vattenkraftutbyggnad, vilken trots forcering icke kunde bli färdig till sommaren 1943.

Belastningsutvecklingen hade, fortsätter styrelsen, ändrat en av förutsättningarna för den fortsatta utbyggnadsverksamheten. Stormaktskriget hade fått en sådan utvidgning, att man saknade möjlighet att bedöma dess fortsatta förlopp och längd. Bränsleknappheten började bli alltmera framträ-

dande. Ur självförsörjningssynpunkt syntes det därför numera föreligga flera nya och starka skäl för en skyndsam utbyggnad av ny vattenkraft. En sådan utbyggnad finge då betraktas som en försäkringsåtgärd i syfte att skapa ökad trygghet åt kraft- och bränsleförsörjningen. Man borde emellertid icke blunda för risken att, om kriget slutade före hösten 1944, förlust kunde uppstå såväl genom utbyggnadens verkställande under tid med lågt penningvärde som därigenom, att en del av kraften icke funne kvalificerad avsättning på grund av minskade kraftbehov.

Under hänvisning till det sagda föreslår vattenfallsstyrelsen, att en ny större kraftstation omedelbart påbörjas.

Styrelsen framhåller emellertid i detta sammanhang, att omfattande utbyggnader av ny kraft pågå genom privata och kommunala företag. Härom anför styrelsen:

Under de senaste två åren har sålunda bland annat kraftstationen i Hammarforsen väsentligt utvidgats och en ny kraftstation i Skymnäs i Klarälven färdigställts. Under åren 1942—44 kommer kraftstationen i Krångede att utvidgas, och de pågående utbyggnaderna i Gammelängsforsen och Järpströmmen i Indalsälven att tagas i drift. Även andra ehuru mindre anläggningar äro planerade eller under arbete. Det tillskott, som under åren 1942—44 kan påräknas från privata och kommunala kraftstationer, blir av storleksordningen 1,100 milj. kWh/år. En undersökning av kraftbalansen för hela landet har emellertid visat, att det, även då hänsyn tages till dessa stora utbyggnader och de statliga anläggningar, som nu äro under arbete, synes vara ur landets synpunkt önskvärt, att ytterligare ny vattenkraft utbygges av staten.

Vidare meddelar styrelsen, att styrelsen hade för avsikt att inom den närmaste tiden föreslå utbyggnad av en mindre kraftstation, som snabbt kunde färdigställas och att undersökningar för att åstadkomma nya stora sjöregleringar pågingo.

Vattenfallsstyrelsens utredningar rörande val av vattenfall för den nu föreslagna större utbyggnaden ha resulterat däri, att det vore lämpligt att utbygga den övre delen av fallsträckan mellan Litsvattnet och Gesundasjön i Indalsälven, eller närmare bestämt de cirka 29 meter därav, som ligga närmast Litsvattnet. I den nya kraftanläggningen skulle utnyttjas Skärhällsforsen, Midskogsforsen samt en mindre övre del av Näveredeforsen. Anläggningen skulle sålunda erhålla samma fallhöjd som Stadsforsen.

Vattenmängden i denna del av Indalsälven understiger vattenmängden vid Stadsforsen med 18 procent. De nedanför Litsvattnet tillkommande biflödena äro emellertid oreglerade, och då därtill kommer, att Indalsälven till och med Litsvattnet hunnit regleras i mycket stor omfattning och kommer att ytterligare regleras under de närmaste åren, har det visat sig lämpligt att utbygga Midskogsanläggningen för ungefär samma vattenmängd som nuvarande utbyggnad i Stadsforsen, cirka 350 m^3/s.

Styrelsen meddelar härefter följande uppgifter om den nya kraftstationen:

Midskogsanläggningen skulle i likhet med Stadsforsanläggningen utföras med två vertikala Kaplanaggregat för en maximieffekt av cirka 80,000 kW.

Kraftstationen kommer att förläggas på berg och får i stort sett samma utformning som Stadsforsens kraftstation, ehuru med den skillnaden, att vattnet icke kan ledas direkt från kraftstationen ut i älven; det erfordras cirka 100 m. långa tunnlar från turbinavloppen till älvfåran.

Dammarna bli ävenledes av ungefär samma omfattning som i Stadsforsen, ehuru något högre. Dammpartiet över själva älvfåran kommer att utföras i betong, medan övriga dammbyggnader, som erfordras med hänsyn till vattenytans uppdämning, komma att utföras i jord och sten med användande av de från kraftstationen och avloppen utsprängda bergmassorna. Denna jord- och stendamm förses med kärna av betong.

Vid nuvarande penningvärde beräknas kostnaden för kraftstationen uppgå till 32,500,000 kronor.

Vid en forcerad utbyggnad skulle ett begynnelseanslag erfordras på tilläggsstat för innevarande budgetår av 6,000,000 kronor. För budgetåret 1942/43 skulle anslagsbehovet uppgå till 12,000,000 kronor.

För den händelse maskineri omedelbart beställdes, vore, meddelar styrelsen, leveranstiden från verkstaden för första aggregatet cirka 26 månader och med montagetiden cirka 30 månader. Det vore ovisst, huruvida man kunde utföra vattenbyggnadsarbetena på denna korta tid, som vida understege vad som hittills presterats. Emellertid vore det för en omedelbar förstärkning av krafttillgången av största betydelse, att arbetet omedelbart påbörjades, och att alla större beställningar snarast möjligt verkställdes.

Departementschefen.

I sin skrivelse hösten 1940 med anslagsäskanden för budgetåret 1941/42 framlade vattenfallsstyrelsen vissa beräkningar rörande de närmaste årens kraftbehov. Beräkningarna upptogo tre olika belastningsalternativ, vilka kunde tänkas böra läggas till grund för det fortsatta utbyggandet av statens vattenkraftstillgångar. Alternativ 1 anslöt sig till en av styrelsen år 1938 gjord fredsprognos. Enligt denna skulle man under budgetåret 1940/41 ha att räkna med en belastning av 3,040 milj. kWh, som sedan skulle stiga med 110 milj. kWh per år. Det högsta belastningsalternativet, nr 3, avsåg den utveckling, som kunde uppkomma vid en relativt ohämmad export och import under fortsatt krig utanför Sverige. Enligt detta skulle belastningen under året 1940/41 ha blivit 3,410 milj. kWh med en ökning tills vidare på 200 milj. kWh per år. Mellan dessa hade inlagts ett alternativ 2, avseende fortsatt krig utanför Sverige men med hämmad export och import. Enligt detta skulle belastningen bliva 3,100 milj. kWh under året 1940/41 med en ökning tills vidare av 175 milj. kWh per år. Dessa siffror avsågo belastningen exklusive ånggenereringskraft, vars storlek berodde av det förefintliga överskottet.

Med det utbyggnadsprogram, som styrelsen framlade i sin skrivelse, skulle krafttillgången bliva riklig vid en utveckling enligt alternativ 1 och tillräcklig vid en utveckling enligt alternativ 2, dock med någon knapphet under exceptionella torrår. Under det såsom mera osannolikt ansedda alternativet 3 skulle krafttillgången bliva något knapp redan under normala vattenår.

Vid anmälan i 1941 års statsverksproposition av vattenfallsstyrelsens ås-

kanden anförde jag, att skäl talade för att man vid bedömande av den takt, vari vattenkraftsutbyggandet under budgetåret 1941/42 borde ske, finge utgå från att den allmänna situationen politiskt och ekonomiskt sett under budgetåret i stort komme att överensstämma med den då föreliggande situationen. Med hänsyn härtill förordade jag bifall till det av vattenfallsstyrelsen föreslagna utbyggnadsprogrammet. Kungl. Maj:t och riksdagen anslöto sig härtill.

Ehuru den allmänna situationen i landet i stort sett icke undergått några väsentliga förändringar, sedan detta uttalande gjordes, har såsom framgår av vattenfallsstyrelsens nu föreliggande skrivelse utvecklingen å kraftförsörjningens område icke motsvarat de för detta fall gjorda beräkningarna, eller alternativet 2. Kraftförbrukningen exklusive ånggenereringskraft uppgick visserligen under budgetåret 1940/41 till 3,144 milj. kWh eller praktiskt taget till det beräknade värdet, 3,100 milj. kWh. Under innevarande år har emellertid belastningen stigit avsevärt och uppgick vid utgången av andra kvartalet till en storlek, motsvarande ett årsvärde av ej mindre än 3,400 milj. kWh, eller i det närmaste samma värde som beräknades enligt alternativ 3. Belastningsökningen beror i huvudsak på ökningar av ungefär samma storlek inom tre olika konsumtionsgrupper, nämligen borgerlig förbrukning, reservkraftleveranser och användning inom industrien såsom ersättning för andra energikällor. Ökningen har fortsatt även under juli och augusti månader.

På grund av dessa erfarenheter anser jag mig i likhet med vattenfallsstyrelsen böra utgå från antagandet, att belastningsstegringen vid fortsatt krig utanför landets gränser kommer att fortgå, även om leveranser ske endast till de ändamål, vilkas behov för närvarande tillgodoses genom statens kraftförsörjning. Vattenfallsstyrelsen har emellertid meddelat, att enligt ingångna överenskommelser styrelsens leveranser till Sydsverige komma att avsevärt ökas och att man därjämte torde få räkna med en leverans av närmare 150 milj. kWh per år till det planerade järnverket i Norrland.

Utgår man från här angivna prognos för det blivande kraftbehovet, skulle kraftförsörjningen med de nya krafttillskott, som enligt nuvarande utbyggnadsprogram tillkomma, kunna antagas vara tryggad under de närmaste två à tre åren, ehuru temporära svårigheter kunna uppstå i händelse av ogynnsamma vattenförhållanden. Skulle däremot kriget fortsätta efter nämnda tid och man sålunda måste räkna med fortsatt stegring av kraftbehovet, komma svårigheter att uppstå att med nu tillgängliga kraftkällor och redan pågående utbyggnader tillgodose landets kraftbehov. Det är att förvänta, att dessa svårigheter komma att bliva allt större, ju längre kriget varar. Ökad tillgång å kraft utgör nämligen en viktig förutsättning för den omställning mot självhushållning inom olika områden av samhällslivet, som framtvingas genom begränsningen av importmöjligheterna, särskilt å bränsleförsörjningens område. Skulle å andra sidan kriget upphöra tidigare än nu sagts, torde kraftbehovet under den därpå närmast följande tiden antagas kunna väl tillgodoses redan med nuvarande och under utbyggnad varande kraftverk. Ett färdigställande inom närmaste treårsperiod av en ny större kraftstation skulle

under dylika förhållanden icke vara behövlig. Det behöver icke framhållas, att kostnaderna för en utbyggnad under nuvarande krisperiod med all sannolikhet komma att ställa sig avsevärt högre än om arbetet skedde under en fredsperiod.

Med hänsyn till den ovissa framtidsutvecklingen anser jag det icke vara försvarligt att nu underlåta att vidtaga åtgärder i syfte att, sett på längre sikt, trygga vårt lands kraftförsörjning. Den ekonomiska uppoffring, som ett utbyggande i förtid av en ny kraftstation kan medföra, anser jag i likhet med vattenfallsstyrelsen böra betraktas såsom en försäkringspremie, avsedd att skapa ökad trygghet för att landets kraft- och bränsleförsörjning skall kunna på bästa sätt tillgodoses även under ogynnsamma yttre förhållanden. Det synes vidare böra framhållas, att erfarenheten från förkrigsåren visat, att efterfrågan på kraft även under normala förhållanden i allmänhet avsevärt överstigit de i förväg gjorda beräkningarna. Jag förutsätter emellertid, att därest ändrade förhållanden under arbetets gång skulle inträffa, som medföra, att tidpunkten, då en ny kraftstation behöver tagas i anspråk, kan framflyttas, takten i utbyggnadsarbetena i möjligaste mån anpassas efter det ändrade läget.

Jag anser mig sålunda böra tillstyrka vattenfallsstyrelsens förslag, att arbetet för utbyggnad av en ny större kraftstation omedelbart påbörjas. Styrelsens undersökningar om den nya kraftstationens förläggning ha resulterat i att den övre delen av fallsträckan mellan Litsvattnet och Gesundasjön i Indalsälven borde utbyggas, därvid Skärhällsforsen, Midskogsforsen och en del av Näveredeforsen skulle utnyttjas. Den fallhöjd, som skulle tagas i anspråk, uppgår till 29 meter, eller samma fallhöjd som i Stadsforsen. Ehuru vattentillgången i denna del av Indalsälven något understiger vattenmängden i Stadsforsen, skulle emellertid, därest vissa ytterligare vattenregleringar under de närmaste åren genomfördes, den nya stationen kunna utbyggas för ungefär samma vattenmängd, som den för vilken Stadsforsen är utbyggd, eller omkring 350 kubikmeter per sekund. Bruttoenergimängden är beräknad till 600 milj. kWh per år. Därest arbetet å kraftstationen påbörjas snarast, torde stationen kunna tagas i bruk redan under år 1944. Kostnaderna för anläggningen äro vid nu rådande prisläge beräknade till 32.5 milj. kronor. Av detta belopp skulle för arbetenas igångsättande omedelbart behöva anvisas 6 milj. kronor, medan för nästa budgetår ett belopp av 12 milj. kronor skulle erfordras.

Vad vattenfallsstyrelsen härutinnan föreslagit har icke givit mig anledning till erinran. Jag vill därför tillstyrka, att det äskade anslaget anvisas.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Kraftstation i Midskogsforsen* å tilläggstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 6,000,000.

[11.] **5. Distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk,** *reservationsanslag.* För detta ändamål har riksdagen för budgetåren 1937/38—1941/42 anvisat respektive 6,775,000 kronor, 9,000,000 kronor, 10,700,000 kronor, 12,500,000 kronor och 8,000,000 kronor.

I skrivelse den 25 september 1941 har vattenfallsstyrelsen hemställt om anvisande för samma ändamål av dels 2,000,000 kronor å tilläggsstat för innevarande budgetår och dels 13,000,000 kronor för nästa budgetår.

Vattenfallsstyrelsen erinrar till en början om att till distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk hade, inberäknat anslag till överföringssystemet Porjus—Västerås, för tiden intill den 1 juli 1941 såsom kapitalökningsanslag beviljats ett sammanlagt belopp av 173,155,000 kronor. Däri vore icke de belopp medräknade, som beviljats under förutsättning av senare indirekt avskrivning. Vid samma tidpunkt hade av anslagsbeloppet förbrukats 170,511,000 kronor. Vid slutet av budgetåret 1940/41 hade alltså förelegat en behållning på anslaget av 2,644,000 kronor. Tillsammans med det för budgetåret 1941/42 beviljade anslaget av 8,000,000 kronor stode sålunda 10,644,000 kronor till förfogande för detta budgetår.

Att behållning uppkommit på anslaget till den 1 juli 1941 berodde, anför styrelsen, på leveransförseningar och vissa uppskov med planerade arbeten. För innevarande budgetår beräknades däremot de disponibla medlen bliva helt tagna i anspråk, och styrelsen ansåge sig dessutom av skäl, som i det följande skulle angivas, nödsakad att begära ett visst anslagsbelopp på tilläggsstat för innevarande budgetår.

Vattenfallsstyrelsen erinrar om att styrelsen de föregående åren framhållit svårigheterna att förutse krigets inverkan på belastningsutvecklingen och de därmed sammanhängande kraven på distributionsnätet. Det hade därvid förutsatts, att av sparsamhetsskäl nätutbyggnaderna skulle så långt möjligt begränsas, men samtidigt angivits, att vissa förstärkningar av särskilt stamlinjenätet vore nödvändiga även vid stagnerande belastningsutveckling. Utgångspunkterna för en bedömning av utbyggnadstakten vid distributionsnäten vore nu i viss mån ändrade, främst på grund av det i förhållande till tidigare kalkyler rätt avsevärt ökade kraftbehov, varmed man, på sätt i föregående punkt angivits, finge räkna. Detta inverkade även på nätutbyggnaderna. Då utsikterna för en snar återgång till fredsförhållanden minskats, funnes det icke längre anledning att söka i det längsta uppskjuta vissa arbeten, som ändock måste utföras inom en nära framtid. Det tedde sig tvärtom förmånligt, att de genomfördes så snart som möjligt och därmed förmodligen vid en lägre prisnivå än eljest skulle bliva fallet.

På grund av de angivna förhållandena hade, framhåller styrelsen, utbyggnaderna av nätet och speciellt nybyggnaden av större kraftledningar varit mer omfattande under föregående budgetår än vad som förutsetts för ett år sedan. Även för innevarande och nästa budgetår förutsåges en livlig byggnadsverksamhet. Hur förhållandena därefter komme att gestalta sig

vore svårt att överblicka. Möjligen komme materialknapphet att nödvändiggöra en minskning av arbetenas omfattning.

Det nu aktuella anslagsbehovet dominerades, fortsätter styrelsen vidare, av medelsbehovet för den nya 220 kV linjen från Norrland. Det därutöver erforderliga beloppet vore, om hänsyn toges till allmän fördyring, ungefär lika stort som det för innevarande budgetår beviljade anslaget och sålunda av en storleksordning, som kunde betecknas som normal. För järnvägselektrifiering erfordrades ytterligare nyanläggningar, ehuru i fråga om beslutade banelektrifieringar i mindre omfattning än tidigare. Vissa kompletteringar av Trollhätte kraftverks och Motala kraftverks primärnät borde icke längre uppskjutas. De stora kraven på elektrifiering av industri och landsbygd samt den ökade användningen av elektrisk energi i stället för bränsle nödvändiggjorde en hel del utvidgningar och förstärkningar av primärnät, bygdenät och ortsnät.

De anslagsbehov utöver beviljat belopp, som beräknas för tiden intill utgången av budgetåret 1942/43, har vattenfallsstyrelsen angivit i följande sammanställning:

Ny stamlinje för 220 kV från Indalsälven till Mellansverige:			
Linje Hammarforsen—Stadsforsen	kronor	850,000	
Linje Stadsforsen—Torpshammar. Totalkostnad 2,180,000 kronor, varav tidigare beviljats 50,000 kronor. Före den 1 juli 1943 erfordras ytterligare	»	1,600,000	
Linje Torpshammar—Ljusdal. Totalkostnad 2,970,000 kronor, varav tidigare beviljats 50,000 kronor. Före den 1 juli 1943 erfordras ytterligare	»	2,480,000	
Ställverk i Stadsforsen. Totalkostnad 500,000 kronor, varav före den 1 juli 1943 erfordras	»	430,000	
Ställverk i Torpshammar. Totalkostnad 850,000 kronor, varav före den 1 juli 1943 erfordras	»	700,000	
Ställverk i Ljusdal	»	50,000	
Sammanlagd totalkostnad för den nya stamlinjen 7,400,000 kronor, varav utöver redan beviljade belopp före den 1 juli 1943 erfordras			kronor 6,110,000
Ställverk för 220 kV i Hallsberg			» 600,000
Utvidgning av sekundärstationen i Notviken			» 100,000
Utvidgning av sekundärstationen i Örnsköldsvik			» 150,000
Ny transformatorstation för 77 kV vid Sundsvall för järnvägselektrifiering			» 440,000
Ny sekundärstation för 77 kV i Sandviken			» 420,000
Stamlinje för 132 kV Västerås—Köping—Frövi—Hallsberg. Totalkostnad 2,020,000 kronor, varav tidigare beviljats 1,900,000 kronor. Före den 1 juli 1943 erfordras återstoden			» 120,000

Sekundärstation för 132 kV i Frövi för järnvägselektrifiering. Totalkostnad 500,000 kronor, varav tidigare beviljats 400,000 kronor. Före den 1 juli 1943 erfordras återstoden	kronor	100,000
Ny stamlinje för 132 kV Hallsberg—Malfors jämte ställverk i Hallsberg. Totalkostnad 1,400,000 kronor, varav före den 1 juli 1943 erfordras	»	1,050,000
Komplettering av ställverket vid Malfors kraftstation för 132 kV. Totalkostnad 580,000 kronor, varav tidigare för anslutning av linjen Malfors—Eksund beviljats 60,000 kronor. Före den 1 juli 1943 erfordras därutöver	»	340,000
Ny primärlinje för 77 kV Malfors—Linköping	»	130,000
Stamlinje för 132 kV Trollhättan—Falköping. Totalkostnad 1,180,000 kronor, varav tidigare beviljats 900,000 kronor. Före den 1 juli 1943 erfordras återstoden	»	280,000
Ny stamlinje för 132 kV Alingsås—Sjömarken jämte ställverk i Alingsås och transformatoranläggning för 132 kV i Sjömarken	»	850,000
Diverse utvidgningar av stamlinje- och primärsystemen inberäknat fördyringar	»	1,300,000
Bygde- och ortsanläggningar inberäknat fördyringar	»	1,200,000
Diverse och oförutsett	»	1,810,000
	Summa kronor	15,000,000.

Planerna och motiveringen för den nya stamlinjen från Indalsälven till Mellansverige framlades av vattenfallsstyrelsen i skrivelse den 17 maj 1941, med vilken styrelsen anhöll om godkännande av kontrakt med Krångede aktiebolag och aktiebolaget Svarthålsforsen. I skrivelsen anfördes bland annat:

Förutom vattenfallsstyrelsens 220 kV ledning från Indalsälven till Mellansverige finnes en 220 kV ledning från Krångede till Horndal, tillhörig Krångede aktiebolag. Till följd av pågående nyutbyggnader av kraft i Indalsälven av enskilda och kommunala företag blir även sistnämnda linje fullbelastad, varjämte ytterligare överföringsförmåga erfordras.

Vid förhandlingar, som förts med Krångede aktiebolag och aktiebolaget Svarthålsforsen, vilket sistnämnda företag för Stockholms elektricitetsverks räkning uppför en ny stor kraftstation i Indalsälven, har det framgått, att det sammanlagda erforderliga ytterligare överföringsbehovet för såväl vattenfallsstyrelsens som de ovannämnda bolagens räkning skulle kunna tillgodoses genom en enda gemensam ny 220 kV ledning. Eftersom det i all synnerhet under nuvarande förhållanden är av vikt, att största sparsamhet med nybyggnader iakttages och att icke större mängd ledningsmaterial användes än som är absolut nödvändigt, har det för såväl vattenfallsstyrelsen som bolagen varit av intresse att ernå en lösning, som möjliggör nybyggnad av blott en ny 220 kV linje. Förhandlingarna ha resulterat i ett skrivelsen bifogat förslag till avtal, vilket redan av bolagen godkänts. Vattenfallsstyrelsen har för sin del godkänt avtalet under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande.

Nämnda avtal innebär i huvudsak, att en gemensam 220 kV ledning skulle byggas med sträckningen Krångede—Hammarforsen—Stadsforsen—Torpshammar—Ljusdal—Horndal. Vattenfallsstyrelsen skulle bygga och äga den

160 km långa linjen Hammarforsen—Stadsforsen—Torpshammar—Ljusdal, medan Krångede aktiebolag och aktiebolaget Svarthålsforsen tillsammans skulle äga och bygga sträckorna Krångede—Hammarforsen och Ljusdal—Horndal med en sammanlagd längd av 195 km. Linjesektionerna skulle drivas hopkopplade och utnyttjas gemensamt. Avgifterna för begagnandet av de olika företagen tillhöriga linjesektionerna skulle utgå beräknade efter självkostnadsprincip. Då framdeles även denna tredje 220 kV ledning blivit fullbelastad, förutsättes vattenfallsstyrelsen bygga en ny kraftledning från Ljusdal söderut, medan bolagen skulle bygga en linje mellan Krångede och Ljusdal, så att vattenfallsstyrelsen skulle erhålla en egen sammanhängande linje Stadsforsen—Torpshammar—Ljusdal söderut och bolagen en linje Krångede —Ljusdal—Horndal. Linjen Krångede—Hammarforsen—Stadsforsen skulle även efter tillkomsten av den fjärde stamledningen tjänstgöra som sammanbindningslinje längs Indalsälven för att möjliggöra samarbete mellan de fyra 220 kV linjerna till Mellansverige.

För avtalets giltighet förutsättes, att Kungl. Maj:t och riksdagen beviljar anslag för linjebyggandet. Genom beslut den 23 maj 1941 förklarade Kungl. Maj:t hinder icke möta för vattenfallsstyrelsen att avsluta avtal enligt det vid styrelsens skrivelse fogade förslaget.

Beträffande de övriga i förutnämnda förteckning upptagna arbetena har vattenfallsstyrelsen lämnat följande uppgifter:

På grund av materialknapphet kommer den i styrelsens skrivelse den 30 september 1940 berörda omläggningen av nuvarande 132 kV linje Västerås—Hallsberg till 220 kV att uppskjutas i så måtto, att under den närmaste tiden endast vissa stolpförstärkningar utföras. Som ersättning för den med omläggningen avsedda överföringsförstärkningen har styrelsen träffat avtal med aktiebolaget krafttransport om transitering av kraft över bolagets 220 kV ledningssektion Horndal—Hallsberg. Förbindelsen mellan bolagets och styrelsens anläggningar kommer att ordnas med den transformator för 120,000 kVA, för vilken anslag begärdes år 1940 och vilken alltså icke placeras i Finnslätten utan redan från början i Hallsberg. Då ställverk för 220 kV icke tidigare finnes i Hallsberg, bli kostnaderna för erforderligt ställverk högre än som beräknades för enbart transformatorns uppställning i Finnslätten. Det tillkommer alltså, utöver tidigare för transformatorn beviljat belopp, 1,400,000 kronor, ett belopp av 600,000 kronor för 220 kV ställverk i Hallsberg.

I Notvikens stamlinjestation erfordras ställverk för anslutning av den linje, varöver det nya järnverket vid Luleå skall taga ut kraft.

I samband med att uppgörelse träffats om anordnande av ytterligare möjligheter för leverans av ånggenereringskraft till Gideå & Husums aktiebolags anläggningar vid Örnsköldsvik, måste stamlinjestationen i Örnsköldsvik utvidgas. Ökning av transformatoreffekten kommer att erhållas genom överflyttning av en i Trollhättan befintlig transformator, men för dennas installering erfordras vissa utvidgningar av ställverket till en beräknad kostnad av 150,000 kronor.

Sedan riksdagen beslutat elektrifiering av bandelen Ånge—Sundsvall och järnvägsstyrelsen funnit det erforderligt med matning av denna bandel utom från den befintliga omformarestationen i Ånge jämväl från Sundsvalls-hållet, skall en omformarestation anordnas vid Sundsvall. Kraftleveransen, som skall ombesörjas av vattenfallsstyrelsen, kommer att ske genom transitering över Hammarforsens kraftaktiebolags ledningar, men därutöver erfordras för

leveransens fullgörande en transformatorstation för 77/6 kV vid Sundsvall. Denna kommer till att börja med att förses med en transformator om högst 10,000 kVA.

För stamlinjen Västerås—Köping—Frövi—Hallsberg och sekundärstationen i Frövi upptagas i sammanställningen slutanslag utöver tidigare beviljade belopp.

Nordväst om Älvkarleby kraftstation sker kraftdistributionen över ett 20 kV system, som matar bland annat Gävle stad och Sandvikens köping. På grund av belastningens tillväxt har det befunnits önskvärt att verkställa nämnda leveranser vid 77 kV över ledningen Älvkarleby—Hedemora. För leveranserna i Sandviken erfordras därvid en transformatorstation för 77/22 kV därstädes. Stationen kommer till en början att förses med en transformator om 6,000 kVA.

Motala och Malfors kraftstationer samt det däromkring och söder därom liggande distributionsnätet sammanhänga med det övriga primärsystemet uteslutande över en 77 kV ledning mellan Finspång och Furuliden. Denna ledning är otillräcklig, särskilt med hänsyn till att Motalastationerna drivas huvudsakligen endast under dagtid, så att tidvis hela kraftbehovet inom nätet måste tillföras norrifrån. En förstärkning av primärsystemet inom detta område har länge varit planerad, men åtgärderna ha till följd av de rådande krisförhållandena i det längsta uppskjutits. De måste emellertid genomföras inom den närmaste tiden. En av ifrågavarande åtgärder är utbyggnad av den 132 kV linje Malfors—Eksund, till vilken anslag tidigare beviljats. Därutöver erfordras en förbindelse direkt från Hallsberg till kraftverken vid Motala ström. Undersökningar ha visat, att denna ledning bör dragas till Malfors och utföras för 132 kV och med 120 mm² koppararea. Sedermera bör ledningssystemet Malfors—Mjölby—Nässjö—Jönköping omläggas från 77 till 132 kV. Detta system är avsett att ingå i en framtida 132 kV-förbindelse söder om Vättern mellan Trollhätte kraftverks och Motala kraftverks primärnät. De närmast aktuella åtgärder, för vilka anslagsbehov upptagits i sammanställningen, innefatta förutom själva linjen Hallsberg—Malfors en utvidgning av ställverket i Hallsberg och en komplettering av ställverket i Malfors, som nu är utfört för 77 kV. Nämnda komplettering har befunnits böra ske så, att en av de nuvarande till generatorerna anslutna transformatorerna för 6/77 kV utbytes mot en transformator för 6/132 kV. Därjämte tillkommer ställverk för denna 132 kV transformator och för de utgående 132 kV linjerna till Hallsberg, Eksund och Mjölby.

Sedan kraftbehovet inom Linköpings stad och omkringliggande landsbygd ökats högst avsevärt, har med Linköpings elektriska kraft- och belysningsaktiebolag, vilket äges av staden, träffats överenskommelse dels om ökad kraftleverans, dels om framdragande av en för kraftleveransens fullgörande erforderlig ledning från Malfors till Linköping. Nämnda ledning utföres med 77 kV spänning och med 35 mm² koppararea.

För stamlinjen Trollhättan—Falköping upptages i sammanställningen slutanslag utöver tidigare beviljat belopp.

Kraftuttagningen inom Sjömarkensystemet, vilket omfattar Borås stad med omkringliggande bygd samt omformarestation för den elektrifierade banan Borås—Göteborg, har ökat så avsevärt, att en förstärkning av den nuvarande överföringen mellan Alingsås och Sjömarken, som utgöres av enbart en 55 kV enkelledning, torde bliva nödvändig. Härför erfordras en ny 132 kV linje mellan Alingsås och Sjömarken, vilken tillika kommer att utgöra ett led i den ovannämnda 132 kV förbindelsen söder om Vättern mellan Trollhätte och Motala kraftverk, samt ställverk för linjen i Alingsås och utvidgning av stationen i Sjömarken med transformatoranläggning för 132 kV. Hur den nya

132 kV linjen skall utföras är ännu icke fullt bestämt. Antingen utföres den tillsvidare helt med järnledningar med bibehållande av den nuvarande 55 kV linjen eller bygges den med kopparledningar med nedtagning av nuvarande linje.

Det beräknade anslagsbehovet för diverse utvidgningar av stamlinje- och primärsystemen är förhållandevis högt med hänsyn till vad som redovisats separat i sammanställningen. I beloppet ingå emellertid jämväl kostnadsökningar, orsakade av den allmänna prisstegringen, för tidigare planerade anläggningar.

Det för bygde- och ortsanläggningar beräknade anslagsbehovet är ungefär detsamma som i genomsnitt för de närmast föregående åren. Med hänsyn till den inträdda fördyringen betyder detta, att själva arbetenas omfattning beräknas något minska.

De rådande krisförhållandena ha visat sig medföra stora svårigheter att förutse erforderliga byggnadsåtgärder. Ibland uppkomma kraftbehov för nya ändamål, som kräva omfattande nyanläggningar och måste tillgodoses mycket snabbt. I andra fall föreligga planer, vilkas genomförande är beroende av om materialsvårigheter och dylikt kunna undanröjas. Vidare föreligger risk för fortsatt kostnadsstegring. På grund av sådana förhållanden har i anslagsbehovet medtagits ett relativt högt belopp för diverse och oförutsett.

Inom järnvägsstyrelsen pågå för närvarande utredningar rörande en del banelektrifieringar, vilka om de komma till stånd och skola påbörjas före utgången av budgetåret 1942/43 föranleda kostnader för ledningar och stationer, som icke inräknats i ovanstående sammanställning och förmodligen icke kunna helt täckas medelst beloppet för diverse och oförutsett. Vattenfallsstyrelsen har för avsikt att anmäla eventuellt ytterligare anslagsbehov för sådana anläggningar samtidigt med att järnvägsstyrelsen begär anslag för ifrågavarande elektrifieringar.

Vattenfallsstyrelsen meddelar härefter, att av skäl, som i det föregående angivits, vissa arbeten inom distributionsnätet och speciellt de större linjebyggnaderna påskyndats under budgetåret 1940/41. Vidare hade vissa under år 1940 icke förutsedda arbeten tillkommit, som måste eller borde utföras under innevarande budgetår. Detta gällde bland annat en del av den nya stamlinjen från Norrland, ställverket för 220 kV i Hallsberg, transformatorstationen i Selånger och primärlinjen Malfors—Linköping. Av dessa anledningar beräknades det för innevarande budgetår disponibla anslagsbeloppet icke bli fullt tillräckligt, ehuru förhållanden, som medförde förskjutningar i andra riktningen icke vore uteslutna.

Vattenfallsstyrelsen anser det önskvärt, att någon förstärkning av anslagstillgången för innevarande budgetår erhålles, och hemställer därför, att av det totala anslagsbehovet 15,000,000 kronor enligt sammanställningen ett belopp av 2,000,000 kronor ställes till förfogande på tilläggsstat för budgetåret 1941/42.

Departementschefen.

Såsom framgår av redogörelsen under näst föregående punkt har kraftkonsumtionen under innevarande år stigit i en omfattning, varmed man tidigare icke ansett sig hava anledning räkna. Detta förhållande har medfört, att stegrade anspråk ställts på distributionsnätets kapacitet. Utbyggnaden av

detsamma har måst bedrivas i snabbare takt än tidigare förutsatts, och i utbyggnadsprogrammet ha måst intagas nya arbeten, för vilka medel icke beräknats.

För att de krafttillskott som tillkomma, när de pågående vattenkraftsutbyggnaderna i mellersta Norrland bliva färdigställda, skola i erforderlig omfattning kunna överföras till sydligare delar av landet, erfordras, att ytterligare en stamlinje står till förfogande. Kapaciteten hos den nuvarande stamlinjen från Porjus till Västerås beräknas nämligen inom en nära framtid vara till fullo utnyttjad. Då jämväl Krångede aktiebolag och aktiebolaget Svarthålsforsen behöva ökade överföringsmöjligheter har vattenfallsstyrelsen inlett förhandlingar med nämnda bolag för att uppnå en för de därav berörda parterna tillfredsställande lösning av överföringsfrågan. Vid förhandlingarna har det visat sig, att det sammanlagda ytterligare överföringsbehovet för såväl vattenfallsstyrelsen som bolagen skulle kunna tillgodoses genom en gemensam ny 220 kV ledning med sträckning Krångede—Hammarforsen—Stadsforsen—Torpshammar—Ljusdal—Horndal. Genom byggandet av endast en ny ledning skulle vinnas en minskning av såväl kostnaden för överföringssystemet som behovet av ledningsmaterial, varå knapphet råder. Vattenfallsstyrelsen har under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande med bolagen träffat överenskommelse av innehåll, att vattenfallsstyrelsen skulle bygga ledningen å den 160 km långa sträckan Hammarforsen—Stadsforsen—Torpshammar—Ljusdal, medan bolagen skulle utföra återstoden, omfattande en sträcka av 195 km. Ledningen förutsättes skola vara färdig den 1 augusti 1943. Tillhopa med kostnaderna för de erforderliga ställverken i Stadsforsen, Torpshammar och Ljusdal beräknas kostnaderna för statens vidkommande till 7,400,000 kronor. Av detta belopp erfordras för tiden intill den 1 juli 1943 6,110,000 kronor.

Då den träffade överenskommelsen synes utgöra en tillfredsställande lösning av problemet om överförande av ytterligare kraft från Norrland till Mellansverige, torde överenskommelsen böra godkännas från statsmakternas sida. Jag förordar därför, att bemyndigande utverkas av riksdagen för Kungl. Maj:t att å kronans vägnar godkänna det av vattenfallsstyrelsen villkorligt ingångna avtalet.

Det av vattenfallsstyrelsen för budgetåret 1942/43 i övrigt framlagda utbyggnadsprogrammet, som beräknats draga en kostnad av 8,890,000 kronor, är, därest hänsyn tages till fördyringen, av ungefär samma storleksordning som det, för vilket medel anvisats för innevarande budgetår. Programmet föranleder icke någon erinran från min sida. Tillhopa med kostnaderna för den nya stamlinjen skulle alltså anslagsbehovet fram till den 1 juli 1943 uppgå till omkring 15 milj. kronor.

Vissa av de arbeten, som innefattas i planen för distributionsnätets utbyggnad, äro av sådan angelägenhetsgrad, att desamma böra påbörjas redan innevarande budgetår. För att möjliggöra detta synas i enlighet med vattenfallsstyrelsens hemställan av det förut angivna beloppet av 15 milj. kronor 2 milj. kronor böra äskas å nu förevarande tilläggsstat. Det för planens genom-

förande i övrigt erforderliga beloppet å 13 milj. kronor torde i vanlig ordning böra äskas i 1942 års statsverksproposition.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t godkänna det i det föregående omnämnda, mellan vattenfallsstyrelsen samt Krångede aktiebolag och aktiebolaget Svarthålsforsen ingångna avtalet om gemensam utbyggnad av en ny stamlinje mellan Krångede, Hammarforsen, Stadsforsen, Torpshammar, Ljusdal och Horndal;

dels ock till *Distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten vid statens kraftverk* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 2,000,000.

Vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt behagar Hans Maj:t Konungen bifalla.

Ur protokollet:

F. Wessberg.

Bilaga 13.

Kapitalinvesteringar.

Folkhushållningsdepartementet.

Utdrag av protokollet över folkhushållningsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 17 oktober 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, statsrådet Gjöres, anmäler härefter under folkhushållningsdepartementets handläggning hörande ärenden angående kapitalinvestering å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 samt anför därvid följande.

Fonden för förlag till statsverket.

[1.] **8. Förlagskapital för drift av vissa fartyg,** *reservationsanslag.* Genom beslut den 18 oktober 1940 har Kungl. Maj:t, på sätt jag närmare angivit i samband med äskande av anslag denna dag under punkten 3 å elfte huvudtiteln, med stöd av 4 § allmänna förfogandelagen förordnat om upplåtelse till kronan av nio norska ångfartyg, liggande i Göteborgs och Malmö hamnar.

Efter framställning av trafikkommissionen har Kungl. Maj:t därefter genom beslut den 1 november 1940 *dels* bemyndigat trafikkommissionen att i huvudsaklig överensstämmelse med ett vid framställningen fogat avtalsförslag träffa överenskommelse med svenska rederiföretag om upplåtelse till dessa av ifrågavarande fartyg, *dels* anvisat till trafikkommissionen ett belopp av högst 450,000 kronor att mot redovisningsskyldighet i mån av behov användas såsom driftkapital för fartygen, *dels ock* anbefallt statskontoret att från det å förskottsstat för försvarsväsendet m. m. för budgetåret 1940/41 under fonden för förlag till statsverket uppförda förskottsanslaget till försvarsberedskapens stärkande i allmänhet, med redovisning under särskild rubrik, till trafikkommissionen, på rekvisition i mån av behov, utbetala förenämnda belopp, högst 450,000 kronor. Till täckande av

nämnda belopp har riksdagen enligt skrivelse den 19 december 1940, nr 100, med bifall till Kungl. Maj:ts i propositionen nr 81 under folkhushållningsdepartementet gjorda förslag såsom kapitalinvestering i fonden för förlag till statsverket till förlagskapital för drift av vissa fartyg å tilläggsstat I för budgetåret 1940/41 anvisat ett reservationsanslag av 450,000 kronor.

I skrivelse den 16 juni 1941 har *statens trafikkommission* gjort framställning om anvisande av ytterligare medel till driftkapital för ifrågavarande fartyg.

Till stöd för framställningen har anförts i huvudsak följande:

Det för ifrågavarande ändamål hittills beviljade beloppet, 450,000 kronor, har utanordnats till de rederiföretag, åt vilka fartygen upplåtits. Enligt trafikkommissionen tillhandakomna kontokuranter erfordras ytterligare förskott med sammanlagt 479,556 kronor 67 öre. Orsakerna till det synnerligen dåliga resultatet av fartygens hittillsvarande verksamhet hänföra sig främst till den svåra isvintern och i betydande omfattning till spärrningen under sistlidna vinter av Kielkanalen samt slutligen till föreskrivna begränsningar i avseende å fartygens rätt att medtaga laster. Med hänsyn till de osäkerhetsmoment, som äro förbundna med förevarande rörelse, och då enligt de med rederiföretagen ingångna överenskommelserna trafikkommissionen åtagit sig att till bolagens disposition såsom förskott ställa erforderligt driftkapital, anser kommissionen tillrådligt att för ändamålet nu ställes till förfogande förslagsvis ytterligare 600,000 kronor.

Genom beslut den 20 juni 1941 har Kungl. Maj:t hemställt till fullmäktige i riksgäldskontoret att från det å förskottsstat för försvarsväsendet m. m. för budgetåret 1940/41 under fonden för förlag till statsverket uppförda förskottsanslaget till försvarsberedskapens stärkande i allmänhet, med redovisning under särskild rubrik, till trafikkommissionen, efter rekvisition i mån av behov, utbetala högst 600,000 kronor att av kommissionen användas såsom ytterligare driftkapital för ifrågavarande fartyg.

Departementschefen. Såsom av det anförda framgår har det såsom driftkapital för de ifrågavarande fartygen tidigare anvisade beloppet av 450,000 kronor icke visat sig tillräckligt. Med hänsyn härtill och då trafikkommissionen stått inför kravet av omedelbara utbetalningar anvisade Kungl. Maj:t den 20 juni 1941 från förskottsstaten för budgetåret 1940/41 det av trafikkommissionen begärda beloppet, 600,000 kronor. Möjlighet förelåg dock icke att hos riksdagen då begära täckning av de sålunda förskottsvis anvisade medlen, men riksdagens vederbörande utskott underrättades om beslutet. Då reglering av dessa förskottsutgifter icke skedde under budgetåret 1940/41, synes erforderligt täckningsanslag böra äskas nu och uppföras å tilläggsstat I för innevarande budgetår.

Åberopande det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Förlagskapital för drift av vissa fartyg* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 såsom kapitalinvestering i fonden för förlag till statsverket anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 600,000.

[2.] **9. Förlagskapital för clearingkassan för kolonialvaror,** *reservationsanslag.* 1941 års riksdag har enligt skrivelse nr 349 godkänt av Kungl. Maj:t framlagda förslag till åtgärder för utjämning av marknadspriserna å vissa förnödenheter (prop. 191).

I skrivelse den 12 september 1941 har *statens livsmedelskommission* gjort framställning om fastställande av normalpriser å matärter, bruna bönor och risgryn samt i samband därmed hemställt *dels* om inrättandet av en särskild clearingkassa för reglering av marknadspriserna inom landet å bruna bönor ävensom andra kolonialvaror, som låge under beslag eller vore föremål för importreglering, *dels ock* om anvisande av förlagskapital till clearingkassan. Med avseende å förslaget beträffande clearingkassan har kommissionen yttrat bland annat:

Därest kommissionens hemställan beträffande prissättningen å bruna bönor vinner bifall, kommer priset å svensk-odlade bönor att ej oväsentligt överstiga priset å importerade bönor. Något skäl varför handeln skulle få tillgodogöra sig denna marginal synes icke finnas. Med hänsyn härtill anser sig kommissionen böra föreslå, att importen av bruna bönor, i den mån denna sker genom enskilda företag eller organisationer, underkastas clearing på i huvudsak samma sätt som numera sker beträffande ett flertal andra varor. I samband härmed synes det lämpligt, att kommissionen erhåller bemyndigande att, om och i den mån så befinnes erforderligt, under clearingförfarandet indraga även andra kolonialvaror, som ligga under beslag eller importreglering. I fråga om risgryn tillämpas redan nu ett visst clearingförfarande inom svenska kolonialvaruimportföreningen, men det synes ur flera synpunkter lämpligt att denna clearing erhåller en mera officiell karaktär. Priskontrollnämnden har för sin del funnit det mycket angeläget, att ifrågavarande bemyndigande, såsom föreslagits, kommer att omfatta även andra kolonialvaror än bruna bönor och risgryn.

Det ifrågasatta clearingförfarandet bör ansluta sig till det clearingsystem som redan nu tillämpas inom kommissionen. Vissa avvikelser torde dock av olika skäl böra ske. Sålunda synes det tills vidare ej nödvändigt att förbehålla importen av kolonialvaror någon viss organisation. Enligt kommissionens mening bör vidare den nu ifrågasatta clearingen bli helt självförsörjande. Detta innebär, att clearingen bör handhavas så, att inbetalningarna i anledning av clearingen skola täcka utbetalningarna. Emellertid torde av statsmedel erfordras ett visst engångsbelopp såsom rörelsemedel för clearingen, förslagsvis 300,000 kronor, vilket belopp torde böra anvisas såsom förlagskapital till en blivande clearingkassa för kolonialvaror.

I anledning av livsmedelskommissionens skrivelse har Kungl. Maj:t genom beslut den 26 september 1941, i samband med att bemyndigande lämnats kommissionen att fastställa normalpriser å matärter, bruna bönor och risgryn, förordnat om inrättandet inom kommissionen av en clearingkassa för reglering, enligt Kungl. Maj:ts bestämmande och med iakttagande av vad

1941 års riksdag i skrivelse nr 349 anfört, av marknadspriserna å importerade bruna bönor samt andra kolonialvaror, som äro föremål för beslag eller importreglering, varjämte Kungl. Maj:t bland annat meddelat vissa närmare bestämmelser om clearingkassan samt hemställt till fullmäktige i riksgäldskontoret att med anlitande av det å förskottsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1941/42 under fonden för förlag till statsverket uppförda anslaget till Försvarsberedskapens stärkande i allmänhet, med redovisning under särskild rubrik, efter rekvisition av livsmedelskommissionen insätta sammanlagt högst 300,000 kronor å clearingkassans checkräkning i riksbanken att användas såsom förlagskapital för clearingkassan.

Departementschefen. I samband med införande av normalpriser å matärter, bruna bönor och risgryn har det befunnits erforderligt att inrätta en clearingkassa för utjämning av priserna vid import av bruna bönor och risgryn. Avsikten är att jämväl andra kolonialvaror skola kunna omfattas av clearingförfarandet, då så visar sig behövligt. Clearingen är avsedd att handhavas så att den blir självförsörjande. Av statsmedel har emellertid erfordrats ett engångsbelopp att tjäna såsom rörelsemedel. För detta ändamål ha såsom av det anförda framgår från förskottsstat anvisats högst 300,000 kronor. Ifrågavarande belopp synes nu böra täckas genom anvisande av ett särskilt investeringsanslag under fonden för förlag till statsverket å tilläggsstat I till riksstaten för innevarande budgetår.

Åberopande det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Förlagskapital för clearingkassan för kolonialvaror* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 såsom kapitalinvestering i fonden för förlag till statsverket anvisa ett *reservationsanslag* av ..... kronor 300,000.

Vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt behagar Hans Maj:t Konungen bifalla.

Ur protokollet:

Sven Persson.

418580. Stockholm, Isaac Marcus Boktryckeri-Aktiebolag, 1941.